

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย THAMMASAT UNIVERSITY ARCHIVES BULLETIN ใบจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ฉบับที่ 14 • มิถุนายน 2553-พฤษภาคม 2554 • JUNE 2010-MAY 2011

นิทรรศการศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์

นิทรรศการหมุนเวียนจัดแสดงในหอประวัติศาสตร์ฯ ตึกโดมชั้น 3 ทำพระจันทร์

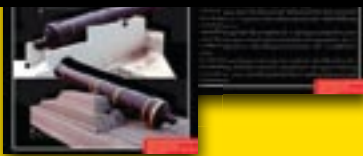
เป็นนิทรรศการหมุนเวียน เนื้อหานิทรรศการนำมาจากเอกสารจดหมายเหตุของมหาวิทยาลัย มีวัตถุประสงค์เพื่อ การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เอกสารจดหมายเหตุ รวมทั้งประวัติและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย กำหนดเวลาจัดแสดง 3 เดือน/เรื่อง หลังจากนั้นจะเคลื่อนย้ายไปจัดแสดง ที่ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ และห้องสมุดกลุ่มแพทย์ธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ตัวอย่างนิทรรศการที่จัดแสดงแล้ว ได้แก่ “ศาสตราจารย์ สัญญา ธรรมศักดิ์” “วังหน้า ปีนใหญ่ และธรรมศาสตร์” และ “ลูกแตกในประวัติศาสตร์”

โปสเตอร์การเมือง

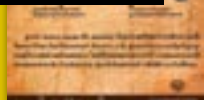
เป็นของส่วนบุคคล อาจารย์ ดร.ชาวยุทธ เกษตรศิริ เก็บสะสมไว้ในช่วง พ.ศ. 2516 และมอบให้หอจดหมายเหตุฯ เมื่อ พ.ศ. 2538 โปสเตอร์เหล่านี้ ผลิตขึ้นในยุคสงครามเวียดนาม ช่วงเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2516 และ 16 ตุลาคม 2519 จัดแสดงไว้ที่สำนักงานหอจดหมายเหตุฯ ตึกเอนกประสงค์ 3 ชั้น 2 ทำพระจันทร์ หอจดหมายเหตุฯ ได้จัดทำเป็นข้อมูลสำรองไว้เพื่อการบริหารด้วย

หน่วยงานภายนอกที่สนใจ ติดต่อขอยืมนิทรรศการและโปสเตอร์การเมืองไปจัดแสดง ได้ที่หอจดหมายเหตุหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทร. 0-2613-3840-1 E-mail : tuarchives@yahoo.com

นิทรรศการวังหน้า ปีนใหญ่ และธรรมศาสตร์

นิทรรศการลูกแตกในประวัติศาสตร์

นิทรรศการ 75 ปี ธรรมศาสตร์

มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมฉลอง เนื่องในวาระ 75 ปี ธรรมศาสตร์ เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในรอบ 75 ปี จัดแสดงครั้งแรกที่หอประชุมใหญ่ ทำพระจันทร์ เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2552 และหมุนเวียนไปจัดแสดงที่ศูนย์รังสิต และศูนย์ลำปาง

โปสเตอร์การเมือง

นิทรรศการ 75 ปี ธรรมศาสตร์

จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
THAMMASAT UNIVERSITY ARCHIVES BULLETIN

ประวัติศาสตร์ปากท้อง
ของคนธรรมศาสตร์
และเรื่องเศรษฐกิจศาสตร์รอบรู้ทำพระจันทร์

คณะกรรมการบริหารและดำเนินงานหอจดหมายเหตุ และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ	ที่ปรึกษา
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ท่าพระจันทร์	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วรณี สำราญเวชย์	รองประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมเกียรติ วรปัญญาอนันต์	กรรมการ
อาจารย์ ดร. ธาปนันท์ นิพิฐกุล	กรรมการ
อาจารย์ สุดแดน วิสุทธิลักษณ์	กรรมการ
อาจารย์ ชาตรี ประกิตนทการ	กรรมการ
อาจารย์ อัครพงษ์ คำคุณ	กรรมการ
วนิดา จันทนทัศน์	กรรมการ
วารุณี โอสธารมย์	กรรมการ
อัจฉรา จินดารัตน์	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองกลาง หรือผู้แทน	กรรมการ
หัวหน้างานบริหารสำนักงาน ท่าพระจันทร์ หรือผู้แทน	กรรมการ
ดาวเรือง แนวทอง	กรรมการและเลขานุการ
อรอนงค์ บุญนำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

ปกป้อง จันวิทย์

กองบรรณาธิการ

ดาวเรือง แนวทอง
อรอนงค์ บุญนำ
ระพีภรณ์ แก้วขุนทด
สุทธาวัฒน์ เอี่ยมบาง

ออกแบบปก/รูปเล่ม

วรมันต์ โสภณปฐิมา
ชาตรี ประกิตนทการ

8	เค้าโครงการเศรษฐกิจ ในสายธารความคิดเศรษฐกิจศาสตร์ สถณี อาชวานันทกุล
22	เดือน บุญนาค กับเศรษฐกิจศาสตร์ สิทธิกร นิพนธ์
40	ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในยุคอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์เป็นคนบด รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
50	ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ ฉบับ “โรงอาหาร” จุฑามาศ ประมูลมาก และ นันทิยา สุนทรปฎิภาค
68	คนราด-รี กับ ธีรวิกรมสงคราม สุมัยวุฒิ เมฆสุด
82	เศรษฐกิจศาสตร์กับประวัติศาสตร์ : การตั้งคำถามกับความสำคัญของอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วีระศักดิ์ กිරติวรนนท์
92	ความบังเอิญของวิทยานิพนธ์ เรื่องข้าวและดีบุกกับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน ยุทธนา ศรีงาม
110	ว่าด้วยเรื่องเล่าต่อเหตุการณ์การควบคุมตัว “ป๋วย อึ๊งภากรณ์” ในบทบาทของ “เขม ยืนยง” ที่บ้านวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาท ณัฐเมธี สัยเวช
122	รายงานการศึกษาฐานหอจดหมายเหตุ ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดาวเรือง แนวทอง
138	กิจกรรมหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2552 ดาวเรือง แนวทอง

อนุสรณ์การ

เนื้อหาของจุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ฉบับนี้แวดล้อมอยู่รอบประเด็น ‘เศรษฐกิจ’ และ ‘เศรษฐศาสตร์’ ในรัฐธรรมนูญ ทั้งเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล สถาบัน หนังสือ ตลาด และปากท้อง

ในวาระครบรอบชาตกาล 110 ปี ปรีดี พนมยงค์ ผู้ประศาสน์การธรรมศาสตร์ *สมัย อาชวานันทกุล* ขวนผู้อ่านกลับไปอ่าน *เค้าโครงการเศรษฐกิจ* ของปรีดี พนมยงค์ อีกครั้ง เพื่อสืบหาข้อคิดจากเค้าโครงการเศรษฐกิจในสายธารความคิดของเศรษฐศาสตร์ยุคปัจจุบัน โดยพยายามเสนอคำตอบเบื้องต้นต่อคำถามที่ว่า เราจะบรรลุเป้าหมาย ‘ความสุขสมบูรณ์’ ของประชาชนดังเจตนารมณ์ของอาจารย์ปรีดีภายใต้เศรษฐกิจยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างไร

จากปรีดี พนมยงค์ ถึงเดือน บุญนาค ผู้บรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์คนแรกและคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์คนแรกของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ *สิทธิกร นิพนธ์* นำเสนอบทความ *เดือน บุญนาค กับ เศรษฐศาสตร์* โดยสำรวจหนังสือ ตำรา และการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยในยุคก่อนและหลัง มชก. เพื่อยืนยันข้อสมมติฐานที่ว่า ศาสตราจารย์เดือน บุญนาค เป็นผู้ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ เป็นท่านแรก จนกลายเป็นคำที่ใช้และเข้าใจกันอย่างแพร่หลายนับแต่ปี 2477

จากเดือน บุญนาค ถึงป่วย อังภากรณ์ อดีตคณบดีคนที่ 4 แห่งคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ *วีระศักดิ์ กිරติวรนนท์* ศึกษาประวัติของคณะเศรษฐศาสตร์ภายใต้ร่มเงาของอาจารย์ป่วย และตั้งคำถามที่สำคัญว่า ทำไมจึงต้องเป็นอาจารย์ป่วย? และคณะเศรษฐศาสตร์จะสืบทอดและปรับเปลี่ยนพันธกิจของอาจารย์ป่วยที่มีต่อระบบเศรษฐกิจไทยร่วมสมัยอย่างไร? ผ่านบทความ *เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ : การตั้งคำถามกับความสำคัญของอาจารย์ป่วย อังภากรณ์ในประวัติศาสตร์คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

ด้าน รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ‘ลูกศิษย์อาจารย์ป่วย’ พาผู้อ่านย้อนไปยังมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2507 เพื่อบอกเล่าประสบการณ์ตรงว่าด้วย *ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในยุคอาจารย์ป่วยเป็นคณบดี และ ญัฐเมธี ลัยเวช* พาผู้อ่านย้อนไปยังบ้านวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาท ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่ออ่าน ‘เรื่องเล่า’ เมื่อป่วย อังภากรณ์ ในฐานะเสรีไทย ลอบโดดร่มเข้าไทย เพื่อปฏิบัติการกิจสำคัญ แต่ปฏิบัติการเกิดความผิดพลาดจนถูกควบคุมตัว จากปากคำของป่วย อังภากรณ์ ส. ศิวรักษ์ และปราโมทย์ นาครทรรพ

นอกจากนั้น ยุทธนา ศรีงาม ชวนอ่านและตั้งข้อสังเกตต่อวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกด้านเศรษฐศาสตร์ การเกษตรเล่มสำคัญ 2 เล่ม ได้แก่ วิทยานิพนธ์ว่าด้วยเรื่องดีบุกของป่วย อึ้งภากรณ์ (มหาวิทยาลัย ลอนดอน, 2492) และวิทยานิพนธ์ว่าด้วยเรื่องข้าวของเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด, 2520) ในบทความ ความบังเอิญของวิทยานิพนธ์เรื่องข้าวและดีบุกกับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน และ สุมัยวดี เมฆสุด บันทึกบรรยากาศและชีวิตยามสงครามของผู้คนย่านตลาดเก่า ‘ราด-รี’ ใน สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในบทความ คน ราด-รี กับชีวิตยามสงคราม

ปิดท้ายด้วยเรื่องเด่นประจำฉบับ ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ ฉบับ ‘โรงอาหาร’ ของ จุฑามาศ ประมุขมาก และ นันทิยา สุคนธ์ปฎิภาค ซึ่งบอกเล่าประวัติศาสตร์ฉบับติดดินของธรรมชาติที่ เปี่ยมด้วยชีวิตชีวาและความอร่อย

เชิญลิ้มรสประวัติศาสตร์ปากท้องของคนธรรมดา จากนายเนี้ยว เจ็กตง เจ็กขุน โกกิด ถึงป่า ราตรี ป่าหมี และพี่สายหยุด เหล่าคนเล็กคนน้อยที่ทำหน้าที่เป็นกองเสบียงให้กองทัพเหลืองแดงได้ เคลื่อนทัพไปยังจุดหมายที่ยิ่งใหญ่ตลอดมา

ประวัติศาสตร์ปากท้องของนครพนมศาสตร์

สมุดปกเหลือง

เค้าโครงการ
เศรษฐกิจ

ของ
หลวงประดิษฐมนูธรรม

สำนักงานการพิมพ์ ศ.ศิลปานนท์

เค้าโครงการเศรษฐกิจ ในสายธารความคิดเศรษฐกิจศาสตร์

สถุณี อาชวานันทกุล*

เค้าโครงการเศรษฐกิจ¹ เป็นผลงานชิ้นสำคัญของ ปรีดี พนมยงค์ ผู้ก่อการปฏิวัติประชาชนไทย แต่ถึงจะอภิวัตน์ประชาธิปไตยได้สำเร็จ (แม้จะกลายพันธุ์จนพิกลพิการเพียงใดในปัจจุบัน) แผนแม่บทเศรษฐกิจฉบับแรกของประเทศกลับไม่เคยถูกนำมาปฏิบัติจริง รัฐบาลปรีดีขัดแย้งกับสภาผู้แทนราษฎรอย่างรุนแรง ปรีดีถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์จนต้องออกนอกประเทศ ครั้นกลับเข้ามาใหม่ ฝ่ายต่อต้านคือ “กบฏบวรเดช” ก็ยกเค้าโครงการฯ เป็นเหตุที่ต้องยึดอำนาจรัฐ ถึงแม้คณะผู้ก่อการจะถูกรัฐบาลปราบปราม ความขัดแย้งครั้งนั้นก็ป็นเหตุให้รัฐบาลต้องยกเลิกความคิดที่จะใช้เค้าโครงการฯ ตลอดไป

ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่ผ่านมา ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้เขียนวิเคราะห์เอกสารชิ้นนี้โดยละเอียดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นแง่มุมทางเศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคม ในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนเพียงแต่ต้องการสรุปแง่คิดบางประการที่มีความเชื่อมโยงกับสายธารความคิดในแวดวงเศรษฐศาสตร์ปัจจุบัน

สาระสำคัญของเค้าโครงการฯ สรุปโดยย่อได้ดังต่อไปนี้

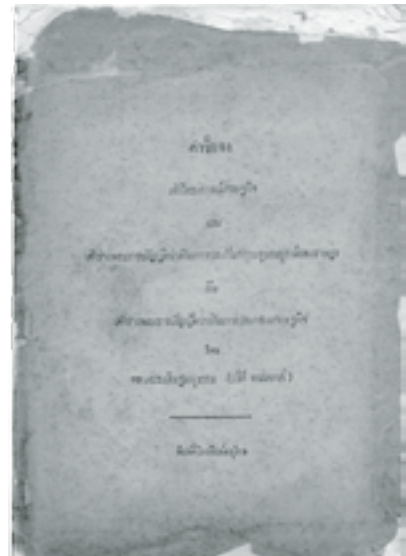
1. รัฐบาลมีหน้าที่ประกัน “ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร”:

“ความไม่เที่ยงแท้ในการเศรษฐกิจเป็นอยู่เช่นนี้ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้ไขโดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (Social Assurance) กล่าวคือ ราษฎรที่เกิดมาย่อมได้รับประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก หรือเจ็บป่วย หรือพิการ หรือชรา ทำงานไม่ได้ก็ดี ราษฎรก็จะได้มีอาหารเครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต ”

* นักวิชาการอิสระด้านเศรษฐศาสตร์ และการเงิน

“ปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต” ในเค้าโครงการฯ มิได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงปัจจัยสี่เท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงสินค้าอุปโภคบริโภค สิ่งบันเทิง ฯลฯ ด้วย ดังขยายความในหมวดที่ 6 บทที่ 1 :

“...เมื่อราษฎรสยามเจริญขึ้น ความต้องการก็ย่อมมีมากขึ้นตามส่วน เช่นเครื่องนุ่งห่ม ก็จะต้องการผ้าหรือแพรมากขึ้น สถานที่อยู่และภาชนะใช้สอยมากขึ้น การคมนาคมมากขึ้น เช่นต้องการรถยนต์ ต้องการเดินทางไกล ติดต่อกับประเทศอื่น ต้องการพักผ่อนหาความเพลิดเพลิน เช่น การมหรสพ การกีฬาเหล่านี้เป็นต้น เมื่อรัฐบาลจัดให้มีสิ่งเหล่านี้พร้อมบูรณ์แล้ว เงินเดือนที่รัฐบาลจ่ายก็จะกลับมายังรัฐบาล ซึ่งต้องสูญดุลยภาพได้ ”

2. รัฐบาลต้องเป็นผู้ประกันเพราะ “บริษัทเอกชนทำไม่ได้”:

“การประกันเช่นนี้ เป็นการเหลียวลี้ยงที่บริษัทเอกชน จะพึงทำได้หรือถ้าทำได้ ราษฎรก็ต้องเสียเบี้ยประกันภัยแพงจึงจะคุ้ม ราษฎรจะเอาเงินที่ไหนมา การประกันเช่นนี้จะทำได้ก็แต่โดย “รัฐบาล” เท่านั้น เพราะรัฐบาลไม่จำเป็นต้องเก็บเบี้ยประกันภัยจากราษฎรโดยตรง รัฐบาลอาจจัดหาสิ่งอื่นแทนเบี้ยประกันภัยได้ เช่น จัดให้แรงงานราษฎรได้ใช้ประโยชน์ยิ่งขึ้น การเก็บภาษีอากรโดยทางอ้อม เป็นจำนวนคนหนึ่งวันละเล็กละน้อย ซึ่งราษฎรไม่รู้ลี้ก ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ”

3. รัฐบาลจะประกันด้วยการจ่ายเงินให้แก่ราษฎรทุกคน นำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยในการดำรงชีวิตที่ตนต้องการ :

“ในการที่จะจัดให้รัฐบาลได้มีประกันแก่ราษฎรเช่นนี้ ก็ต้องออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ซึ่งบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องจ่ายเงินให้แก่ราษฎรทุกคน เป็นจำนวนพอกับที่ราษฎรจะนำเงินนั้นไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สถานที่อยู่ ฯลฯ ได้ตามสภาพ ”

อัตราเงินเดือนขั้นต่ำที่ราษฎรจะได้รับนั้นอยู่ใน “เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร แนบท้ายเค้าโครงการเศรษฐกิจ” กำหนดตามช่วงอายุ ตั้งแต่อายุต่ำกว่า 1 ปี จนถึงอายุมากกว่า 55 ปี ขึ้นไป

4. รัฐบาลต้องเป็นผู้ประกอบเศรษฐกิจเอง ด้วยเหตุผลสามประการหลักคือ

4.1. ราษฎรไม่มีทุนและที่ดินเพียงพอ :

“ราษฎรในเวลาหิ่ ต่างคนมีที่ดิน และเงินทุนพอเพียงอยู่แล้วหรือ เราจะได้เห็นว่า 90% ของราษฎรหาที่ดินและเงินทุนเพียงพอที่จะประกอบการเศรษฐกิจแต่ลำพังให้ถูกต้องครบถ้วนไม่ ราษฎรต่างก็มีแรงงานประจำตนของตน แรงงานนี้ตนจะเอาไปทำอะไรเมื่อตนไม่มีที่ดิน และเงินทุนเพียงพอ ”

4.2. ส่วนแรงงานก็ “เสียไปโดยที่มิได้ใช้ให้เต็มที่” :

“จะเห็นว่าชาวนาซึ่งเป็นพลเมืองส่วนมากของประเทศสยาม ทำนาปีหนึ่งคนหนึ่งไม่เกิน 6 เดือน (รวมทั้งไถ หว่าน เกียว ฯลฯ) ยังมีเวลาเหลืออีก 6 เดือนซึ่งต้องสูญสิ้นไป ...การที่แก้ไขให้ราษฎรได้ใช้เวลาว่างที่เหลืออยู่นี้ ให้เป็นประโยชน์ได้ด้วยวิธีที่ปล่อยให้เอกชน ต่างคนต่างทำนั้นสำเร็จได้อย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่าจะมีอยู่ที่แต่รัฐบาลที่จะกำหนดวางแผนการเศรษฐกิจแห่งชาติ ให้ราษฎรได้ใช้เวลาที่เหลืออีก 6 เดือนนี้เป็นประโยชน์ ”

4.3. เครื่องจักรกลเป็นประโยชน์แต่ทำให้คนว่างงาน ถ้ารัฐประกอบเศรษฐกิจเอง รัฐก็จะสามารถสร้างงานให้คนว่างงานได้ :

“...ถ้าโรงงานต่างๆ หรือกิจการต่างๆ ได้ใช้เครื่องจักรกลไปทั้งหมด คนที่ไม่มีงานทำจะมีจำนวนมาก ผลสุดท้ายความหายนะก็จะมาสู่ แต่ถ้ารัฐบาลเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเสียเองแล้ว ก็มีแต่ผลดีอย่างเดียวที่จะได้รับ ...สมมติว่า โรงงานทอผ้าตามตัวอย่างที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งเปลี่ยนใช้เครื่องจักรกล มีคนงานที่ต้องออกจากโรงงานนั้น 900 คน รัฐบาลอาจรับคนเหล่านี้ไปทำในโรงงานอื่นที่จะตั้งขึ้นใหม่ เช่น โรงทำไหม โรงทำน้ำตาล หรือสร้างถนนหนทาง สร้างป่าเพื่อทำการเพาะปลูก ฯลฯ ”

5. รัฐบาลจะซื้อที่ดินเพื่อมาประกอบเศรษฐกิจเอง :

“ การซื้อที่ดินกลับคืนมานี้เป็นวิธีต่างกับวิธีบริพัตรของคอมมิวนิสต์ ...ในเวลาที่รัฐบาลไม่มีเงินจะซื้อที่ดินได้เพียงพอ แต่รัฐบาลอาจออกไปกู้ให้เจ้าของที่ดินถือไว้ตามราคาที่ดินของตน ใบกึ่งนั้น รัฐบาลจะได้กำหนดดอกเบี้ยตามอัตราดอกเบี้ยของการกู้เงินในขณะที่ยืม ...ทั้งนี้ก็เท่ากับเจ้าของที่ดินแทนที่จะถือโฉนดหรือหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินบอกจำนวนที่ดิน เจ้าของที่ดินถือใบกู้ของรัฐบาลบอกจำนวนเงินที่รัฐบาลเป็นลูกหนี้ ”

6. รัฐบาลยกเว้นให้บางคนไม่ต้องรับราชการเมื่อแสดงให้เห็นว่าสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ และรับรองกรรมสิทธิ์ของเอกชน :

“ รัฐบาลอาจยอมยกเว้นให้เอกชนที่เป็นคนมั่งมีอยู่แล้วในเวลานี้ หรือผู้อื่นซึ่งไม่ประสงค์เป็นข้าราชการ ประกอบการเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่าการประกอบเศรษฐกิจตามลำพังของเขา เขามีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงชีวิตของเขาได้ตลอดแม้เจ็บป่วยหรือชราภาพ และสามารถที่จะเลี้ยงบุตรของเขาให้ได้รับการศึกษา และมีฐานะที่จะเลี้ยงตัวเอง ส่วนบุคคลอื่นซึ่งอยู่ในฐานะที่ไม่เที่ยงแท้เช่นนั้น ก็จำเป็นต้องเป็นข้าราชการ เพราะการทำราชการนั้น ก็เท่ากับได้ออกแรงงานผสมไว้เป็นทุนสำรองในเวลาเจ็บป่วยหรือชราแล้ว ”

หมวดที่ 5 กรรมสิทธิ์ของเอกชน ใน “เค้าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบเศรษฐกิจ” –

“ มาตรา 14. ให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในสังหาริมทรัพย์ทั้งหลาย
ซึ่งเอกชนนั้นหามาได้

มาตรา 15. บรรดาผู้ที่คิดประดิษฐ์วัตถุสิ่งใดได้ ซึ่งเข้าลักษณะที่จะเป็น
กรรมสิทธิ์ในการค้าได้ ก็ให้ผู้นั้นมีกรรมสิทธิ์ในการนั้น *Brevet d' invention*
บุคคลนั้นจะขอสัมปทานประกอบการนั้นเอง หรือขายต่อรัฐบาล
หรือจะเข้าร่วมกับรัฐบาลในการประดิษฐ์ ก็อาจทำได้ตามใจสมัคร ”

เนื้อหาที่เหลือของเค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นเรื่องของ วิธีการ ที่รัฐบาลจะใช้ในการดำเนินสาระสำคัญของนโยบายข้างต้น เช่น หาทุนด้วยการจัดเก็บภาษีทางอ้อม ภาษีมรดก ฯลฯ และใช้ระบบสหกรณ์จัดการการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการต่างๆ

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญข้างต้น สรุปได้ว่าความคิดของปรีดีเป็นแบบ “สหกรณ์สังคมนิยม” (ในคำพูดของปรีดีเอง) รัฐบาลเป็นผู้วางแผนการผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการทั้งหมดในระบบเศรษฐกิจ ผ่านกลไกสหกรณ์ จ้างประชาชนเป็นข้าราชการ มีลักษณะคล้ายกับสหภาพโซเวียตสมัยสตาลิน หรืออิตาลีสมัยฟาสซิสต์มุสโสลินี แต่รวมชอมกับกลุ่มอำนาจเดิมมากกว่า

ข้อคิดจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ ในสายธารความคิดเศรษฐกิจศาสตร์

1. แนวคิดของปรีดีมิได้เป็นแนวคิดแบบคอมมิวนิสต์ดังที่ถูกกล่าวหา เนื่องจากไม่มีการริบที่ดินของผู้มี แต่รัฐยังรับรองกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่มีอยู่เดิม และยกเว้นการรับราชการให้กับคนที่แสดงได้ว่า “มีฐานะที่จะเลี้ยงตัวเอง” และครอบครัว

การไม่ริบที่ดินของผู้มีและรับรองกรรมสิทธิ์ของเอกชนนั้น มองได้ว่าเป็นความพยายามที่จะประนีประนอมกับชนชั้นนำในสมัยนั้น ซึ่งก็เป็นเรื่องที่เราเข้าใจได้เนื่องจากประเทศไทยตกอยู่ในภาวะความขัดแย้งทางการเมืองอย่างรุนแรง ระบอบประชาธิปไตยเพิ่งถือกำเนิดหลังการอภิวัฒน์ของคณะราษฎรไม่นาน ปรีดีเองอธิบายว่า “ไปลิซีของข้าพเจ้านั้น เดินแบบโซเชี่ยลลิสม์ ผสมลิเบอรัล”

อย่างไรก็ดี น่าคิดว่าถ้าหากรัฐบาลใช้แผนนี้ ในระยะยาวเศรษฐกิจไทยจะกลายเป็นระบอบคอมมิวนิสต์กลายๆ หรือไม่ก็เป็น “ทุนนิยมโดยรัฐ” (หากรัฐบาลมุ่งสร้างความมั่งคั่งจนละเลยความสุขสมบูรณ์

หรือถูกนายทุนแทรกแซงจนควบคุมกลไกรัฐได้สำเร็จ) อยู่ดีหรือไม่ เนื่องจากถึงแม้ว่าเค้าโครงการเศรษฐกิจจะรับรองกรรมสิทธิ์เดิมของเอกชน ก็กำหนดให้รัฐบาลประกอบธุรกิจแทบทุกด้าน แปลว่ากิจการของรัฐย่อมจะแข่งขันกับกิจการของเอกชน

การที่รัฐประกอบธุรกิจเองทำให้ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหา “ผลประโยชน์ทับซ้อน” ในฐานะที่เป็นทั้งผู้เล่นในตลาดและผู้กำหนดกติกา และไม่มีอะไรเป็นหลักประกันว่ารัฐจะไม่ออกกฎหมายมาเอื้อประโยชน์ตนเองจนเอกชนแข่งไม่ได้ ต้องล้มเลิกกิจการไปทำอย่างอื่น (ลำพังขนาดของรัฐก็ใช้อำนาจผูกขาดได้มากอยู่แล้ว) หรือไม่ก็หาทาง “ติดสินบน” แบ่งผลประโยชน์กันให้ลงตัวระหว่างรัฐกับเอกชน ดังที่ปรากฏแม้ในระบบปัจจุบันที่เป็นตลาดเสรีครึ่งใบ (คือครึ่งที่คนมีเสรีภาพทางเศรษฐกิจแต่กลไกเชิงสถาบันต่างๆ ที่จำเป็น เช่น กฎหมายป้องกันการผูกขาด ส่วนใหญ่ยังใช้การไม่ได้)

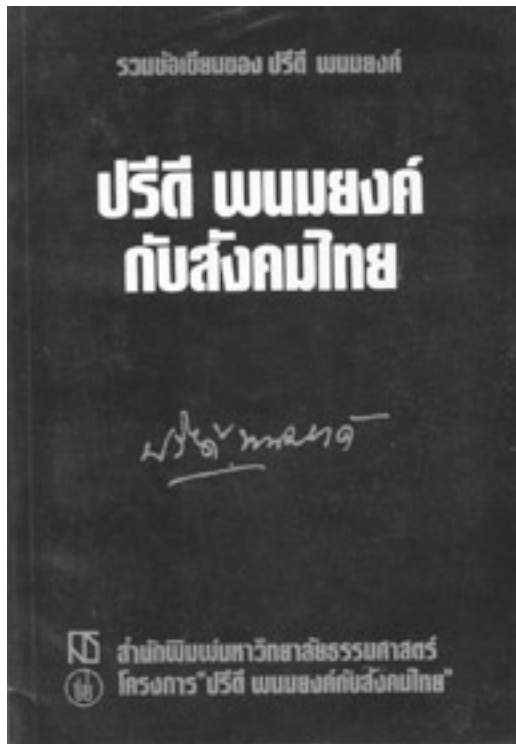
ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงไม่คิดว่าเศรษฐกิจที่ “เดินแบบโซเชี่ยลลิสม์ ผสมลิเบอรัล” จะเป็นลูกผสมได้นานในระยะยาวน่าจะกลายเป็นโซเชี่ยลลิสม์เต็มตัวหรือทุนนิยมโดยรัฐมากกว่า เพราะประชาชนไร้เสรีภาพทางเศรษฐกิจตั้งแต่ต้น ระบบเศรษฐกิจปราศจากการแข่งขันที่แท้จริง และเปิดโอกาสคอร์รัปชันที่อันตรายเนื่องจากการประกอบกิจการของเอกชนจะทำได้ก็ต่อเมื่อรัฐเห็นชอบเท่านั้น

2. เค้าโครงการฯ ประเมินความสามารถและแรงจูงใจทางศีลธรรมของรัฐในการประกอบเศรษฐกิจสูงเกินไป และในทางกลับกันก็ประเมินความสามารถและแรงจูงใจทางเศรษฐกิจของเอกชนต่ำเกินไป

เค้าโครงการฯ ตั้งอยู่ความเชื่อมั่นในรัฐอย่างเต็มเปี่ยมว่า รัฐมีความสามารถในการส่งมอบ “ความสุขสมบูรณ์” ให้กับประชาชนมากกว่าเอกชน และเชื่อว่าการได้รับความสุขสมบูรณ์นั้น “คุ้ม” กับการที่ประชาชนส่วนใหญ่จะต้องสูญเสียเสรีภาพทางเศรษฐกิจ ดังอธิบายในเค้าโครงการฯ ว่า –

“...จริงอยู่เมื่อรัฐบาลประกอบเศรษฐกิจเสียเองเช่นนี้ย่อมเป็น
การตัดเสรีภาพ แต่การตัดเสรีภาพนั้นก็เพื่อจะทำให้ราษฎร
ได้รับความสุขสมบูรณ์ทั้งหมด เป็นการปฏิบัติหลักข้อ 3 รัฐบาลไม่ได้ตัดเสรีภาพ
ในการอื่นๆ ราษฎรคงมีเสรีภาพในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด
ในการศึกษาอบรม ในการสมาคม ...ไม่ว่าในประเทศใดๆ เสรีภาพย่อมจำกัด
เพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้วยกัน...”

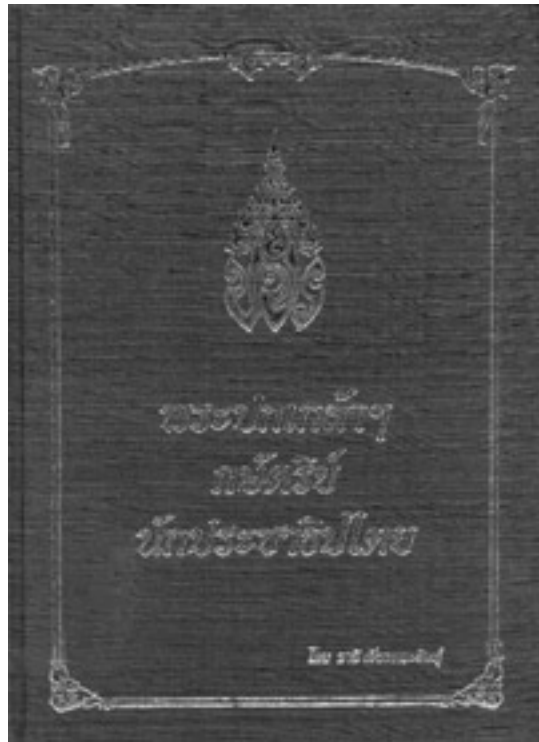
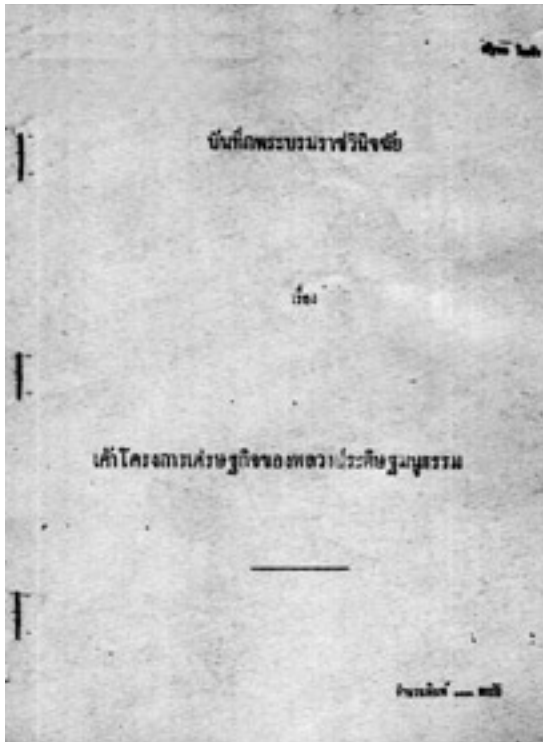
ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโลกจวบจนปัจจุบันได้มอบบทเรียนที่ไร้ข้อกังขาว่า ระบบเศรษฐกิจที่ผูกขาดโดยรัฐนั้นด้อยประสิทธิภาพเกินกว่าจะนำส่ง “ความสุขสมบูรณ์” ให้กับประชาชนในระดับที่ทัดเทียมกับประเทศที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยระบบทุนนิยมได้ ระบบตลาดได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเป็นระบบที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุดในการสร้างความมั่งคั่ง เนื่องจากเป็นระบบที่สอดคล้องที่สุดกับธรรมชาติ

ของมนุษย์ที่ประสงค์จะมีสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจไม่น้อยไปกว่าสิทธิเสรีภาพทางการเมือง และ ดังนั้นจึงกระตุ้นสปิริตของการทดลองถูก นวัตกรรม และการสรรค์สร้างเทคโนโลยีใหม่ๆ ได้อย่างดีเยี่ยม

อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ก็มอบบทเรียนด้วยว่า ระบบทุนนิยมในตัวเองมีความล้มเหลว (failures) ข้อบกพร่อง (imperfections) สร้างผลกระทบภายนอก (externalities) และมีแนวโน้มที่จะบั่นทอนความเป็นธรรมทางสังคมในระยะยาว เนื่องจากทุนนิยมโดยพื้นฐานเป็นระบบ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” ดังนั้น การใช้ระบบทุนนิยมสร้าง “ความสุขสมบูรณ์” ให้กับประชาชนอย่างทั่วถึง จึงต้องอาศัยกลไกเชิงสถาบันที่ได้ผลและรัฐมีบทบาทนำ ไม่ว่าจะเป็นกฎกติกาที่กำกับตลาด การเก็บภาษีผลกระทบภายนอกด้านลบ อาทิ ภาษีมลพิษ การจัดเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งมอบ “บริการสาธารณะ” ต่างๆ เช่น การศึกษา ระบบประกันสุขภาพ บริการขนส่งมวลชน ฯลฯ ซึ่งอาจเปิดให้เอกชนเข้ามาบริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขของรัฐ เพื่อสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันให้กับประชาชน

ปรีดีเชื่อว่าเศรษฐกิจที่รัฐบริหารจัดการนั้นจะสามารถสร้างความมั่งคั่ง (“ผลแห่งการเศรษฐกิจ”) ได้ดีกว่าถ้าปล่อยให้เอกชนทำ และจะสามารถกระจายความมั่งคั่งกลับคืนสู่มือประชาชนได้ดีกว่า

“เมื่อผลแห่งการเศรษฐกิจมีมาก ราษฎรผู้เป็นกรรมกรและข้าราชการก็ได้รับเงินเดือนมากขึ้นตามส่วน รัฐบาลจะไปกีดกันเอาไว้เพื่อผลประโยชน์ของใครก็ไม่มีเลย ซึ่งกับเอกชนผู้เป็นเจ้าของกิจการซึ่งเป็นธรรมดาอยู่เอง ที่เอกชนนั้นจะต้องกีดกันเอาผลกำไรไว้ให้มาก และกดขี่หรือฉ้อแรงของกรรมกรเอาไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว ”

จากมุมมองของประโยชน์ส่วนตัว คุณูปการของการให้รัฐเป็นนายจ้างนั้นได้รับการพิสูจน์แล้วว่า มีอยู่จริง โดยเฉพาะถ้าเปรียบเทียบกับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานเอกชนกับลูกจ้างของรัฐในปัจจุบัน ข้าราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจจำนวนมากมีความมั่นคงในหน้าที่การงาน ได้รับสวัสดิการต่างๆ ดีกว่าลูกจ้างเอกชนในระดับทักษะที่ใกล้เคียงกัน แต่อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในภาพรวม ประสิทธิภาพของรัฐบาลในการสร้าง “ผลแห่งการเศรษฐกิจ” สูงเกินไปมาก หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจจำนวนมากทำงานแบบ “เช้าชาวมเย็นชา” ให้บริการที่ด้อยคุณภาพและไร้ประสิทธิภาพ ยังไม่เน้นการเกิดคอร์รัปชันแทบทุกระดับชั้น

ในเมื่อระบบสังคมนิยมและทุนนิยมโดยรัฐทั่วโลกได้พิสูจน์แล้วว่าไม่สามารถสร้าง “ผลแห่งการเศรษฐกิจ” ได้ดีเท่ากับระบบทุนนิยม ผู้เขียนคิดว่าเค้าโครงการฯ ซึ่งเกิดในบริบทที่ประชาชนส่วนใหญ่ในไทยยังมีฐานะยากจน ขาวนาไรที่ดินทำกินถึงร้อยละ 90 (ตัวเลขในเค้าโครงการฯ - ชัดกับตัวเลขในงานวิจัยของศาสตราจารย์ Robert Zimmerman ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 36 เท่านั้น² แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรนั้นรุนแรงกว่าปัญหาการขาดที่ดินทำกิน) น่าจะสามารถลดความลำบากยากแค้นของประชาชนได้จริง แต่ไม่แน่ว่าจะ “ยกฐานะ” ได้อย่างยั่งยืนหรือไม่

นอกจากนี้ ความยั่งยืนของตัวระบบก็เป็นที่ยังงาย เนื่องจากประสิทธิภาพและผลผลิตภาพเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในระบบเศรษฐกิจ ผู้ประกอบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือเอกชนล้วนแต่ต้องใช้เงินลงทุน ถ้าต้องกู้เงินมาลงทุน ก็จะต้องมีศักยภาพพอที่จะหารายได้มาพอจ่ายคืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ถ้าพิมพ์ธนบัตรเองมากๆ ก็จะทำให้เกิดปัญหาเงินเฟ้ออย่างรุนแรง ประสบการณ์ของสหภาพโซเวียต ยุโรปตะวันออก จีน และประเทศอื่นๆ ที่เคยมีระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ได้พิสูจน์แล้วว่า ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตภาพพอที่จะสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจได้อย่างยั่งยืน

3. อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่จะให้รัฐ “ประกันความสุขสมบูรณ์” ให้กับประชาชน กันบ้างว่าก้าวหน้ามากในยุคนั้น และน่าจะได้รับการสานต่อในปัจจุบัน แต่ต้องตีความ “ความสุขสมบูรณ์” ให้แคบลงเหลือเพียง “สวัสดิการพื้นฐาน” เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน

หลักการของเค้าโครงการฯ ที่อธิบายในสาระสำคัญข้อ 1 กับ 2 ข้างต้น (ก่อนที่จะมาขยายความในหมวดที่ 6 บทที่ 1) สอดคล้องกับแนวคิด “รัฐสวัสดิการ” ซึ่งกลับมาเป็นที่สนใจอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่วิกฤตแฮมเบอร์เกอร์ปี พ.ศ. 2552 ได้ขยายวงกระเพื่อมกลายเป็นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ภาครัฐกิจประสบปัญหาทางการเงิน ประชาชนตกงานจำนวนมาก ก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องให้รัฐบาลใช้จ่ายเงินโดยตรงเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ และจัดการส่งมอบ “สวัสดิการพื้นฐาน” ต่างๆ อย่างเพียงพอให้กับประชาชน ไม่ว่าจะเป็นด้วยตัวเอง หรือจ้างเอกชนมาบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

(ควรหมายเหตุไว้ตรงนี้ว่า การที่ปรีดีนิยาม “ความสุขสมบูรณ์” เกินเลย “สวัสดิการพื้นฐาน” อย่างเช่นการศึกษาภาคบังคับและการประกันสุขภาพ ให้หมายรวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สิ่งบันเทิง ฯลฯ ด้วยนั้น เป็นผลลัพธ์ตามธรรมชาติของความเชื่อมั่นพื้นฐานที่ว่า ประโยชน์สูงสุดจะบังเกิดเมื่อรัฐเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจเอง และก็ควรหมายเหตุเพิ่มเติมด้วยว่า ถึงแม้ว่าเค้าโครงการฯ จะไม่เคยถูกนำไปใช้จริง ปรีดีก็ได้ดำเนินนโยบายที่สอดคล้องกับแผนดังกล่าวเป็นผลสำเร็จจุลวงหลายประการ อาทิ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และจัดตั้งเทศบาลทั่วราชอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของแผนการจัดตั้งสหกรณ์ทั่วประเทศ ซึ่งต่อมากลายเป็นรากฐานของการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่น)

ในเมื่อการส่งมอบสวัสดิการถ้วนหน้ามีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในภาวะที่ประเทศไทยกำลังจะเป็นสังคมผู้สูงอายุ เงื่อนไขที่สำคัญต่อการสร้างระบบสวัสดิการภาครัฐให้เกิดขึ้นและอยู่ได้อย่างยั่งยืนในประเทศไทยคือ เศรษฐกิจจะต้องเติบโตในอัตราที่ดีพอควร รัฐจะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพในการบริหารจัดการด้านการคลังและระบบการจัดเก็บภาษี ลดระดับการคอร์รัปชัน และปฏิรูปโครงสร้างภาษีให้ลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ เช่น เก็บภาษีมรดก ภาษีทรัพย์สิน และภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า ซึ่งล้วนเป็นมาตรการที่เค้าโครงการฯ ส่งเสริม ยกเว้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่ชัดเจนว่าจะดีได้อย่างไรถ้ารัฐประกอบการเศรษฐกิจเอง ดังที่ได้กล่าวไปแล้วก่อนหน้านี้

4. ประเด็นเชิงกระบวนการทัศน์ที่เค้าโครงการฯ ชี้ให้เห็น คือความเป็นไปได้ที่จะไม่ใช่ “ความมั่งคั่ง” (การสะสมทุน) เป็นเป้าหมายในการจัดการเศรษฐกิจ

สิ่งที่ “ก้าวหน้า” ที่สุดในเค้าโครงการฯ ในความเห็นของผู้เขียนคือ การตั้งเป้าหมายที่ “ความสุขสมบูรณ์” ของประชาชน แทนที่จะเป็น “ความมั่งคั่ง” ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ความคิดทำนองนี้กำลังได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ระดับโลก

ผลการวิจัยจำนวนมากจากสาขาเศรษฐศาสตร์พฤติกรรม เศรษฐศาสตร์ความสุข จิตวิทยา และสังคมวิทยา ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วระดับหนึ่งว่า “ความมีเหตุผล” ของมนุษย์นั้นไม่สมบูรณ์ หากเต็มไปด้วยข้อจำกัดและเงื่อนไข (bounded rationality) หลายประการ นอกจากนั้น “ความไร้เหตุผล” ของมนุษย์ที่ขัดกับทฤษฎี “มนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ” อาทิเช่น ความสุขใจ ความรู้สึกรักพวกพ้อง ความมีเมตตา จิตอาสา สำนึกแห่งความยุติธรรม ฯลฯ นั้น หลายกรณีเป็นสิ่งที่คาดการณ์ได้ (predictable irrationality) และถ้าหากพฤติกรรมที่ขับเคลื่อนโดยความไร้เหตุผลเหล่านี้คาดการณ์ได้ ก็หมายความว่ามีความเป็นไปได้ที่จะออกแบบนโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาคให้คำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ หรือตั้ง “ความสุขสมบูรณ์” ของประชาชนเป็นเป้าหมายในการดำเนินนโยบาย

การให้ความสำคัญกับ “ความสุขสมบูรณ์” ของประชาชนในเค้าโครงการฯ สะท้อนความห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งในสมัยนั้นหมายถึงชาวนาที่ต้องประสบกับความทุกข์ยากแสนสาหัสจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยรุนแรง การส่งออกทรุด ข้าวราคาตก บริษัทเอกชนทยอยล้มหายตายจากไป รัฐบาลต้องใช้จ่ายเงินเพื่อพยุงเศรษฐกิจไม่ต่างจากในประเทศอื่นหรือในปี พ.ศ. 2552 แต่เค้าโครงการฯ ไปไกลกว่าการให้รัฐพยุงเศรษฐกิจชั่วคราวมาก เพราะประสงค์จะปฏิรูประบบเศรษฐกิจทั้งระบบโดยให้รัฐประกอบการเองดังที่ได้อธิบายไปแล้ว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า “ประสิทธิภาพ” ของรัฐจะยังเป็นที่กังขา ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า “อุดมการณ์” ในเค้าโครงการฯ ที่ให้ความสำคัญกับ “ความสุขสมบูรณ์” ของประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมและสนับสนุน และน่าจะได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ โดยใช้องค์ความรู้ล่าสุดของเศรษฐศาสตร์พฤติกรรมและเศรษฐศาสตร์พัฒนาเป็นฐาน และตั้งอยู่บนความเข้าใจและเคารพในภูมิปัญญาท้องถิ่นและสิทธิเสรีภาพทางเศรษฐกิจของประชาชน ตลอดจนเข้าใจความสำคัญของการบริหารจัดการที่ดี

ถ้าหากว่าเค้าโครงการฯ อธิบายระบบเศรษฐกิจที่รัฐผูกขาดเพื่ออำนวยความสะดวกของ “ผลลัพธ์” (คือ “ความสุขสมบูรณ์” ของประชาชน) แล้วไซ้ ความท้าทายของการนำเอา “อุดมการณ์” ของเค้าโครงการฯ มาปรับใช้ในยุคปัจจุบันที่เศรษฐกิจไทยผูกติดกับทุนโลกตามกระแสโลกาภิวัตน์ อาจอยู่ที่การปรับปรุงประสิทธิภาพของรัฐ สร้างกลไกรัฐสวัสดิการ และจัดวางบทบาทของภาครัฐเสียใหม่ให้เป็น “ผู้กำกับดูแล” ที่ดี เพื่ออำนวยความสะดวกของ “โอกาส” ที่จะนำไปสู่ “ความสุขสมบูรณ์” ที่แท้จริง ทั้งในระดับปัจเจกและส่วนรวม สมดังเจตนารมณ์ของผู้ก่อการ

เชิงอรรถ

¹ อ่านฉบับเต็มออนไลน์ได้ที่ เว็บไซต์สถาบันปรีดี พนมยงค์,
[http://www.pridiinstitute.com/autopage/
show_page.php?h=11&s_id=16&d_id=1](http://www.pridiinstitute.com/autopage/show_page.php?h=11&s_id=16&d_id=1)

² พระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ คัดจาก
ปรีดี พนมยงค์, ปรีดี พนมยงค์กับสังคมไทย (กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 173-259,
ต้นฉบับออนไลน์ [http://www.nidambe11.net/ekonomiz/
2004q3/article2004aug01p1.htm](http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2004q3/article2004aug01p1.htm)

เดือน บุนนาค

กับเศรษฐศาสตร์

สิทธิกร นิพนธ์*

หากกล่าวถึงเดือน บุนนาค แล้ว นักเรียนเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คงคุ้นชื่อเป็นอย่างดี ด้วยศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เป็นผู้บรรยายวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นท่านแรกในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) ตั้งแต่ปี 2477 ซึ่งเป็นปีก่อนตั้งมหาวิทยาลัย¹ นอกจากนี้ ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค ยังได้เขียนหนังสือเรื่องเศรษฐศาสตร์ เพื่อเป็นเอกสารประกอบการบรรยายในครั้งนั้นร่วมกับศาสตราจารย์ เจ. เอฟ. ฮัตเจสสัน และดร.ทวี ตะเวทีกุล อีกทั้ง ยังดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ท่านแรก ในปี 2492 อีกด้วย อย่างไรก็ตาม บทความนี้ มิได้มุ่งกล่าวถึงคุณูปการของศาสตราจารย์เดือนในเรื่องดังกล่าว² หากแต่บทความนี้ตั้งข้อสมมติฐานว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เป็นผู้ที่ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ เป็นท่านแรกหรืออย่างน้อยที่สุด ก็เป็นผู้ที่สนับสนุนให้ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ จนกลายเป็นคำที่ใช้และเข้าใจกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ก่อนที่จะเสนอถึงข้อสมมติฐานดังกล่าว เพื่อให้เข้าใจถึงบริบทของการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในสมัยมธก. แล้ว บทความนี้จะนำเสนอเป็น 4 ภาคคือ 1) เศรษฐศาสตร์ยุคก่อน มธก. 2) คำไทยที่ใช้แทน Economics 3) ข้อสมมติฐานของคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ และ 4) บทสรุป

1) เศรษฐศาสตร์ยุคก่อน มธก.

การรับรู้และความเข้าใจของชาวสยามในเรื่องเศรษฐศาสตร์นั้นอาจเริ่มขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2411-2453) เนื่องจากสมัยนั้นมีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน โดยเฉพาะการจัดตั้งกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ และการว่าจ้างชาวต่างประเทศมาเป็นที่ปรึกษาทางด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การรับรู้และความเข้าใจเรื่องเศรษฐศาสตร์นี้อาจจำกัดอยู่เฉพาะหมู่ชนชั้นสูงในสังคม โดยเฉพาะกลุ่มพระราชวงศ์และเสนาบดีที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (2453-2468) เศรษฐศาสตร์กลายเป็นวิชาที่ชาวสยามสนใจเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากพระยาสุรียานุวัตร (เกิด บุนนาค)³ ได้พิมพ์หนังสือเรื่องทรัพย์สินซึ่งนับได้ว่าเป็นตำราเศรษฐศาสตร์เล่มแรกที่เขียนเป็นภาษาไทยขึ้น ในปี 2454 พระยาสุรียานุวัตรแต่งหนังสือเล่มนี้ด้วยเห็นว่า ยังมิได้มีการแต่งหนังสือหรือแปลหนังสือด้านเศรษฐศาสตร์ อีกทั้งจะมีการจัดสอนวิชานี้ในโรงเรียนต่างๆ ขึ้น ดังปรากฏในคำนำหนังสือว่า

* อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ
ศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
ที่แนะนำแหล่งข้อมูลสำหรับการ
ศึกษา โดยเฉพาะพระนิพนธ์
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า-
วรรณไวทยากร กรมหมื่น-
นราธิปพงศ์ประพันธ์ และขอบคุณ
อ.ปกป้อง จันวิทย์ บรรณาธิการ
จุลสารหอจดหมายเหตุ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับนี้
ที่ให้โอกาสเขียนบทความนี้
ข้อผิดพลาดต่างๆ ย่อมเป็นความ
รับผิดชอบของผู้เขียน

ศาสตราจารย์เดือน บุญนา

“วิชาเศรษฐวิทยาซึ่งชี้แจงความละเอียดในหลักฐานของการสร้างทรัพย์ การจำหน่ายทรัพย์ การแลกเปลี่ยนและการใช้ทรัพย์ ซึ่งรวมทั้งสิ้นจัดได้ว่าเป็นความรู้ในการทำมาหากินของบุคคลทั่วไปโดยทางที่จะใช้ทรัพย์ให้เปลืองน้อย และให้ได้ประโยชน์มากที่สุดที่จะทำได้แก่บุคคลและบ้านเมืองนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่า จนทุกวันนี้ยังไม่มีผู้ใดได้อ่าน แต่งเรื่อง หรือแปลออกจากตำราของ ชาวประเทศยุโรปพิมพ์ขึ้นเป็นภาษาไทยบ้างเลย และได้ทราบว่า กรมศึกษาของรัฐบาลก็จะจัดการสอนวิชานี้ขึ้นตามโรงเรียนในเร็วๆ นี้ด้วย...”

(พระยาสุริยานุวัตร, ทรัพย์ศาสตร์, คำนำ)

การรับรู้และความเข้าใจเรื่องเศรษฐศาสตร์นี้มีได้มาจากหนังสือทรัพย์ศาสตร์ โดยตรง เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยเป็นการส่วนพระองค์ ไม่เห็นด้วยกับหนังสือดังกล่าว⁴ ทั้งในส่วนของความเหมาะสมของการนำวิชาทรัพย์ศาสตร์มาใช้ในสังคมสยาม และในส่วนว่า หนังสือเล่มนี้มีได้อธิบายเศรษฐศาสตร์ โดยแท้จริงหรือไม่

ในส่วนของความเหมาะสมของการนำวิชาทรัพย์ศาสตร์มาใช้ในสังคมสยามนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยว่า สังคมสยามแตกต่างจากสังคมยุโรปและสหรัฐอเมริกา

กล่าวคือ สังคมสยามมิได้มีการแก่งแย่งแข่งขันจากความจำกัดของที่ดิน เป็นสังคมที่มีจากระตาม พระพุทธศาสนา และไม่ควรถูกแบ่งออกเป็นชนชั้นจนเกิดความแตกแยกขึ้น ดังความตอนหนึ่งว่า

“ประการที่ 1 ซึ่งข้าพเจ้าแสดงเป็นความสงสัยว่า ถึงสมัยแล้วแลหรือ ที่จะนำลัทธิที่เรียกว่า “ทฤษฎีสารัตถ์” มาสอนดังนี้ ข้าพเจ้าขอชี้ว่า ในประเทศยุโรปและอเมริกาที่เกิดขึ้นผู้ริเริ่มแต่งหนังสือโพลิติคัลอีคโนมีขึ้นนั้น เป็นเหตุด้วยทฤษฎีสมบัติไปรวมอยู่ในมือแห่งบุคคลหรือสกุลบางสกุล ซึ่งในอดีตสมัยเคยเป็นนักรบตีได้ดินแดนแล้วก็เลยยึดถือเป็นของตน ทั้งมีที่สะสมทรัพย์สมบัติไว้ได้มาก เพราะเหตุเดียวกันนั้นก็มี พวกเหล่านี้ เป็นบุคคลที่เขาเรียกว่าชั้นสูง หรือ “อะริสโตแคริต” พวกบุตรผู้มีสกุล โดยมากมักเป็นผู้ที่อยู่เปล่าๆ ไม่ทำการงานอะไร เพราะมีทรัพย์สมบัติ สะสมไว้เพียงพอแล้ว และถ้าใช้ทรัพย์นั้นเป็นทุนก็พาให้ทรัพย์งอกขึ้นได้อีกเสมอ ส่วนคนชั้นต่ำที่ไม่ได้มีทรัพย์รับเป็นมรดกมาจากปู่ย่าตายาย ก็ต้อง อาบเหงื่อต่างน้ำไปทุกวัน แต่กระนั้นก็ยากที่จะมั่งมีขึ้นได้ เพราะทุนน้อย ก็ทำให้ทรัพย์งอกขึ้นโดยยาก. อีกประการ 1 ที่ดินก็จำกัด คนยิ่งเกิดทวีขึ้น ก็ยิ่งต้องการที่อยู่มากขึ้น แต่ที่ดินไปตกอยู่เสียในมือเจ้าของบางคนแล้ว ที่จึงไม่พอกันอยู่. การแย่งงานกันทำแลแย่งที่กันอยู่นี้เองทำให้ ผู้ที่เป็นคนไม่มีทรัพย์รู้สึกเสียเปรียบผู้มีทรัพย์เป็นอันมาก จึงได้มีผู้คิด ตริตรองหาทางที่จะช่วยแก้ไขความอึดอัดขัดสนของคนชั้นต่ำนั้น โดยช่วยคิดบอกหนทางที่จะประหยัดทรัพย์ก่อนแล้วจึงเลยลูกหลานต่อไป จนถึงคิดเฉลี่ยทรัพย์. ดังนี้วิชาที่เรียกว่า “โพลิติคัลอีคโนมี” จึงได้บังเกิดมีขึ้น เพราะความจำเป็นมีอยู่เช่นนั้น. และด้วยเหตุนี้เอง วิชา “ทฤษฎีสารัตถ์” จึงเป็นวิชาซึ่งนักการเมือง (โพลิติเชียน) ผู้ต้องการได้คะแนนของบางคนบางจำพวกนั้น ต้องเรียนรู้ไว้สำหรับพูดล่อใจให้คนนิยม แล้วตนจะได้รับเลือกเป็นสมาชิก รัฐสภาเป็นต้น. ก็เมื่อกรุงสยามก็ยังไม่มีการปาร์ลียเมนต์ จะต้องการ “ทฤษฎีสารัตถ์” ทำอะไรกัน. นอกจากคนที่อยากเข้าปาร์ลียเมนต์ก็เคยเห็นมีแต่พวกนักพูด หรือพวกอิจฉาคนมั่งมี ที่มักพูดถึง “โพลิติคัลอีคโนมี” เพราะนั้นจึงนำถามว่า เวลาในนี้ในเมืองไทยเรา คงแย่งกันหากินมากจนถึงแก่จะมีความจำเป็นต้องสอน ให้ถือตามลัทธิ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” กระนั้นฤ? ทำไมหนอ ท่านที่อยากช่วยชาติจึงต้องลืมเพ่งเล็งดูความเป็นอยู่โดยแท้จริงแห่งชาติเสียก่อน? ถ้าท่านจะเพ่งเล็งดูคงจะเห็นว่า ในเมืองไทยเราไม่มีมหาเศรษฐี หรือแม้เศรษฐี อย่างปานกลางของชาวยุโรปเขาจริงอยู่ แต่เราก็ไม่มีคนจนเท่าชาวยุโรป เหมือนกันนะท่าน กฎธรรมดามันมีอยู่อย่าง 1 ซึ่งท่านไม่ควรจะลืม คือถ้าจะมีน้ำ อยู่ 2 ชัน ท่านตักน้ำจากชั้นที่ 1 ไปใส่ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 2 เต็มขึ้นเท่าใด ชั้นที่ 1 ก็พร่องไปเท่านั้น ที่จะให้เต็มอยู่ด้วยกันทั้ง 2 ชั้นนั้นไม่ได้. วิชา “ทฤษฎีสารัตถ์” ก็คือสอนผู้ที่ชั้นพร่องให้สู้สำหรับจ้วงเอาน้ำจากชั้นที่เต็มขึ้น

มาใส่ของตนเสียบ้างเท่านั้นเอง. แต่ถ้าเจ้าของชั้นที่ได้มันนั้น เขาพอใจแบ่งน้ำ
 ให้แก่ผู้ชั้นพร่องเองดังนี้ได้แก่การบริจาคหรือสงเคราะห์แก่ญาติมิตร
 ซึ่งเป็นธรรมะอันชาวเราได้เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องบันดาลให้เฉลี่ยทรัพย์
 ในระหว่างกันแลกันอยู่แล้วดังนี้ จะมีความจำเป็นอะไรหรือที่จะต้องสอนให้ชาวเรา
 หวงทรัพย์ไว้ฝ่าย 1 แลชิงทรัพย์ของผู้อื่นอีกฝ่าย 1 ซึ่งเป็นองค์ของ “ทรัพย์สาตร์”
 คนเรายังไม่จำเป็นต้องแบ่งกันเป็นก๊กๆ และต่างก๊กต่างเกลียดกัน จะริขึ้นทำไม?”

(อัครพาทุ, ทรัพย์สาตร์ (เล่ม 1) ตามความเห็นเอกชนผู้ได้อ่านหนังสือนั้น, หน้า 127-129)

ในส่วนว่าหนังสือเรื่องทรัพย์สาตร์ อธิบายเศรษฐศาสตร์ โดยแท้จริงหรือไม่นั้น พระบาทสมเด็จพระ
 มงกุฎเกล้าฯ ได้มีพระบรมราชวินิจฉัยว่า หนังสือเล่มนี้มีได้แต่งเป็นตำราที่อธิบายเศรษฐศาสตร์ไว้
 อย่างแท้จริง แต่เป็นหนังสือที่แสดงความคิดเห็นของผู้แต่งมากกว่า ดังความว่า

“...หนังสือของพระยาสุรียานุวัตร ไม่เป็นหนังสือที่ควรจะได้ชื่อว่า “ศาสตร์” เลย.
 ที่จะเป็นศาสตร์ควรจะเป็นหนังสือรวบรวมลัทธิหรือความรู้ในเรื่องใดเรื่อง 1
 ซึ่งมีทั้งอรรถ ทั้งแปล และมีข้อความแสดงความจริงตามความรู้เห็นของ
 มนุษย์ในอดีตสมัย. เช่นแพทยศาสตร์ บอกอาการไข้ และบอกยาที่แก้ไข้ขึ้น
 ดังนี้ เป็นต้น. นี่หนังสือ “ทรัพย์สาตร์” ของพระยาสุรียานุวัตร หาเป็นเช่นนั้นไม่
 และข้าพเจ้าอ่านดูรู้สึกเหมือนอ่านความเห็นเอกชนในหนังสือพิมพ์อะไรฉบับ 1
 มากกว่าอ่านถ้อยคำของผู้ที่ตั้งใจสอนวิชาอันเป็นศาสตร์ คือมีพูดเป็นแสดง
 ไหวหาวยิตถายจนยากที่จะจับหัวข้อได้ และบางทีก็มี “แอดเวอร์ติสเมนต์”
 เครื่องจักรทำนองอย่างอเมริกันปนอยู่ในนั้นด้วย. บางแห่งแก้มขึ้นมาไว้
 เหมือนหนึ่งว่าจะขยายความรู้อะไรออกมา แต่แล้วก็ขมบิไว้เสีย ...
 เหตุฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงร้องว่า หนังสือของพระยาสุรียานุวัตรนี้
 ผิดองค์ของศาสตร์ และแท้จริงเป็นหนังสือแสดงความคิดเห็นเอกชน
 เรื่อง 1 ซึ่งไม่ผิดกับหนังสือที่ใครๆ แต่งมาแล้วนั้นเลย...”

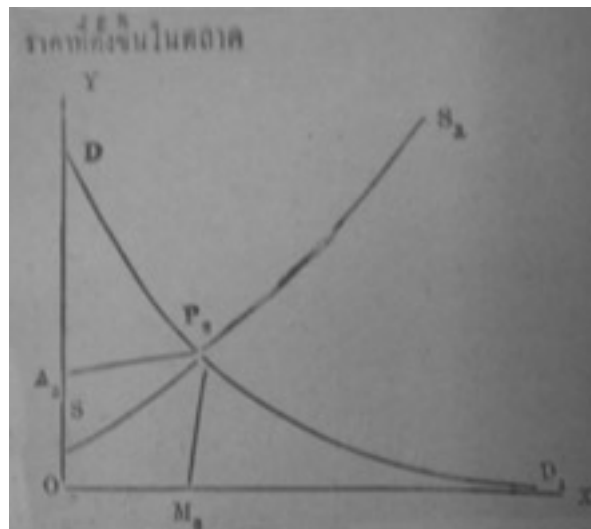
(อัครพาทุ, ทรัพย์สาตร์ (เล่ม 1) ตามความเห็นเอกชนผู้ได้อ่านหนังสือนั้น, หน้า 129-130)

ด้วยพระบรมราชวินิจฉัยดังกล่าว ทางรัฐบาลจึงได้ข้อร้องไม่ให้นำเผยแพร่หนังสือทรัพย์สาตร์
 อย่างไรก็ตาม การห้ามมิให้เผยแพร่หนังสือทรัพย์สาตร์ดังกล่าวมิได้หมายความว่าห้ามเผยแพร่
 วิชาเศรษฐศาสตร์ การเผยแพร่วิชาเศรษฐศาสตร์นี้มีขึ้นอย่างน้อย 2 ทาง คือ การเผยแพร่บทความ
 ที่อธิบายความหมายของวิชาเศรษฐศาสตร์ และการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์

การเผยแพร่บทความเกี่ยวกับวิชาเศรษฐศาสตร์นี้ มีขึ้นในหนังสือวิทยากร⁵ หลายบทความ อาทิ บทความเรื่อง “อีคอนอนิกส์คืออะไร”⁶ ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2455 “อีคอนอมิกส์ของ โอ. ยู. ฮี.”⁷ ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2457 และบทความเรื่อง “ราคา สับไปล และดีมานด์ (Price, Supply and Demand)” ซึ่งตีพิมพ์ในปี 2465 บทความเหล่านี้เป็นงานเขียนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ซึ่งดำรงตำแหน่งปลัดทูลฉลอง กระทรวงธรรมการในปี 2454 และเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ในปี 2459 ข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับบทความทางด้านเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะบทความเรื่อง “ราคา สับไปล และดีมานด์” นี้ คือ ได้อธิบายกฎแห่งอุปสงค์และกฎแห่งอุปทาน รวมถึงการกำหนดราคาดุลยภาพโดยกราฟ เป็นครั้งแรก (ดูรูปที่ 1) ดังความว่า

“ถ้าเราเอาเส้นดีมานด์และสับไปลมารวมกันเข้าดังรูปข้างบนนั้นแล้ว
เส้นทั้งสองก็จะตัดกันที่จุด P_a ราคาที่ซื้อขายกันในตลาดก็คือ OA_a บาท
ต่อ 1 ยูนิต และจำนวนที่ซื้อขายกันก็คือ OM_a ยูนิตส์.”

(หลวงบุญปลิต, ราคา สับไปล และดีมานด์, หน้า 894)

รูปที่ 1

ในส่วนของการศึกษาเศรษฐศาสตร์นั้น ขุนประเสริฐสุภมาตรา ได้อธิบายประวัติวิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทยไว้ว่า เริ่มขึ้นอีกครั้งเมื่อ ม.จ.เขจรจรัสฤทธิ์ เสนอให้สอนวิชานี้ในโรงเรียนกฎหมายในปี 2466 และโรงเรียนกฎหมายได้ประกาศบรรจุวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้ในหลักสูตรปี 2467 อย่างไรก็ดี หลักสูตรนี้ได้ระงับไป อนึ่ง สามัคยาจารย์สโมสร⁸ ได้มีการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ แก่ผู้จะเป็นครู

“กำเนิดของวิชาเศรษฐศาสตร์ในเมืองไทย

1

ได้เริ่มแสดงหลักฐานขึ้นโดยหนังสือ “ทรัพย์ศาสตร์ 2 เล่ม”
ซึ่งเรียบเรียงโดยพระยาสุริยาฯ เมื่อครั้งแรก แต่แล้วก็มีได้รับความก้าวหน้าอันใด

2

ต่อมาเพื่อ พ.ศ. 2466 ม.จ.เชจรจรัสฤทธิ์ ได้เสนอให้
สอนวิชาในโรงเรียนกฎหมาย ก็ไม่เป็นอันสำเร็จไปได้

3

ต่อมาโรงเรียนกฎหมายได้ประกาศบรรจุวิชาไว้ในหลักสูตร พ.ศ. 2467
กำหนดจะให้สอบในภาค 1 (การเรียนกฎหมายเดิมแบ่งเป็น 3 ภาค แล้วเปลี่ยน
เป็น 3 ภาค) โดยใช้ชื่อว่า “เศรษฐวิทยา” ผู้ใดศึกษาที่เตรียมตัวรับคำสอน
อย่างสนใจแต่หลักสูตรก็มีอันเป็นต้องระงับไป (ในสมัยนั้นทาง
สมัคยาจารย์สโมสร ได้มีการสอนเศรษฐวิทยาแก่ผู้ที่จะเป็นครู) ”

(ขุนประเสริฐคุณมาตธา, ตำรามาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ เล่ม 2 ประติรูปธรรมตอนที่ 1, หน้า 68)

การเผยแพร่และการศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นไปได้อย่างจำกัด การสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ใน
สยามระงับลง เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พุทธศักราช 2470
กำหนดโทษทางอาญฐานการกระทำการสนับสนุน หรือสอนเรื่องเศรษฐกิจขึ้น ดังความว่า

“ มาตรา 4 ให้ยกเลิกบทบัญญัติเดิมแห่งมาตรา 104 ในกฎหมาย
ลักษณะอาชญาเสีย และให้ใช้บทบัญญัตินี้แทนบทบัญญัตินั้นสืบไป

1

ผู้ใดกระทำการอย่างใด ๆ ก็ตาม สนับสนุน หรือสั่งสอนลัทธิ หรือวิธีการเมือง
หรือเศรษฐกิจ ด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษร หรือเอกสารตีพิมพ์ หรือด้วยอุบายใด ๆ
ก็ตาม ด้วยเจตนา หรือคำนวณว่าจะให้เกิดผลอย่างใดดังต่อไปนี้ คือ

ก) เพื่อจะให้บังเกิดความเกลียดชังหรือดูหมิ่นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
หรือรัฐบาล หรือราชการแผ่นดินก็ดี

ข) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรัฐบาล หรือพระราชกำหนดกฎหมาย
ด้วยใช้กำลังบังคับ หรือกระทำร้ายก็ดี

ค) เพื่อให้เกิดความไม่พอใจและกระด้างกระเดื่องในหมู่คนทั้งหลาย
ถึงอาจเกิดเหตุร้ายขึ้นในแผ่นดินของท่านก็ดี

ง) เพื่อจะกวนให้เกิดขึ้นซึ่งความเกลียดชังระหว่างคนต่างชั้นก็ดี

จ) เพื่อยุยงให้คนทั้งหลายกระทำการล่วงละเมิดพระราชกำหนดกฎหมายก็ดี

ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าสิบปี
และให้ปรับไม่เกินกว่าห้าพันบาทอีกโสดหนึ่งด้วย”

การศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในสยามเริ่มต้นอีกครั้ง ภายหลังการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นในปี 2477 เมื่อพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 กำหนดให้เปิดสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ไว้ในมาตรา 4 ว่า

“ให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นนามมหาวิทยาลัยหนึ่งเรียกว่า “มหาวิทยาลัย
วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” มีหน้าที่จัดการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาการเมือง
วิชาเศรษฐศาสตร์และบรรดาวิชาอื่นๆ อันเกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง”

นับแต่นั้นมาการศึกษาเศรษฐศาสตร์ก็ปักฐานมั่นคงขึ้นในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองและได้แตกกิ่งก้านไปยังสถาบันอุดมศึกษาอื่น ตลอดจนขยายให้มีการจัดศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาอีกด้วย ดังปรากฏในกาลปัจจุบัน

2) คำไทยที่ใช้แทน ‘Economics’

ดังที่เห็นได้จากภาค 1 แล้วว่า วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่ค่อนข้างใหม่ในสังคมสยาม นอกจากวิชาเศรษฐศาสตร์เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังภายหลังการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาในปัจจุบันแล้ว ความแตกต่างระหว่างวิชาเศรษฐศาสตร์กับวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ในช่วงต้นนั้น ยังมิได้ชัดเจนเช่นปัจจุบัน ดังนั้นการนิยามคำว่า ‘Economics’ ในสังคมสยาม จึงคาบเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์การเมือง

นับแต่มีการพิมพ์หนังสือทรัพย์สินศาสตร์ ในปี 2454 แล้ว ได้มีการใช้คำไทยต่างๆ แทน ‘Economics’ เช่น วิชาว่าด้วยทรัพย์หรือทรัพย์สินศาสตร์¹⁰ คณิตศาสตร์¹¹ รัฐนิติวิทยา¹² เศรษฐวิทยา¹³ คหกรรม¹⁴ โภคศาสตร์¹⁵ และเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นคำที่ใช้แทน ‘Economics’ ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจาก คำบางคำมิได้ให้อรรถาธิบายความหมาย เหตุผล และที่มาของคำไว้ ในส่วนนี้จึงจำกัดการเสนอเพียงคำที่มีการให้อรรถาธิบายประกอบ

‘คณิตศาสตร์’ เป็นคำที่ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ทรงคิดว่าจะใช้ โดยทรงบัญญัติตามรากศัพท์

“แต่เดิมได้ทราบมาว่า พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงคิดว่าจะใช้คำว่า “คณิตศาสตร์” ซึ่งเป็นการแปลตรงตามศัพท์เดิม คือ Oikos คห Nomia นิติ ”

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ, *วิทยาวรรณกรรม*, หน้า 250)

ส่วน ‘เศรษฐวิทยา’ เป็นคำที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยไว้เนื่องจาก ทรงเห็นว่า คำว่า ‘ทรัพย์สินศาสตร์’ นั้น ยังไม่เหมาะสม และทรงเห็นว่า Economics นั้นยังมีใช้วิทยาศาสตร์ ดังความที่พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

“ต่อมาได้ทราบว่า พระยาสุรียานุวัตร เรียกว่า ทรัพย์สินศาสตร์ ในพระบรมโกศไม่โปรด เพราะว่า (1) ทรัพย์มักจะทำให้เกี่ยวข้องกับสิ่งเป็นชิ้นเป็นอันหรือรูปวัตถุ (Concrete) แต่ Wealth อาจหมายถึงนามธรรม (Abstract) ก็ได้ เช่น การรับจ้างเป็นต้น (2) คำว่าทรัพย์ในภาษาไทย มีความหมายไปทาง Property อยู่มาก และ (3) ไม่โปรดสรว้อยว่าศาสตร์ เพราะยังมีใช้วิทยาศาสตร์ ... ได้ทรงตั้งศัพท์ดังนี้คือ เศรษฐี Capitalist และเศรษฐวิทยา Political economy ”

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ, *วิทยาวรรณกรรม*, หน้า 250)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ไม่ทรงเห็นด้วยกับการใช้คำว่า ‘เศรษฐวิทยา’ เนื่องจากเห็นว่าขัดต่อหลักวิชา ดังความว่า

ศาสตราจารย์เดือน บุญนาค ให้โอวาทนักศึกษา ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

“ตามธรรมดาเราเป็นผู้เคารพต่อพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ
ของในพระบรมโกศ เฉพาะอย่างยิ่งในการตั้งศัพท์ แต่ในที่นี้เราเห็นว่าศัพท์
ที่ทรงตั้งนั้นขัดต่อหลักวิชา...ถ้าเศรษฐี แปลว่า *Capitalist* เศรษฐกิจจะต้อง
แปลว่า *Capital* และถ้าแปลว่า *Capital* เศรษฐกิจก็แปลว่าวิชาว่าด้วยต้นทุน
ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นของ *Economics* ซึ่งเกี่ยวกับโภคทรัพย์ทั่วไป”

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ, *วิทยาวรรณกรรม*, หน้า 250)

นอกจากนี้ ทรงเห็นว่าสร้อยคำควรเป็นคำว่า ‘ศาสตร์’ มากกว่า ‘วิทยา’ ดังความว่า

“ส่วนสร้อยว่าศาสตร์นั้น เราเห็นว่าเหมาะกว่าวิทยา เพราะเดี๋ยวนี้
เขาใช้วิทยาศาสตร์ศึกษา *Economics* นี้ และในภาษาฝรั่งเขาก็เรียกว่า *Science*”

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ, *วิทยาวรรณกรรม*, หน้า 250)

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ทรงเห็นว่าคำว่า ‘โภคศาสตร์’ เหมาะสมกับคำว่า ‘Economics’ เนื่องจากเป็นคำที่สะท้อนถึงวัตถุที่ศึกษาของวิชา Economics มากกว่า ดังความว่า

“คำว่าโภคหรือโภคย นี้เอง เพราะโภคทรัพย์เราก็ใช้บริโภค อุปโภคเราก็ใช้ คนไทยน่าจะเข้าใจได้ง่าย และเมื่อไขความออกก็ได้ความทำนองเดียวกับของฝรั่งเขา ถ้าเปิดพจนานุกรมดู ที่โภค (โภค โภคย) ก็จะเห็นว่า หมายถึงสิ่งซึ่งเราเสพ ได้ประโยชน์ คือวัตถุที่ศึกษาของวิชา Economics นั้นเอง ”

(พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ, *วิทยาวรรณกรรม*, หน้า 252-253)

3) ข้อสมมติฐานของคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’

แม้ว่ายังมีได้มีหลักฐานแสดงได้อย่างชัดเจนว่าผู้ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ เป็นท่านแรก แต่บทความนี้มีข้อสมมติฐานว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เป็นผู้ที่ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ เป็นท่านแรก หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เป็นผู้ที่สนับสนุนให้ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ จนกลายเป็นคำที่ใช้และเข้าใจกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลอย่างน้อย 6 ประการ ดังนี้

- 1) รายชื่อหนังสือทางด้านเศรษฐศาสตร์นับแต่ปี 2477 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปิดสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นต้นมา หนังสือส่วนใหญ่ล้วนเลือกใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ และไม่ปรากฏว่ามีการใช้คำว่า ‘เศรษฐวิทยา’ และแทบไม่ปรากฏคำว่า ‘โภคศาสตร์’ แต่อย่างใด (ดูภาคผนวกที่ 1) ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อศาสตราจารย์เดือน บุนนาค ได้ออกหนังสือ เรื่องเศรษฐศาสตร์ ในปี 2477 แล้ว คำนี้ก็กลายเป็นที่นิยมโดยทั่วไป
- 2) ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เห็นว่าคำว่า ‘ทรัพย์ศาสตร์’ อาจสื่อความหมายของวิชา Economics ผิดพลาดไป ดังความว่า

“แต่ถ้อยคำที่ใช้เรียกชื่อวิชานี้ว่า “เศรษฐศาสตร์” อาจทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นวิชาเกี่ยวกับการหาความร่ำรวย ถ้าเข้าใจตามนี้ ขอบเขตการศึกษาจะแคบมากกว่า และอุดมคติของเศรษฐศาสตร์ก็จะเป็นการจัดให้กำเนิดผลมากที่สุดโดยเสียค่าใช้จ่ายให้น้อยที่สุด มิใช่ว่าผู้ทำงานจะได้รับความทุกข์ยากลำบากอย่างไร ด้วยเกรงความเข้าใจผิดดังนี้ จึงได้มีผู้เสนอจะให้ใช้ศัพท์อื่นแทน เช่น “ทรัพย์ศาสตร์” เป็นต้น แต่คำว่า “ทรัพย์” นี้ก็มีความหมายจำกัด เพราะทรัพย์เป็นสิ่งที่จะนำมา

บำบัดความต้องการของมนุษย์ แต่การที่จะได้ทรัพย์นั้นมา อาจทำให้คนอื่น ๆ
เดือดร้อน คำว่า “ทรัพย์” นี้ก็มีความหมายจำกัด เพราะทรัพย์เป็นสิ่งที่จะนำมา
บำบัดความต้องการของมนุษย์ แต่การได้ทรัพย์นั้นมา อาจทำให้คนอื่น ๆ
เดือดร้อน คำว่า “ทรัพย์ศาสตร์” จึงยังไม่เหมาะสมแท้ ”

(เดือน บุญนาค, เศรษฐศาสตร์ภาคต้น, หน้า 4)

3) นอกจากนี้ ศาสตราจารย์เดือน บุญนาค ยังไม่เห็นด้วยกับคำว่า ‘โภคศาสตร์’ แต่เห็นควรให้ใช้
คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ เนื่องจากเป็นคำที่ใช้ในราชการใช้ และเป็นคำที่มีความหมายพิเศษ มีใช้คำ
ตามตัวอักษร ดังความว่า

“ นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอคำอื่นอีก เช่น “โภคศาสตร์” แต่จะอย่างไรก็ตาม
เมื่อคำว่า “เศรษฐศาสตร์” ที่ใช้อยู่ในบัดนี้เป็นคำที่ทางราชการรับรองแล้ว
(พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476)
และมีความหมายพิเศษ ไม่ใช่ตามตัวอักษร ปัญหาเรื่องศัพท์นี้จึงระงับไป ”

(เดือน บุญนาค, เศรษฐศาสตร์ภาคต้น, หน้า 4)

4) แม้ว่ามาตรา 4 พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476
จะใช้คำว่า ‘เศรษฐกิจ’ แทน ‘Economics’ ดังความในภาษาอังกฤษว่า

“ A University shall be established, which shall be called
“University of Moral and Political Sciences”, and whose function
it is to provide for the study in Law, Politics, Economics
and other subjects connected with Moral and Political sciences. ”

แต่ในมาตรา 25 เลือกใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ ดังความว่า

“ มาตรา 25 ปริญญามหาวิทยาลัยมี 3 ชั้น
(1) ปริญญาตรี ผู้ได้ปริญญานี้เรียกว่า “ธรรมศาสตร์บัณฑิต” ใช้อักษรย่อ “ธ.บ.”
(2) ปริญญาโท ...

ค) ผู้ได้ปริญญาในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า
“เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต” ใช้อักษรย่อ “ศ.ม.” ...

(3) ปริญญาเอก...

ค) ผู้ได้ปริญญาในทางเศรษฐศาสตร์เรียกว่า
“เศรษฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต” ใช้อักษรย่อ “ศ.ด.” ... ”

ในร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2474 ฉบับภาษาอังกฤษ มีถ้อยความที่เกี่ยวข้องดังนี้

“ Section 25 : The Degree of the University consist of 3 grades
(1) Third Degree Grade.- He who has been conferred this grade is called ‘Bachelor of Moral Sciences’, using the initials ‘B.M.Sc.’
(2) Second Degree Grade.- ...
(c) He who has been conferred this grade in the Faculty of Economics is called ‘Master of Economics’, using the initials ‘M.E.’
(3) First Degree Grade.- ...
(c) He who has been conferred this grade in the Faculty of Economics is called ‘Doctor of Economics’, using the initials ‘D.E.’... ”

5) ในการร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 นั้น มีบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างน้อย 3 ท่าน คือ นายปรีดี พนมยงค์ นายเดียน บุนนาค และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ดังที่ปรากฏงานของชาวยุวิทย์ เกษตรศิริ และคณะ (2532)

“ เมื่อพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) ทำการรัฐประหาร 20 มิถุนายน 2475 ยึดอำนาจจากรัฐบาลอนุรักษนิยมของพระยามโนปกรณ์ฯ แล้ว นายปรีดี พนมยงค์ จึงเดินทางกลับประเทศ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีลอย ในเวลาต่อมาก็ได้รับมอบหมายร่วมกับหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร (ต่อมาทรงอิสริยศเป็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ์ประพันธ์ และเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2506-2514) และนายเดียน บุนนาค ให้ร่าง พ.ร.บ. มธก. ขึ้น พ.ร.บ. นี้เข้าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร 2 ครั้ง เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ และ 5 มีนาคม 2476 (ปฏิทินใหม่ 2477) และออกประกาศเป็นพระราชบัญญัติเมื่อวันที่ 17 มีนาคม ปีนั้นเอง ”

ดังนั้นจึงอาจเป็นไปได้ว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค จะมีส่วนในการเลือกใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทนคำอื่นๆ

6) แม้ว่าพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ จะมีส่วนร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 ด้วยก็ตาม แต่พระองค์เห็นควรใช้คำว่า ‘โภคศาสตร์’ มากกว่า

อย่างไรก็ตาม พระวินิจฉัยของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ในเรื่องนี้ ปรากฏอยู่ในหนังสือรวมพระนิพนธ์ ซึ่งมีได้แก่ที่มาของพระนิพนธ์ไว้ ทำให้มีทราบแน่ชัดว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ ทรงวินิจฉัยเรื่องนี้ก่อนปี 2477 หรือไม่ หากทรงวินิจฉัยก่อนปี 2477 ก็อาจสะท้อนว่า พระองค์ทรงเลือกใช้คำว่า ‘โภคศาสตร์’ แทนคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แต่หากทรงวินิจฉัยหลังปี 2477 ก็อาจเป็นไปได้ว่า พระองค์อาจทรงใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ ก่อนที่จะเปลี่ยนมาใช้คำว่า ‘โภคศาสตร์’ ในภายหลัง กระนั้นก็ตาม พระนิพนธ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ เล่มอื่นๆ ก็ปรากฏคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ ซึ่งอาจสะท้อนว่า พระองค์ก็ยังคงยึดตามคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ อยู่บ้าง

4) unสรุป

วิชาเศรษฐศาสตร์เริ่มขึ้นอย่างชัดเจนจากหนังสือเรื่องทรัพย์สินศาสตร์ ของพระยาสุริยานุวัตร ในปี 2454 อย่างไรก็ตาม วิชาเศรษฐศาสตร์มิได้ปักหลักจนเมื่อมีการสอนเศรษฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในปี 2477 อย่างไรก็ตาม ด้วยวิชาเศรษฐศาสตร์มิได้เป็นวิชาที่ใหม่ในสยามเท่านั้น หากยังเป็นวิชาที่ค่อนข้างใหม่ในสังคมตะวันตกอีกด้วย (เมื่อเทียบกับวิทยาศาสตร์หรือนิติศาสตร์) ดังนั้น เมื่อวิชานี้เผยแพร่ในสยาม บุรพาจารย์ต่างได้พยายามใช้คำว่า ‘Economics’ ออกเป็นภาษาไทยด้วยคำต่างๆ ทั้งจากการพิจารณาการแปลตามรากคำ และขอบเขตวิชา เช่น วิชาว่าด้วยทรัพย์สินหรือทรัพย์สินศาสตร์ คณิตศาสตร์ เศรษฐวิทยา โภคศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ‘เศรษฐศาสตร์’ เป็นคำแปลของ ‘Economics’ สืบจนปัจจุบัน

บทความนี้ตั้งข้อสมมติฐานว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เป็นผู้ที่ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ เป็นท่านแรก จนกลายเป็นคำที่ใช้และเข้าใจกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากนับแต่ปี 2477 เป็นต้นมา ตำราต่างๆ ส่วนใหญ่เลือกใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ ทั้งสิ้น นอกจากนี้ ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค ยังได้สนับสนุนให้แปล ‘Economics’ เป็นคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ เนื่องจากคำว่า ‘ทรัพย์สินศาสตร์’ อาจก่อให้เกิดความสับสนกับความหมายของวิชา และคำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ เป็นคำที่ราชการเลือกใช้ โดยเฉพาะปรากฏในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476

แม้ว่าเหตุผลข้างต้นนี้อาจสรุปได้ว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค เป็นผู้ที่ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ เป็นท่านแรก โดยอย่างปราศจากข้อกังขาก็ตาม แต่เหตุผลข้างต้นบ่งชี้ว่า ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค สนับสนุนให้ใช้คำว่า ‘เศรษฐศาสตร์’ แทน ‘Economics’ ได้อย่างแน่ชัด

ภาคผนวกที่ 1

รายชื่อตำราเศรษฐศาสตร์ ปี 2477-2500

เดือน บุนนาค, เจ.เอฟ. อัลดิสสัน และทวี ตะเวทิกุล (2477) **เศรษฐศาสตร์** พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

หลวงบุญปาลีวิชาสาสตร์ (2477) **เรื่องเกี่ยวกับวิชาเศรษฐกิจ** บางเรื่อง พระนคร : โรงพิมพ์ศรีหงส์
 ฟอร์เซพท์, มิลลิเชินต์ (การ์เร็นท์) (ผู้แต่ง) หลวงบุญยวัตร วรรณวิจารณ์ (ผู้แปล) (2478) **โภคนศาสตร์เบื้องต้น** พระนคร : โรงพิมพ์เฮนฟุก

สง่า อาสากิจ (2478) **หลักโภคนศาสตร์** พระนคร : โรงพิมพ์ทุ่งเชียง

อัลดิสสัน และทวี ตะเวทิกุล (2479) **คำอธิบายของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองว่าด้วยเศรษฐศาสตร์** พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ทองเปลว ชลภูมิ (2484) **หลักเศรษฐศาสตร์ 1-2** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

บุญมา วงศ์สุวรรณ (2485) **ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปัจจุบัน เล่ม 2** พระนคร : โรงพิมพ์กรุงเทพ
 บรรณาการ

หม่อมเจ้าประสมสุข สุขสวัสดิ์ (2485) **คู่มือเสถียรศาสตร์เบื้องต้น** พระนคร : จิระนิชย์

ทองเปลว ชลภูมิ (2485) **บทความพิเศษวิชาเสถียรศาสตร์ เล่ม 2** พระนคร : มหาวิทยาลัยวิชา
 ธรรมศาสตร์และการเมือง

ทองเปลว ชลภูมิ (2486) **หลักเสถียรศาสตร์ เล่ม 1 (ประดิษฐ์กัม)** พระนคร : มหาวิทยาลัยวิชา
 ธรรมศาสตร์และการเมือง

ทองเปลว ชลภูมิ (2486) **หลักเสถียรศาสตร์ เล่ม 2 (ปริวรรตกัม)** พระนคร : มหาวิทยาลัยวิชา
 ธรรมศาสตร์และการเมือง

ทองเปลว ชลภูมิ (2487) **หลักเสถียรศาสตร์ เล่ม 3 (วิภาคกัม)** พระนคร : มหาวิทยาลัยวิชา
 ธรรมศาสตร์และการเมือง

ทองเปลว ชลภูมิ (2487) **หลักเสถียรศาสตร์ กระทองเปลว ชลภูมิ (โดยย่อ)** พระนคร : โรงพิมพ์สรินิต

เอื้อ บัวสรวง (2489) **ย่อหลักเศรษฐศาสตร์ภาคต้น** พระนคร : โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์

ทองเปลว ชลภูมิ (2489) **เศรษฐศาสตร์ ภาคต้น** พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขุนประเสริฐสุภามาตรา (2491) **เศรษฐศาสตร์ภาคต้น** พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชา
 ธรรมศาสตร์และการเมือง

ขุนประเสริฐสุภมาตรา (2491) ตำรามาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ ประดิษฐานกรรมตอนที่ 1 พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ขุนประเสริฐสุภมาตรา (2492) ตำรามาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ ประดิษฐานกรรมตอนที่ 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

ขุนประเสริฐสุภมาตรา (2493) ตำรามาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ ประดิษฐานกรรมตอนที่ 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

โชจิอิโต (2493) เศรษฐศาสตร์พิสดาร พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง

เดือน บุนนาค (2493) เศรษฐศาสตร์ภาคต้น พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

บุญมา วงศ์สวรรค์ (2494) ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ปัจจุบัน เล่ม 1 พระนคร : โรงพิมพ์หัวเรียง

จิต, ชาลส์ (ผู้แต่ง) สหส กาญจนพังคะ (ผู้แปล) (2494) หลักเศรษฐศาสตร์ พระนคร : โรงพิมพ์อักษรโสภณ

เดือน บุนนาค (2495) เศรษฐศาสตร์ภาคต้น (พิมพ์ครั้งที่ 2) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

ทองเปลว ชลภูมิ (2475) เศรษฐศาสตร์ ภาคปลาย พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

หลวงวิจิตรวาทการ (2497) หลักวิชาเบื้องต้นของเศรษฐศาสตร์เรื่องความต้องการ-ค่า-ความมั่งคั่ง [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.]

หลวงวิจิตรวาทการ (2497) ตำราเศรษฐศาสตร์ตอนที่ว่าด้วยการผลิต ตอนต้น [ม.ป.ท. : ม.ป.พ.]

สมทบ สุวรรณสุทธิ (2497) เศรษฐศาสตร์ภาคปลายพระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

สมทบ สุวรรณสุทธิ (2498) เศรษฐศาสตร์ภาคปลาย (พิมพ์ครั้งที่ 2) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

สมทบ สุวรรณสุทธิ (2499) เศรษฐศาสตร์ภาคปลาย (พิมพ์ครั้งที่ 3) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์

เจริญ ไชยชนะ (2499) เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น กรุงเทพฯ : เขษมบรรณกิจ

ประสาธน์ หลักศิลา (2500) เศรษฐศาสตร์ ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา (2 ปี) พ.ศ. 2498 และเตรียมอุดมศึกษา อนุบุรี : สื่อการค้า

หมายเหตุ : รวบรวมจาก สมบูรณ์ ศิริประชัย (2526) หอสมุดแห่งชาติ และหอสมุดปรีดี พนมยงค์

¹ รายงานการประชุมคณะกรรมการมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ครั้งที่ 9/2477

² รายละเอียดส่วนนี้ ดู สมบูรณ์ ศรีประชัย (2526)

³ รายละเอียดเรื่องประวัติ แนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์ และคุณูปการของพระยาสุริยานุวัตร ดู สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร (บรรณาธิการ) (2523)

⁴ อิศวาท (2458) “ทรัพย์สิน (เล่ม 1) ตามความเห็นเอกชนผู้ได้อ่านหนังสือ” สมุทรสาร กันยายน หน้า 113-133.

⁵ หนังสือพิมพ์วิทยากร เป็นหนังสือวิชาการทางวิชาชีพครูเล่มแรกของประเทศไทยจัดพิมพ์ขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายน ร.ศ. 119 จ.ศ. 1262 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2443 เดิมเป็นหนังสือของโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ สามัคยาจารย์สมาคมได้รับมอบกรรมสิทธิ์จากกรมศึกษาธิการ มาดำเนินการเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2447 โดยสมาคมจะส่งหนังสือพิมพ์วิทยากรให้แก่สมาชิกทุกคนเป็นการให้เปล่า สามัคยาจารย์สมาคมได้ออกหนังสือพิมพ์วิทยากรยัดต่อกันเรื่อยมา รายละเอียดเพิ่มเติม ดู <http://www.ksp.or.th/ksp2009/th/memorandum/newspaper.php> (27 มกราคม 2553)

⁶ บทความนี้รวมพิมพ์อีกครั้งใน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (2456) เศรษฐวิทยาเกร็ดละพาะบางเรื่อง พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ

⁷ บทความนี้รวมพิมพ์อีกครั้งใน เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (2456) เศรษฐวิทยาเกร็ดละพาะบางเรื่อง พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ (2465)

⁸ สามัคยาจารย์สมาคม ตั้งอยู่ ณ บริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบ เริ่มจัดตั้งเมื่อวันที่ 15 กันยายน ร.ศ. 121 แต่ได้จัดเป็นสมาคมอย่างแท้จริง มีการตั้งกรรมการและรับสมัครสมาชิก เมื่อวันที่ 6 มกราคม ร.ศ. 123 วัตถุประสงค์ของสมาคมมี 3 ประการ คือ เพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งศิลปวิทยา เป็นที่ประชุมข้าราชการ และเพื่อนข้าราชการทั่วประเทศ และเป็นที่ยี่ประชุมจัดกิจกรรมสันติภาพ การศึกษาของสามัคยาจารย์สมาคม ในปีแรกมีจำนวน 213 คน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมทางวิชาการให้แก่สมาชิกเป็นประจำ สำหรับสมาชิกในต่างจังหวัดจะได้รับความรู้โดยทางหนังสือพิมพ์วิทยากร ซึ่งเป็นหนังสือนิตยสารของสมาคม อาคารสามัคยาจารย์ชั้นล่างใช้เป็นที่ยี่ประชุมแสดงปาฐกถาและบรรยายงานวิชาการ ชั้นบนเป็นห้องสมุดและที่ทำงานของคณบดีระหว่าง พ.ศ. 2489 - 2502 ที่มา : <http://www.ksp.or.th/ksp2009/th/memorandum/sm.php>

⁹ ดู เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ (2477)

¹⁰ ดังปรากฏในบทความของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เรื่อง “อีคอนอมิกส์ คืออะไร” ในปี 2465

¹¹ ดังปรากฏในหนังสือวิทยาวารณกรรมของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครานุรักษ์ประพันธ์ ปี 2501

¹² ดังปรากฏในบทความของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เรื่อง “อีคอนอมิกส์” ในวิทยากร ปี 2457

¹³ ดังปรากฏในหนังสือทรัพย์สินของพระยาสุริยานุวัตร ปี 2454

¹⁴ พระยาเมธาธิบดี ใช้คำว่า คหกรรม

¹⁵ ปรากฏในหนังสือ โศกศาสตร์ ในปี 2476

บรรณานุกรม

ขุนประเสริฐคุปมาตรา (2493) **ตำรามาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ประดิษฐกรรมตอนที่ 1** (พิมพ์ครั้งที่ 3) พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (2457) “อีคอนอมิกส์ ของ โอ.ยู.อี.” **วิทยากรย์** เล่มที่ 15 ตอนที่ 15 หน้า 702-707. ใน กรุงเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) **เศรษฐวิทยาเกร็ดและเพาะบางเรื่อง** พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ (2465)

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (2467). “อีคอนอมิกส์หรือเศรษฐวิทยา คืออะไร” ใน **เรื่องต่างๆ ของกรุงเทพ** โดยมาก **เนื่องด้วยเศรษฐวิทยา**. หน้า 55-64.

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (2467) “กำเนิดและความขึ้นลงแห่งราคา” ใน **เรื่องต่างๆ ของกรุงเทพ** โดยมาก **เนื่องด้วยเศรษฐวิทยา**. [ม.ป.ท.] หน้า 97-103.

ชาวนิเทศ เกษตรศิริ และคณะ (2532) “รายงานการวิจัยเรื่องประวัติมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์” [ม.ป.ท.: ม.ป.พ.]

โชติ คุ่มพันธ์ุ (2476) “ปาฐกถา โดย ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2476” ใน จรัส วงศาโรจน์ **ปัญหาโศกศาสตร์ ซึ่งสักการเมืองต้องอ่านโดยศิษย์ ดร.โชติ คุ่มพันธ์ุ** พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล์

ธนาคารกรุงเทพ (2519) **งานบัญญัติศัพท์ของพลตรี พระเจ้า-วรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์** หนังสือในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ณ เมรุพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันพฤหัสบดี ที่ 28 ตุลาคม 2519

นายสนธิ (2455) “อีคอนอมิกส์ คืออะไร” **วิทยากรย์** เล่มที่ 13 ตอนที่ 16 หน้า 578-582. ใน กรุงเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) **เศรษฐวิทยาเกร็ดและเพาะบางเรื่อง** พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ (2465)

พระยาสุริยานุวัตร (2454) **เศรษฐวิทยาขั้นต้น เล่ม 1** พระนคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น

พระยาสุริยานุวัตร (2458) **ทรัพย์ศาสตร์ ขั้นต้น** พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ

พระยาสุริยานุวัตร (2547) **ทรัพย์ศาสตร์ ฉบับสมบูรณ์** กรุงเทพฯ : พิมพ์

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2486) **ชุมนุมพระนิพนธ์ ภาค 1 ว่าด้วย วิชาการเมืองและสหวิทยาการต่างๆ ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร** พระนคร : ประเทศไทย

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2501) “โมคกิจ” ใน **วิทยาวรรณกรรม** พระนคร : แพร์พิทยา หน้า 243-248.

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2501) “อีคอนอมิกส์ เราควรจะใช้คำไทยว่าอย่างไร” ใน **วิทยาวรรณกรรม** พระนคร : แพร์พิทยา หน้า 243-248.

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2504) “คำศัพท์เศรษฐศาสตร์” ใน **ภาษา วรณคดี และวิทยาการ** พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า หน้า 428-434.

พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ (2514) **วิทยาสารานุกรม** พระนคร : แพร์พิทยา

สมบุรณ์ ศิริประชัย (2526) “ศาสตราจารย์เดือน บุนนาค กับตำราเศรษฐศาสตร์ยุคแรก” **วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์** ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 หน้า 6-16

สิริลักษณ์ คักดีเกรียงไกร (บรรณาธิการ) (2523) **พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค) นักเศรษฐศาสตร์คนแรกของเมืองไทย มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์** พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช

เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ (2477) **ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 40 กฎหมาย พ.ศ. 2470** พระนคร : [ม.ป.ท.]

หลวงบุญปาลิต (2465) “ราคา สับไปล และดีมานด์” **วิทยากรย์** เล่มที่ 23 ตอนที่ 14 หน้า 891-894. ใน กรุงเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) **เศรษฐวิทยาเกร็ดและเพาะบางเรื่อง** พระนคร : โรงพิมพ์อักษรนิติ (2465)

อัศวพาหุ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ) (2458) “ทรัพย์ศาสตร์ (เล่ม 1) ความเห็นเอกชนผู้ได้อ่านหนังสือ” **สมุทสาร** ปีที่ กันยายน หน้า 113-133.

ชีวิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในยุคอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์เป็นคนบด

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์*

ผมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2507 โดยเรียนรวมในคณะศิลปศาสตร์ในชั้นปีที่หนึ่ง แล้วจึงแยกคณะตั้งแต่ชั้นปีที่สองเป็นต้นไป รุ่นผมนับเป็นศิลปศาสตร์รุ่นที่สาม การสอบเข้ามหาวิทยาลัยสำหรับศิลปศาสตร์ 3 รุ่นแรกเป็นการสอบรวมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีใช้การสอบเข้าคณะโดยตรง การสอบคัดเลือกเข้าคณะโดยตรงเริ่มต้นหลังรุ่นผมหนึ่งรุ่น

เมื่อแรกเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผมตั้งใจเรียนรัฐศาสตร์ เพราะมีความสนใจการเมืองเป็นปฐม แต่แล้วเอกบุรุษนาม “ป๋วย อึ้งภากรณ์” ก็ทำให้ผมเปลี่ยนความตั้งใจ

สิ่งแวดล้อมทำให้ผมสนใจการเมือง ทั้งๆ ที่ผมเกิดในตระกูลพ่อค้า เดิมบ้านผมอยู่ท่าช้างวังหลวง ภูมิรัฐศาสตร์ของบ้านท่าช้างวังหลวงอยู่ใกล้ทั้งสนามหลวงและมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง จึงมีส่วนสำคัญในการบ่มเพาะความสนใจการเมืองของผม

การใช้ชีวิตที่ท่าช้างวังหลวงทำให้ผมมีประสบการณ์ทางการเมือง อาทิเช่น เมื่อเกิดกบฏแมนฮัตตัน ในปี 2494 ผมต้อง ‘ย้าย’ บ้านชั่วคราวไปอยู่เสาชิงช้า เพราะที่ท่าช้างวังหลวงยังกันหุ้ดดับไฟไหม้ ระเบิดลูกหนึ่งเข้าไปฝังบนเพดานบ้านผม โชคดีที่ระเบิดดับ ด้านด้วยเหตุที่ผมใช้ชีวิตที่ท่าช้างวังหลวงในวัยเด็กนี้เอง ผมจึงฝังใจเข้าข้างทหารเรือมากกว่าทหารบก

สนามหลวงให้ความรู้ทางเมืองไทยแก่ผมชนิดที่ไม่มีสถาบันการศึกษาใดให้ได้ ในปลายยุคจอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านผู้นำผู้ปลั่งมธุรสวาจา ‘เชื้อผู้นำชาติพันธุ์’ จำยอมผ่อนปรนให้ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากอำนาจทางการเมืองกำลังหลุดลอยไปสู่กลุ่มสี่เสาเทเวศร์ อันมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผู้นำ หรือมิฉะนั้นก็หลุดลอยไปสู่กลุ่มขอยราชครู อันมีพลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์เป็นผู้นำ ไฮด์ปาร์กสนามหลวงเกิดขึ้นโดยยึด Hyde Park แห่งมหานครลอนดอนเป็นแบบอย่าง อุบัติการณ์แห่งไฮด์ปาร์กสนามหลวงเกิดขึ้นหลังจากจอมพล ป. กลับจากการเดินทางรอบโลกในปี 2498 ผมมีโอกาสฟังไฮด์ปาร์กหลายครั้ง และติดอกติดใจการปราศรัยของเหล่า ‘ดาวไฮด์ปาร์ก’ ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งวิพากษ์พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์ อีกกลุ่มหนึ่งวิจารณ์จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

* อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2500 ผมติดตามฟังการปราศรัยหาเสียงของพรรคการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคประชาธิปัตย์ โดยที่สนามหลวงเป็นเวทีหาเสียงสำคัญ

ในยุครัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผมยังคงติดตามการเมืองไทยจากสนามหลวงไม่ว่าจะเป็นกรณี การเผากรอบกบฏผืน การรื้อฟื้นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การยิงเป้าผู้ถูกกล่าวหาว่า มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ และผู้ถูกกล่าวหาว่าจงใจเผาบ้านเพื่อเอาเงินประกัน ทั้งนี้โดยมิได้ ดำเนินการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรม หากแต่เป็นการใช้อำนาจบาตรใหญ่ผิดทำนองคลองธรรม ผมจำได้ว่า เคยไปเดินดูรอยกระสุนกำแพงราชบัณฑิตยสถาน อันเป็นสถานยิงเป้าประชาชนโดยไม่ คำนึงถึงความเป็นธรรม

ผมใกล้ชิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองพอๆ กับที่ใกล้ชิดสนามหลวง เมื่อผมเป็นนักเรียน ผมมักจะเดินกลับบ้านจากโรงเรียนวัดบวรนิเวศผ่านสนามหลวง หากมีการแข่งขันกีฬาระหว่างคณะ ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะฟุตบอล ผมมักจะแวะเข้าไปชมการแข่งขันด้วย ยิ่งเป็นการ แข่งขันกรีฑาประจำปีด้วยแล้ว ผมมีโอกาสดูเห็นการเชียร์กีฬาด้วยความตื่นตาตื่นใจ การที่เข้ามา มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง บ่อยๆ นี้เอง ทำให้ผมมีโอกาสติดตามสังเกตการณ์เกี่ยวกับ บทบาททางการเมืองของนักศึกษาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประท้วงการเลือกตั้ง ‘สกปรก’ ในปี 2500

ดังได้กล่าวแล้วว่า ผมตั้งใจเรียนรัฐศาสตร์ แต่อาจารย์ป่วยทำให้ผมเปลี่ยนใจ เพื่อนร่วมรุ่นที่มี พฤติกรรมโลเลเหมือนผมคงมีจำนวนไม่น้อย อาจารย์ป่วยมีแรงดึงดูดนักศึกษาหมาศาลชนิดที่ไม่มี คณบดีคณะใดมีพละนาพาเท่า เพราะเหตุที่อาจารย์ป่วยเป็นขุนนางนักวิชาการ (Technocrat) ที่มีความรู้ความสามารถ ชื่อสัตย์สุจริต และมีความกล้าหาญทางจริยธรรม และด้วยเหตุที่อาจารย์ ป่วยมีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เมื่ออาจารย์ป่วยเป็นคณบดีคณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประชาสังคมไทยย่อมคาดหวังว่า คณะดังกล่าวจะเป็น คณะวิชาที่มีอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการผลิตบัณฑิตที่เป็นกำลังสำคัญของสังคมเศรษฐกิจไทย ในอนาคต ความคาดหวังดังกล่าวนี้เป็นจริงหรือไม่ เพียงใด เป็นเรื่องที่ประชาสังคมไทยต้องเป็นผู้ ประเมิน

ผมจำได้ว่า ผู้เป็นบิดามารดาจำนวนไม่น้อยบอกกล่าวลูกหลานให้เข้าคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ เพื่อเป็น ‘ลูกศิษย์’ อาจารย์ป่วย ตัวผมเองได้ยืนแม่พริกกล่าวถึงคุณงามความดีของ อาจารย์ป่วยไม่ขาดปาก ด้วยเหตุที่ผมเป็น ‘ลูกจีน’ แม่ผมมักจะพูดถึงอาจารย์ป่วยในฐานะ ‘ลูกจีน’ ที่อุทิศชีวิตเพื่อแผ่นดินไทย ด้วยเหตุที่อาจารย์ป่วยมีสถานะพิเศษในสังคมไทยเช่นนี้เอง คณะ เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จึงมีพลังดูด ‘มันสมอง’ ของชาติเข้ามาเป็นนักศึกษา ชื่อเสียงกิตติคุณของอาจารย์ป่วย ผสมกับทุนการศึกษาที่จัดสรรโดยมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ทำให้ พลังดูดดังกล่าวนี้เข้มแข็งยิ่ง โครงการปริญญาโทภาคภาษาอังกฤษเป็นที่รวมของนักศึกษาเศรษฐศาสตร์ ชั้นนำของประเทศ บรรดานักศึกษาเศรษฐศาสตร์ไทยที่เป็นยอดขุนพลจากนานามหาวิทยาลัย ทั้ง ภายในประเทศและต่างประเทศพากันตบเท้าเข้า M.A. Program ของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ ณ บัดนี้ ผลผลิตของโครงการนี้เข้าไปมีบทบาทในภาคส่วนต่างๆ ของสังคมเศรษฐกิจไทย

เมื่ออาจารย์ป่วยรับตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปี 2507 นั้น เป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาสับสนบทบาททางการเมือง ระบอบสฤษดิ์ ซึ่งตามมาด้วยระบอบถนอม-ประภาส นอกจากทำลายพลังของฝ่ายเสรีนิยมและฝ่ายซ้ายในสังคมการเมืองไทยแล้ว ยัง ‘ทำหมัน’ ขบวนการนิสิตนักศึกษาอีกด้วย ในยุคที่ผมเป็นนักศึกษา (2507-2511) ผมไม่เคยได้ยินคำขวัญ ‘ฉันทรรักธรรมศาสตร์ เพราะธรรมศาสตร์สอนให้ฉันรักประชาชน’ นักศึกษาส่วนใหญ่ก็ว่าได้ไม่รู้จักกุหลาบ สายประดิษฐ์ เสนีย์ เสาวพงศ์ อิศรา อมันตกุล มิพักต้องกล่าวถึงจิตร ภูมิศักดิ์ มีเพียงนักศึกษาน้อยเท่านั้นที่สนใจศึกษางานเขียนของผู้นำทางปัญญาเหล่านี้ นอกจากความสำนึกต่อสังคมและความสำนึกทางการเมืองจะมีน้อยแล้ว การใช้ชีวิตในการแสวงหาความบันเทิงนานาประเภทยังเป็นพฤติกรรมโดยทั่วไปอีกด้วย ผมจำได้ว่า ในยุคที่ผมเป็นนักศึกษา นักศึกษาจำนวนไม่น้อยใช้เวลาว่างในการเล่น บิลเลียดหรือไม่ก็เล่นโบว์ลิง ทั้งนี้ต้องกล่าวว่า สถานโบว์ลิงผุดขึ้นเป็นจำนวนมากในปลายทศวรรษ 2500 โดยที่พวก LoSo เล่นบิลเลียด และพวก HiSo เล่นทั้งบิลเลียดและโบว์ลิง ผมถูกจัดกลุ่มให้อยู่ในห้อง HiSo ทั้งๆ ที่โดยเนื้อแท้ผมเป็นพวก MiSo และเพิ่งพ้นสภาพจากการเป็นเด็กวัดหมาดๆ ผมเล่นบิลเลียดไม่เป็นและฐานะไม่ดีพอที่จะเล่นโบว์ลิง ผมจึงมิได้เล่น ‘กีฬา’ ทั้งสอง แต่บ่อยครั้งที่ผมถูกดึงให้ไปนั่งดูคนอื่นเล่น ผมต้องต่อสู้ระหว่างแรงดึงเข้าสถานอบายมุขกับความต้องการเข้าห้องสมุดเพื่ออ่านหนังสือ การณ์ปรากฏว่า ผมใช้เวลาในห้องสมุดมากกว่าในสถานอบายมุข โดยที่พระสยามเทวาธิราชมิได้ช่วย

ยุคสมัยที่ผมเป็นนักศึกษาเรียกกันว่า ยุค “สายลม แสงแดด” เมื่ออาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เขียนรายงานวิจัยเรื่อง *ประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* ท่านได้กล่าวถึงปรากฏการณ์นี้ในหนังสือเรื่อง *ขบวนการนักศึกษาไทยจาก 2475 ถึง 14 ตุลาคม 2516* (สำนักพิมพ์สายธาร 2546) ของวิทยากร เชียงกูล ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ และวิสา คัญทัพ เสนอบทวิเคราะห์ชีวิตนักศึกษาในยุค “สายลม แสงแดด” เช่นเดียวกัน นอกจากนักศึกษาจะใช้ชีวิตอย่างปราศจากแก่นสาร และขาดการบ่มเพาะให้มีความสำนึกต่อสังคมแล้ว ความสำนึกในด้านความเป็นธรรมก็มีอยู่น้อยนิดอีกด้วย มิพักต้องกล่าวถึงความสำนึกในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตย ซึ่งเกือบไม่มีเลย ถาวรสัยดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นโดยชัดเจนในงานวรรณกรรม บทกลอน ดนตรี และละคร

ผมไม่แน่ใจว่า อาจารย์ป่วย ‘เข้าใจ’ ปรากฏการณ์ “สายลม แสงแดด” หรือไม่ เพียงใดเพราะอาจารย์ป่วยใช้ชีวิตในฐานะขุนนางนักวิชาการผู้มีบทบาทในกระบวนการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและห่างเหินจากมหาวิทยาลัยและนักศึกษานานเกือบทศวรรษ แต่ด้วยการใช้สามัญสำนึกที่มีพื้นฐานมาจากความรักความเป็นธรรม การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และความซื่อสัตย์สุจริต อาจารย์ป่วยมีส่วนช่วยเปลี่ยนแปลงชีวิตนักศึกษา ที่ละเล็กละน้อย อย่างน้อยที่สุดในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในกิจกรรมที่กระทบต่อผลประโยชน์นักศึกษา มีพื้นฐานมาจากการเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น การกำหนด ‘กฎเหล็ก’ ว่า นักศึกษาที่ทุจริตในการสอบมีโทษไล่ออกสถานเดียว มีพื้นฐานมาจากความต้องการให้นักศึกษาซื่อสัตย์สุจริต การส่งเสริมให้นักศึกษาจับกลุ่มถกเถียงทางวิชาการมีส่วนในการให้ทางเลือกการใช้ชีวิตอย่างมีแก่นสารแก่นักศึกษา

ดร.ปวย ไปเยี่ยมบัณฑิตอาสาสมัคร พ.ศ. 2516

สำนักงานนักเรียนกลางคริสเตียน (สะพานหัวช้าง) เป็นหน่วยงานแรกที่ริเริ่มให้มี ‘สภากาแฟ’ อันเป็นที่ซึ่งนักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยนานาชาติบ้านพบปะสนทนาทางวิชาการภายใต้หัวข้อที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ประมาณปี 2508 สำนักงานดังกล่าวจัดให้มีการสัมมนาในหัวข้อ “ความรับผิดชอบทางจริยธรรมเป็นความจำเป็นในการพัฒนาประเทศ” โดยอาจารย์ปวยเป็น Keynote Speaker ผมมีโอกาสเข้าร่วมการสัมมนาครั้งนั้น ผมปลื้มใจจากมหาวิทยาลัยไปเข้าร่วม ‘สภากาแฟ’ ลักษณะนี้เพราะเป้าหมายการใช้ชีวิตที่ไม่มีแก่นสาร ในเวลาต่อมา ‘สภากาแฟ’ ผุดขึ้นในมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อนักศึกษากลุ่มหนึ่งจัดตั้ง *กลุ่มเศรษฐธรรม* เพื่อจัดกิจกรรมประเภท ‘สภากาแฟ’ อาจารย์ปวยก็เอ่ยนออย่างเต็มที่ พร้อมทั้งตั้งชื่อกลุ่มให้ด้วย ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเดือนตุลาคม 2516 กลุ่มเศรษฐธรรมก้าวล่วงไปสอนหนังสือเด็กยากจนในสลัมและเด็กเร่ร่อน พร้อมทั้งอำนวยความสะดวกให้เด็กเหล่านั้นสอบเทียบเพื่อรับประกาศนียบัตรการศึกษาประโยคต่างๆ อันเป็นกิจกรรมที่สมศักดิ์ศรีของชื่อ “เศรษฐธรรม”

นักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ในทศวรรษ 2500 ใฝ่จะใช้ชีวิตในทางไร้แก่นสารเสียทั้งหมดมีบางกลุ่มพยายามประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ กิจกรรมค่ายอาสาสมัครเพิ่งเริ่มมีพลวัตเมื่อผมใกล้จบการศึกษา การจัดพิมพ์ ‘นิตยสาร’ ต้องถือเป็นกิจกรรมที่ให้ประโยชน์ ชุมนุมวรรณศิลป์ผลิต *วรรณศิลป์* อย่างสม่ำเสมอจนเรียกว่า นิตยสารได้ นักศึกษาจำนวนไม่น้อยรวมตัวกันผลิต ‘นิตยสาร’ รายละเอียด อาทิเช่น *เจ็ดสถาบัน ลอมฟาง* เป็นต้น นิตยสารและ ‘นิตยสาร’ เหล่านี้มีสารที่ต้องการสื่อและค่อนข้างทางประเทืองปัญญา

ดร.ปวย กับบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผมสนใจผลิตหนังสือตั้งแต่เป็นนักเรียนมัธยม ด้วยเหตุดังนั้น จึงไม่ลังเลที่จะร่วมประกอบกิจกรรมประเภทนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการขีดเขียน เมื่ออาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ต้องการผลิต *สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับนิสิตนักศึกษา* ผมมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น เมื่ออาจารย์ตรีรัตน์ พรหมศิริ (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ต้องการผลิต *พัฒนาสาร* (ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม) ผมร่วมเป็นหัวเรียวหัวแรงสำคัญ มิพักต้องกล่าวว่า ผมเป็นบรรณกรหนังสือ *อนุสรณ์เศรษฐศาสตร์* ปี 2509 ด้วย ผมจำได้ว่า อาจารย์ปวยควักกระเป๋าส่วนตัวสำหรับการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์นี้ เพราะไม่ต้องการให้นักศึกษารบกวนบริษัทธุรกิจร้านค้าในการเป็นสปอนเซอร์ อาจารย์ปวยเคร่งครัดในเรื่อง “*พรหมจรรย์ของขุนนางนักวิชาการ*” ในข้อที่จะต้องไม่ข้องเกี่ยวกับผลประโยชน์ธุรกิจเอกชน แม้ว่าการขอสปอนเซอร์จะห่างไกลจากการมีผลประโยชน์ทับซ้อนก็ตาม

เมื่อผมย้ายจากคณะศิลปศาสตร์เข้าคณะเศรษฐศาสตร์ในชั้นปีที่สอง ด้วยอาณภาพของแม่เหล็กยี่ห้อ “อิงภากรณ์” ผมตะลุมตุ้มอ่านหนังสือเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยที่เป็นหนังสือประกอบการบรรยายจนเกือบหมด และพบว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ล้าหลังทางวิชาการเป็นอันมาก ในบรรดาตำราเศรษฐศาสตร์ภาษาไทยที่ใช้สอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อนกลางทศวรรษ 2500 ผมไม่พบว่ามีตำราเล่มไหนกล่าวถึง Keynesian Revolution หรือมีเนื้อหาที่เป็น Keynesian Economics เลย ทั้งๆที่ Keynesian Revolution เกิดก่อนที่ผมเข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถึง 28 ปี จะมียกเว้นก็แต่ศาสตราจารย์ ดร.เดือน บุนนาค ซึ่งแปลตำรา *Economics : An Introductory Analysis* ของ Paul A. Samuelson และทยอยพิมพ์ออกสู่โลกวิชาการตั้งแต่ปี 2504 ซึ่งมีนัยสำคัญว่า อาจารย์เดือนสลัดออกจากแอกสำนักฝรั่งเศสและหันไปหาสำนักอเมริกัน (โปรดอ่านบทความของผมเรื่อง

อาจารย์ป๋วย บรรเลงเพลง “เขมรพวง” 13 สิงหาคม 2514

“พอล แชมมวอลสันกับตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น” ในหนังสือ *ถนนวนหนังสือ*) นอกคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ Keynesian Economics คีปคลานเข้าไปสู่ตำราเศรษฐศาสตร์แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือของคุณกุล ประจวบเหมาะ เรื่อง *ทฤษฎีการว่างแรงงาน ดอกเบี้ย และ เงินตรา* (พิมพ์ครั้งล่าสุดโดยสำนักพิมพ์ประมวลมิตร 2516)

เมื่อผมตั้งข้อสังเกตเรื่องความล่าช้าทางวิชาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อนนักศึกษาที่มีเลิศจักสถาบันอย่างไรเหตุผลไม่พอใจข้อสังเกตของผม ผมอธิบายความล่าช้าทางวิชาการนี้ว่าเป็นผลจากการการครอบงำของ “สำนักวิชาการขุนนาง” มหาวิทยาลัยขาดคณบดีและอาจารย์มืออาชีพ ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดีล้วนมีงานอื่นเป็นอาชีพหลัก ความใส่ใจต่อการบริหารมีไม่มากเท่าที่ควร ส่วนอาจารย์ผู้สอนล้วนเป็นข้าราชการในสังกัดกระทรวงทบวงกรมต่างๆ ที่มีใช้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในบางวิชา การขาดการสอนเป็นเรื่องปกติ การเข้าสอนเป็นเรื่องผิดปกติ มีพักต้องกล่าวว่า เนื้อหาที่สอนจะล่าช้าทางวิชาการมากเพียงใด ในเมื่ออาจารย์ผู้สอนมีหน้าที่การงานประจำ ไม่มีเวลาติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ผมเคยเสนอขอทวิเคราะห์ว่า ในยุคดังกล่าวนี้ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถูกครอบงำโดย “สำนักวิชาการขุนนาง” เพราะฟุ้งขุนนางนักวิชาการจากกระทรวงทบวงกรมต่างๆ เป็นผู้สอน โดยไม่คิดสร้างอาจารย์ประจำของตน สำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์การสร้างอาจารย์ประจำเป็นปรากฏการณ์หลังทศวรรษ 2500 โดยที่อาจารย์ป๋วยเป็นผู้นำในการผลักดันนโยบายนี้ ในสภาพดังที่พรรณนาข้างต้นนี้ นักศึกษาเพียงแต่จดคำบรรยายของอาจารย์ผู้สอนหรือลอกคำบรรยายจากเพื่อนแล้วนำไปท่องสำหรับการสอบไล่ มรรควิธีแห่งการเป็นบัณฑิตมีเพียงเท่านี้ จน T.H. Silcock นำไปตั้งข้อสังเกตในหนังสือชื่อ *Southeast Asian University* (Duke University Press, 1964)

ดร.ป๋วย กำลังบอกให้นักศึกษาเลิกชุมนุมที่ลานโพธิ์ ภาพจาก นสพ.ไทยรัฐ 5 ตุลาคม 2519

อรรถาธิบายว่าด้วยการครอบงำของ “สำนักวิชาการขุนนาง” ดังที่ผมกล่าวข้างต้นนี้เป็นเรื่องที่ผมใช้อธิบายย้อนหลัง เมื่อผมเป็นนักศึกษาอยู่นั้น ผมอธิบายมิได้ว่า ทำไมผมจึงเบื่อห้องเรียนจนต้องหันไปหา ‘สภากาแฟ’ และหันไปประกอบกิจกรรมการจัดทำหนังสือ ผมมาพบคำตอบในภายหลังว่า ห้องเรียนไม่มีเรื่องน่าสนใจ อันเป็นผลจากความล้าหลังทางวิชาการ

ผมเข้าใจว่า อาจารย์ป๋วยตระหนักถึงความล้าหลังทางวิชาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยทั่วไป และของคณะเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะเป็นอย่างดี อาจารย์ป๋วยมาจาก Modern Sector มีลูกน้องจำนวนมากที่เพิ่งจบการศึกษาเศรษฐศาสตร์จากต่างประเทศ และมีโอกาสพบปะและประชุมร่วมกับนักเศรษฐศาสตร์ชั้นนำของโลก ในขณะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีสภาพเป็น Traditional Sector ขาดความก้าวหน้า ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลจากการถูกกระทำทางการเมือง อันเป็นผลจากการเป็นฐานที่มั่นของอาจารย์ปรีดี พนมยงค์

ผมเห็นความพยายามของอาจารย์ป๋วยในการแก้ปัญหาความล้าหลังทางวิชาการของคณะเศรษฐศาสตร์ เริ่มต้นด้วยการบอกเลิกอาจารย์ผู้บรรยายที่ขาดสอนบ่อย อาจารย์บางคนเกือบไม่เคยโผล่มาสอนหนังสือเลย เวลาสอบให้นักศึกษาตกเป็นจำนวนเกินกว่าครึ่ง อาจารย์ป๋วยเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรม บางวิชามีเนื้อหาล้าสมัย อาจารย์ป๋วยก็ดำเนินการนำวิชาที่ทันสมัยเข้าไปแทนที่ วิธีการแก้ปัญหาของอาจารย์ป๋วยแม้จะเล็ดลอดมุลมุนละม่อม แต่ผมถือว่าเป็น Shock Therapy การขอความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ โดยมีศาสตราจารย์ชาวอเมริกันมาช่วยสอนและช่วยปรับปรุงหลักสูตรต้องถือเป็น Shock Factor เพราะนอกจากจะมีการปรับปรุงหลักสูตรแล้ว ศาสตราจารย์เหล่านั้นยังนำความรู้ ‘ใหม่’ เข้ามาด้วย แต่อาจารย์ป๋วยถูกวิพากษ์ว่าเป็นผู้เร่งกระบวนการ Americanization ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดร.ป๋วย ขณะฟังการบรรเลงดนตรีไทยจากชุมนุมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 7 เมษายน 2530

อาจารย์ป๋วยมองการณ์ไกลว่า คณะเศรษฐศาสตร์จะก้าวหน้าได้ จำเป็นต้องมี Academic Infrastructure ที่แข็งแกร่ง การผลิตอาจารย์ประจำและการจัดตั้งห้องสมุดคณะนับเป็นการลงทุนด้าน Academic Infrastructure ที่สำคัญยิ่ง ในเวลานั้น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพิ่งก้าวสู่ยุคการพัฒนา ห้องสมุดคณะมีเฉพาะแต่คณะรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งทันสมัยด้วยเงินช่วยเหลือจาก Ford Foundation (ต่อมาย้ายออกไปจัดตั้งเป็น NIDA) ผมมักจะหลบไปอ่านหนังสือที่ห้องสมุดคณะนี้ เพราะมีหนังสือจำนวนมากที่ทันสมัย เมื่อห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์เปิดใช้ ผมจำได้ว่า เพื่อนๆ ที่เป็นหนอนหนังสือจำนวนไม่น้อยยินดีปรีดาปราโมทย์เป็นอันมาก ด้วยเงินช่วยเหลือจาก Rockefeller Foundation ในเบื้องต้น ห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ก้าวหน้าตามลำดับ จนกลายเป็นฐานที่มั่นทางปัญญาที่สำคัญของสังคมเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน

อาจารย์ป๋วยพยายามผลักดันให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รับนโยบายการผลิตอาจารย์ประจำ นโยบายดังกล่าวนี้ได้รับการคัดค้านจากคณบดีคณะนิติศาสตร์ และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ในเวลานั้น ผมเคยเห็นอาจารย์ป๋วยแสดงความอ่อนใจที่ต้องต่อสู้ในเรื่องนโยบายเช่นนี้ บัดนี้ทั้งคณะนิติศาสตร์และคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีล้วนมีอาจารย์ประจำที่พร้อม ในแง่นี้ อาจารย์ป๋วยมีส่วนทำลาย “สำนักวิชาการขุนนาง” และอำนวยความสะดวกให้อาจารย์มหาวิทยาลัยกลายเป็นอาชีพ อาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นอาชีพค่อนข้างใหม่ในบริบทของสังคมไทย

ดร.ป๋วย กับนักศึกษา

ผมไม่เคยเรียนหนังสือกับอาจารย์ป๋วย เท่าที่ผมทราบ อาจารย์ป๋วยสอนหนังสืออย่างเป็นกิจจะลักษณะ ในช่วงปลายทศวรรษ 2490 ต่อเนื่องกับต้นทศวรรษ 2500 ต่อมาเมื่อการงานล้นตัว เนื่องจากอาจารย์ป๋วยรับตำแหน่งราชการสำคัญหลายตำแหน่ง อาจารย์ป๋วยต้องวางมือจากการสอนหนังสือ อาจารย์ป๋วยกลับมาสอนหนังสืออีกครั้งหนึ่งเมื่อมีการก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์ ผมเข้าใจว่านักศึกษาศิลปศาสตร์รุ่นที่ 1-2 มีโอกาสเรียนเศรษฐศาสตร์กับอาจารย์ป๋วย อีกทั้งเคยได้ยินอาจารย์ป๋วยกล่าวถึงความยากลำบากในการเตรียมสอนครั้งหลังนี้ เพราะทั้งการสอนไปนานนับสิบปี และอาจมีอาการ ‘เรื้อริวิชา’ โดยเฉพาะในเรื่องกราฟและสูตรคณิตศาสตร์

แม้ผมจะไม่เคยเรียนหนังสือกับอาจารย์ป๋วย แต่ผมก็ถือว่าตัวเองเป็นลูกศิษย์อาจารย์ป๋วย เพราะเรียนรู้เศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจประเทศไทยจากหนังสือและบทความที่อาจารย์ป๋วยเขียน มีหน้าซ้ำ ยังมีโอกาสฟังอาจารย์ป๋วยแสดงปาฐกถาและอภิปรายทางวิชาการอีกด้วย ในประการสำคัญ มีโอกาสเรียนรู้จริยปฏิบัติและคุณธรรมของอาจารย์ป๋วย ใครก็ตามที่มีโอกาสใกล้ชิดอาจารย์ป๋วยย่อมเป็นลาภอันประเสริฐ

ประวัติศาสตร์ธรรมชาติฉบับ “โรงอาหาร”

จุฬามาศ ประมูลมาก*
นนทยา สุคนธ์ปฏิกาค**

...กองทัพเดินด้วยท้อง...

“กองทัพเดินด้วยท้องฉันใด นักศึกษาธรรมชาติก็ต้องอาศัยท้องในการศึกษาเล่าเรียนฉันนั้นนั่นแหละ แปลว่า ท้องจะต้องอิ่ม จึงจะเรียนเด่น เล่นดี”

....สมชาย กรุสวนสมบัติ¹

ว่ากันว่า “กองทัพเดินด้วยท้อง” เป็นวาทะอันเลื่องลือของโปเลียน โบนาปาร์ต ไม่ว่าข้อมูลนี้จะจริงหรือเท็จ กองทัพของโปเลียนเอาชนะได้ในหลายต่อหลายสมรภูมิจึงเพราะวาทะดังกล่าวจริงหรือไม่ แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของกิจกรรมเรื่อง “ปากท้อง” ที่จะนำพากิจกรรมอื่นไปสู่ความสำเร็จ

เมื่อกล่าวถึงประวัติศาสตร์ธรรมชาติ เราก็มักจะนึกถึงประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยอันเกี่ยวพันกับการเมืองเป็นหลัก เรารับรู้ถึงประวัติศาสตร์ของการสถาปนา อุดมการณ์ของผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยในกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ผ่านข้อเขียนต่างๆ จากบุคคลต่างๆ ที่ล้วนแต่เป็น “คนธรรมชาติ” พื้นที่เกือบทุกตารางนิ้ว เวลาเกือบทุกโมงยามเต็มไปด้วยเรื่องเล่าที่เชื่อมโยงถึงเกียรติภูมิภายใต้วลีที่หลากหลาย อาทิ “หากขาดโดมเจ้าพระยาทำพระจันทร์ ก็เหมือนขาดสัญลักษณ์พิทักษ์ธรรม” หรือ “ฉันรักธรรมชาติเพราะธรรมชาติสอนให้ฉันรักประชาชน”

ท่ามกลางสิ่งก่อสร้างที่เก่าแก่และมีประวัติศาสตร์อยู่ทุกตารางนิ้วของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรา มักเห็นการบอกเล่า “อดีต” ของธรรมชาติจนคุ้นเคยและชินตาผ่านสื่อประเภทต่างๆ ที่คุ้นตากัน ก็คือ แผ่นป้ายทองเหลืองจารึกประวัติศาสตร์ของสถานที่สำคัญ ตั้งอยู่โดยรอบมหาวิทยาลัย แต่สถานที่หนึ่งที่สำคัญ กลับแทบจะไม่หลงเหลือหลักฐานใดๆ ที่มาช่วยสานต่อเรื่องราวเลยก็คือ “โรงอาหาร” แหล่งประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีชีวิตที่ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คน

¹โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

²นักวิชาการอิสระ

...ร้านกาแฟเนี้ยว ก๋วยเตี๋ยวพัดจักตง ...

ร้านอาหารยุคแรกเริ่มของ มธก.

ในช่วงสามปีแรกที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ตั้งขึ้นนั้น นักศึกษาส่วนหนึ่งได้ใช้ชีวิตอยู่ในรั้วมหาวิทยาลัย ในทำนองเข้าพักกินอยู่หลับนอน ภายใต้ชื่อ “นิคมนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง” ซึ่งก็คือระบบหอพักในปัจจุบันนั่นเอง ประเสริฐ ประภาสะโนบล อดีตนักศึกษานิคม มธก. ได้เล่าถึงชีวิตในช่วงนั้นว่า

“...เขตที่เป็นตึกคณะวารสารศาสตร์ฯ เดียวนี้ ในสมัยนั้นเป็นโรงพิมพ์ คำบรรยายของมหาวิทยาลัย ระหว่างตึกโรงพิมพ์คำบรรยายกับตึกสามต่อตึกสี่² เป็นร้านอาหาร 3 ร้าน มีร้านข้าวแกงหนึ่งร้าน ร้านกาแฟของนายเนี้ยวหนึ่งร้าน และร้านผัดข้าวผัดหรือก๋วยเตี๋ยวผัดของเจ๊กตงอีกหนึ่งร้าน ที่กล่าวถึงร้านทั้งสามนี้ไว้ก็เพราะสมัยนั้นเป็นที่ฝากท้องของนักศึกษาและพนักงานมหาวิทยาลัยที่ไม่ต้องการออกไปหาอาหารที่ทำพระจันทร์นั่นเอง และเป็นสถานบริการอาหารที่สำคัญของนักศึกษานิคมเป็นอย่างมาก...”³

ชีวิตความเป็นอยู่ของ “เด็กหอ” ในสมัยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ยังเป็น มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองและนิคมนักศึกษามาใช้ชีวิตกินนอนอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้น ถึงแม้จะมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ แต่ก็ดูดีทีเดียว

“...ตื่นเช้าขึ้นมาประมาณหกโมงครึ่งถึงเจ็ดโมง นายเนี้ยวก็จะนำกาแฟและขนมปังทาเนยหรือปาท่องโก๋ (สุดแต่จะสั่งกันไว้) มาวางไว้หน้าห้อง แล้วเคาะประตูบอกว่ากาแฟมาแล้ว เราก็เปิดประตูมารับประทานในห้อง บางท่านก็กินนมขวด ซึ่งสมัยนั้นมีของบริษัทแดรี่ฟาร์มหรือบ้านกล้วยฟาร์มมาส่งให้เป็นประจำก็มี ค่ากาแฟหรือนมสดขวดนี้ก็ชำระกันเดือนละครั้ง ของนายเนี้ยวกาแฟ - ขนมปัง ประมาณมื่อละสิบสตางค์เดือนละประมาณสามบาท นมสดขวดประมาณเดือนละสิบสลึง ดูๆ ก็รู้สึกว่างูเหลือเกิน แต่กระนั้นเรื่องขอผลัดชำระก็คงมีเป็นประจำอยู่นั่นเอง เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ จวนแปดโมงก็แต่งตัวไปฟังเล็กเซอร์...”⁴

ในนิคมนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ช่วงเวลาที่มีสีสันมากที่สุดก็คือตอนค่ำ ทุกคนจะกลับมารวมกันเพื่อทานอาหารเย็น

“...อาหารเป็นส่วนใหญ่มักจะผูกปิ่นโต มีแม่ค้าส่งปิ่นโตอยู่ 2 - 3 เจ้า อาหารปิ่นโตจะเป็นข้าวและกับข้าวสองอย่างของหวานหนึ่งอย่าง ส่งทุกวัน เดือนละหกสลึง หากเพิ่มกับข้าวเป็นสามอย่างก็จะตกเดือนละสองบาท ตกค้ำ เรามักจะเอากับข้าวมารวมกัน 3-4 คนต่อโต๊ะ เพราะกับข้าวคนละเจ้าไม่เหมือนกัน เราจึงได้กินหลายอย่าง ห้องอาหารจะอยู่หัวตึกก่อนเข้าห้องพัก มีโต๊ะยาวและม้ายาว ให้นั่งรับประทาน มุมห้องจะมีตู้เย็นเล็ก ๆ สำหรับให้แช่น้ำและอาหารได้ เรามักจะนั่งรับประทานอาหารที่โต๊ะนี้และสนทนาหรือ ได้เถียงปัญหาทางบทเรียนกันเป็นประจำ ...”⁵

...ข้าวหมูอย่างหมูแดงเจ๊กเบญ...

พ่อค้าในความทรงจำของชาว ตมธก.

ในปี 2481 มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้มีการจัดตั้งโรงเรียนเตรียมปริญญาของมหาวิทยาลัยขึ้น ซึ่งในปีแรกนั้นมีนักเรียนถึง 210 คน และในแต่ละปีก็จะมีนักเรียนเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี บุคลากรในธรรมศาสตร์จึงมากขึ้นตามไปด้วย นั่นหมายถึงความต้องการอาหารย่อมสูงตามจนร้านอาหารที่มีเพียงไม่กี่ร้านในระยะแรกเริ่มของการก่อตั้งมหาวิทยาลัยจึงไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ในปี 2485 ร้านอาหารได้ขยายกลายเป็นโรงอาหารหลังคามุงจากเป็นแนวยาวขนานกับอาคารเรียน⁶ ความยาวประมาณร้อยเมตร มีแผงขายอาหาร ทั้งคาวหวาน ประมาณ 10 เจ้า ในความทรงจำของเหล่านักเรียนเตรียมปริญญาฯ รุ่นที่ห้า ได้เล่าถึงโรงอาหารแห่งนี้ว่า

“...ราคาข้าวราดแกงปีนั้น จานละ 3 สตางค์ ล้างปากด้วยขนมหวานอีก 2 สตางค์ รวมเป็น 5 สตางค์ ก็พออิ่มสบายท้องไปได้มือหนึ่ง น้ำแข็งยังเป็นของแพงและหายากหมด 5 สตางค์แล้วยังไม่อิ่ม ก็อาศัยน้ำประปาจากก๊อกชนิดหัวจุก ที่อยู่ตรงหัวมุมร้านค้าใกล้ๆ กับศาลากลางน้ำ⁷ น้ำฟรีดีกว่าต้องเสียสตางค์ที่ไม่ค่อยจะมี...”⁸

เรื่องของเจ็กขุนนี้ ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ผู้ซึ่งเป็นอดีตนักเรียนเตรียมปริญญา รุ่นหก ซึ่งเป็นรุ่นต่อมาได้กล่าวถึงว่า

“... ที่โรงอาหารหลังคาจากของโรงเรียนเตรียมปริญญา ที่ผมเล่าว่ามีแผงขายอาหารอยู่หน้าลิบเจ้านั้น มีอยู่เจ้าหนึ่งคือข้าวหมูย่างหมูแดงของเจ็กขุน ซึ่งมีรสชาติเริ่ดอร่อยถูกปากถูกคำเป็นพิเศษ ขายดิบขายดีเป็นพิเศษ ราคาจานละ 3 สตางค์ แต่จู่ๆ มาวันหนึ่งเจ็กขุนเกิดครีမ်ขึ้นมาขึ้นราคาขายไปเป็นจานละ 4 สตางค์ นักเรียนเห็นว่าเป็นการค้ำกำไรเกินควร เป็นเรื่องที่ยอมรับกันไม่ได้ จึงมีมติห้ามซื้อ ห้ามกินข้าวหมูย่างหมูแดงของเจ็กขุนโดยเด็ดขาด แต่มตินี้รู้กันอยู่ในวงจำกัด นักเรียนที่ไม่รู้จักไปอุดหนุนเจ็กขุนอีกตามเคย พวกสไตรค์ที่เฝ้าสังเกตการณ์อยู่ รอจนเพื่อนกินเสร็จแล้ว ช่วยกันเก็บถ้วยจานข้าวร้อนลงสระน้ำไปเป็นอันมาก...”⁹

...เจ็กขุนถึงกับร้องไห้ ยอมยกธงขาวลดราคาขายลงมาเหลือ 3 สตางค์ ราคาเดิม แล้วยังเอาใจใส่โทษด้วยการเพิ่มปริมาณข้าว น้ำซุปราดหมูแดงมากขึ้นอีก การสไตรค์จึงยุติลงได้ เรื่องความสามัคคีของนักเรียนที่ต่อต้านการค้าขายที่ไม่เป็นธรรมนี้ เป็นตัวอย่างอันดีแก่พ่อค้าแม่ขายเจ้าอื่น ได้สั่งวรกันไว้และอยู่ร่วมกันมาด้วยดีโดยตลอด...”¹⁰

เจ็กขุนเสียชีวิตลงเมื่อปี 2535 บรรดา “นักขว้างจาน” ทั้งหลายก็ขอโหลิกรรม ม.ร.ว.ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ ในฐานะผู้ร่วมขบวนการขว้างจานด้วย ได้เฝ้าบ่าบโอดให้ป้ายเซลล์ชวนชิมข้าวหมูย่างหมูแดงเจ็กขุน ซึ่งทายาทได้มาเปิดกิจการอยู่หน้าที่ว่า การ กทม. ถนนตึกดิน ซึ่งยังคงรักษาสูตรเดิมของเจ็กขุนไว้ได้จนถึงทุกวันนี้¹¹

ในช่วงเวลาที่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ ยังเป็นผู้ประศาสน์การของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนั้น ดร.ปรีดี มิได้ทุ่มเทหรือให้ความใส่ใจเฉพาะกับเรื่องใหญ่ๆ ระดับชาติเท่านั้น หากแต่เรื่องเล็กๆ ระดับปากท้องของนักศึกษาก็มีได้มองผ่านเลยไป วันหนึ่ง หลังพักเที่ยง ดร.ปรีดี เดินมาตรวจเยี่ยมนักศึกษา และได้ทักทายสอบถามนักศึกษาคณะหนึ่งว่า รับประทานอาหารแล้วหรือยัง

นักศึกษาผู้นั้นก็ตอบท่านว่ารับประทานแล้ว ท่านถามต่อไปว่ายังมีเพื่อนๆ ที่ยังไม่ได้รับประทานอาหารเที่ยงบ้างไหม นักศึกษาผู้นั้นตอบท่านไปตามจริงว่ามี เหตุการณ์นี้เป็นจุดกำเนิดของร้านอาหารราคาถูกสำหรับนักศึกษาที่ทางมหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินการ โดยเริ่มจากขอความร่วมมือจากบรรดาพ่อค้าแม่ค้าในร้านอาหารทุกเจ้าให้ลดราคาอาหารลง แต่ไม่ได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร จึงได้มีการจัดตั้งร้านอาหารราคาถูกขึ้นมา โดยกำหนดราคาให้ข้าวราดแกงราคาจานละ 2 สตางค์ ขนมหวานมีประจำคือถั่วเขียวต้มน้ำตาล มันต้มกะละมังใหญ่ ราคาถ้วยละ 1 สตางค์ กล้วยทับหรือที่นักเรียนนักศึกษาตั้งชื่อให้ใหม่ว่า กล้วยข้างเหยียบ 5 ลูก 1 สตางค์¹²

ร้านอาหารราคาถูกนี้อยู่ในบริเวณเดียวกับโรงอาหารโดยใช้ทุนจากร้านพาณิชย์ของมหาวิทยาลัยซึ่งขายสมุด ตำรา เครื่องเขียนแก่นักศึกษา โดยที่ ดร.ปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่า “ร้านพาณิชย์มีกำไรแล้วเอากำไรนี้มาทำอาหารเลี้ยงเด็ก”¹³ โรงอาหารของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองจึงนับเป็นสถานที่สำคัญอีกสถานที่หนึ่งของชาว มธก. ในช่วงเวลาพักรับประทานอาหารกลางวัน 1 ชั่วโมง นักเรียนเตรียมปริญญาจำนวนถึง 90% จะรับประทานอาหารที่โรงอาหารหลังตึกเตรียม¹⁴ เมื่อเวลาที่มีความผันผวนของราคาอาหาร ซึ่งก็คือข้าวแกง ก็มักจะมีการประท้วงจากบรรดานักเรียนนักศึกษาอยู่เสมอมา ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ราคาสินค้าสูงขึ้นจากปกติหลายเท่า บรรดาแม่ค้าในโรงอาหารขึ้นราคาข้าวแกงอย่างพรวดพราดจากจานละ 50 สตางค์ ขึ้นเป็น 1 บาท บรรดานักเรียนเตรียมปริญญารุ่นที่ 8 ซึ่งเป็นรุ่นสุดท้าย ทำการ “สไตรค์ใหญ่” ไม่กินข้าวกลางวันที่โรงอาหาร¹⁵

...โกกิด...

พ่อค้าที่นักศึกษาจำชื่อได้มากกว่าเลขาธิการมหาวิทยาลัย

ในช่วงปี พ.ศ. 2500 ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวธรรมศาสตร์มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามกระแสการเมืองที่ผันผวนตั้งแต่ช่วงสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา แต่ในเรื่องของปากท้องนับได้ว่าเปลี่ยนแปลงไปเฉพาะราคาอาหารที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

สมชาย กรุสวนสมบัติ หรือ “ซุม” คอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐกล่าวถึงบรรยากาศ “ปากท้อง” ของ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในช่วงเวลานั้นว่า

“...เมื่อพูดถึงเรื่องท้องก็คงต้องยอมรับว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดีเยี่ยม ข้าวปลาอาหารบริบูรณ์ ส่งผลให้ท้องอืดตลอดปี เนื่องจากธรรมศาสตร์มีตลาดท่าพระจันทร์ทั้งตลาด ซึ่งมีชื่อเสียงในเรื่องอาหารการกินเป็นแหล่งเสปียงใหญ่ อีกทั้งยังมีร้านอาหารภายในมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งเสปียงสำรอง”¹⁶

ซึ่งนอกจากแหล่งอาหารต่างๆ รอบมหาวิทยาลัยแล้ว ภายในรั้วมหาวิทยาลัยเองก็มีร้านอาหารไว้รองรับนักศึกษาและข้าราชการที่ไม่ชอบเดินไกลนัก แต่ก่อนหน้านี้จะมีแผงอาหารประเภทก๋วยเตี๋ยว ข้าวแกง ขนม และน้ำดื่มนั้น ภายในธรรมศาสตร์มีร้านอาหารตามสั่งชื่อดังอยู่ร้านหนึ่ง สมชาย กรุสวนสมบัติ ได้เล่าถึงร้านอาหารร้านนี้ว่า

“...ภายในรั้วธรรมศาสตร์มีร้านอาหารชื่อดังประเภทอาหารตามสั่งอยู่ร้านหนึ่ง แก้วแก้วหรือเจ้าของร้านจะมีชื่อเต็มๆ ว่าอย่างไรไม่ทราบได้ แต่ชื่อเล่นที่กลายเป็นโลโก้หรือสัญลักษณ์ของร้านอาหารนี้ได้แก่ แก้วแก้วกิด หรือ กอกิด หรือ เฮียกิด ที่นักศึกษา มักจะรู้จักคุ้นเคยและจำชื่อของอาโกได้ก่อนชื่อเลขาธิการมหาวิทยาลัย

โกกิด ชาวไหหลำ ประมุขขายอาหารอยู่ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2500 โดยในช่วงแรกๆ เปิดร้านอาหารในโรงอาหารหลังตึกวารสารศาสตร์ ปัจจุบัน ซึ่งเมื่อก่อนเคยเป็นโรงพิมพ์ธรรมศาสตร์ ต่อมาเมื่อมีการสร้างตึก คณะรัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นบริเวณนี้ ร้านอาหารนายกิดถูกไล่ที่ไปปลูก ณ บริเวณใต้ต้นโพธิ์หลังประตูท่าพระจันทร์

นักศึกษาระบบธรรมศาสตร์รุ่นก่อนและหลัง พ.ศ. 2500 ส่วนใหญ่จะรู้จักร้านกอกิด และยังจำรสชาติอาหารตามสั่งประเภทไข่ดาว ไข่เจียวหมูสับตลอดจนสุกี้สไตลโบราณจนถึงบัดนี้ จะบอกว่าอร่อยก็คงไม่เต็มปาก แต่ก็จำได้น่าจะเพราะร้านกอกิดเป็นที่พึ่ง

ยามยากของคนซึ่งเกียจเดินเสียมากกว่า และที่สำคัญสามารถ “ติด” หรือ “กินเชื้อ” ประเภทกินก่อนใช้ทีหลัง อันเป็นบริการที่โกกิดมอบให้นักศึกษาธรรมศาสตร์เป็นพิเศษ

ว่ากันว่า ผู้ว่าราชการจังหวัดหลายจังหวัด ผู้พิพากษาจำนวนมาก
ทนายจำนวนไม่น้อยรวมไปถึงนักบัญชี นักธุรกิจ และอธิบดีอีกหลายๆ กรม
ล้วนเป็นลูกหนี้โกกิดมาแล้วทั้งสิ้น ที่เคยชักดาบกินแล้วไม่จ่ายก็มีอยู่หลายราย
เพราะในช่วงโหนดนั้นไม่มีจะจ่ายจริงๆ บางรายใช้วิธีสั่งมาหลายๆ อย่าง พอกินเสร็จ
ยกถ้วยข้ามไปไว้โต๊ะอื่นเสียครึ่งหนึ่งเพื่อจะจ่ายเพียงครึ่งเดียว บางราย
สั่งอาหาร 25 บาทเรียกโกกิดมาขอเงินสดอีก 75 บาท โกกิดนึกว่าจะจ่ายแบงก์ร้อย
อุตส่าห์ส่งเงิน 75 บาทให้ กลับโดนนักศึกษาอุบอกรว่าให้ลงบัญชี
หนี้สินไปเลย 100 ถ้วนๆ จะได้จำได้ง่ายกว่า 25 บาท

บรรดาลึงพิมพ์รายวัน หรือรายสะดวกจากฝีมือนักศึกษาที่พิมพ์ออกจำหน่ายใน
มหาวิทยาลัย ก็มักจะพิมพ์ล้อมกรอบลงโฆษณาให้ก่อนล่วงหน้าโดยโกกิดไม่รู้ด้วย
เสร็จแล้วค่อยมาขอเก็บค่าโฆษณา ไม่ได้เงินขอเป็นข้าวมือเย็นสักมือ 2 มือก็ยังดี¹⁷

นับว่าโกกิด หรือที่นักศึกษาแอบเรียกว่าไอ้กิดเป็นผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่คนหนึ่ง
ของนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์ในห้วงเวลาดังกล่าว จนได้รับการกล่าวขานยกย่อง
ในวงสนทนาของศิษย์เก่าธรรมศาสตร์ว่า เป็นผู้อยู่เบื้องหลังในการผลิต
ทรัพยากรมนุษย์ระดับมัธยมของชาติโดยแท้ แม้แต่ ป.อินทรมานสิม นักประพันธ์
ลือนามก็เคยเขียนไว้ในบทนำของนิยายสารรายสะดวก “ศาลาโกกิด” ว่านายกิด
เจ้าของร้านอาหารในธรรมศาสตร์เป็นที่รู้จักของนักศึกษายิ่งกว่าอาจารย์บางท่านเสียอีก

โกกิดเปิดร้านใต้ต้นไม้หรืออยู่หลายปี ในที่สุดก็ถูกไล่ที่อีกครั้ง เมื่อมหาวิทยาลัย
ตัดสินใจก่อตั้งคณะศิลปศาสตร์และต้องใช้บริเวณร้านโกกิดเป็นที่สร้างอาคารเรียน
โกกิดจำเป็นต้องยอส่วนร้านให้เล็กลงไปอยู่หลังตึกนิติศาสตร์ที่ติดกับประตูทางเข้า
ด้านท่าพระจันทร์และปัจจุบันเป็นอาคารคณะบัญชีอีกกระยะหนึ่ง ก่อนจะไปอยู่ร่วมกับ
แผงข้าวแกงและอาหารคาวหวานอื่นๆ ที่บริเวณตึกสโมสรด้านหน้าคณะรัฐศาสตร์... ”¹⁸

... ป้าราตรี...¹⁹

ร้านอาหารที่เก่าแก่ที่สุดของธรรมศาสตร์

ป้าราตรี เข้ามาขายอาหารที่ธรรมศาสตร์ตั้งแต่ ปี 2515 ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา 2516 หรือประมาณ
30 กว่าปี เกือบ 40 ปีที่แล้ว ป้าราตรีเล่าถึงความเป็นมาของการเข้ามาขายอาหารในโรงอาหารกลาง
ธรรมศาสตร์ว่าหลังจากป้าราตรีแต่งงานกับลุงประสาน ซึ่งเป็นน้องชายของเจ้าของร้านจั่ว ร้านอาหาร
ชื่อดังแห่งหนึ่งริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณท่าเรือข้ามฟากท่าพระจันทร์ในอดีต ป้าราตรีได้เข้ามา

ช่วยลงประสานขายอาหารที่ร้านจั่ว และต่อมาคณะบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีในยุคนั้น ได้มาชวนป้าราตรีและลงประสานให้เข้าไปขายอาหารในโรงอาหารกลางธรรมศาสตร์ และนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ป้าราตรีก็ขายอาหารในโรงอาหารในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มาโดยตลอด แม้ว่าบางช่วงป้าราตรีต้องย้ายสถานที่ขายหรือต้องหยุดขายไปสักพักก็ตาม

เริ่มแรกที่ป้าราตรีเข้ามาขายอาหารในธรรมศาสตร์ ป้าราตรีใช้ชื่อร้านว่า “ร้านจั่ว” และขายอาหารอยู่ที่โรงอาหารเศรษฐ หรือ โรงอาหารกลาง ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นการขายแบบ “ครบวงจร” คือมีทั้ง ก๋วยเตี๋ยวเป็ด ก๋วยเตี๋ยวหมู มีอาหารตามสั่ง และก๊วยจั๊วะ ข้าวแกง ในสมัยนั้นยังไม่มีระบบการประมูลร้านเพื่อเข้ามาขายอาหาร และยังไม่มีการเก็บค่าเช่า เนื่องจากต้องการให้นักศึกษาได้ทานอาหารที่มีคุณภาพ และราคาถูก

เบื้องหลังกว่าจะมาเป็นอาหารบนแผงของร้านราตรีในช่วงปี 2516 - 2519 ป้าราตรีต้องออกจากบ้านเพื่อไปตลาดตอนตี 3 และจ่ายตลาดถึง 3 ตลาด คือ ตลาดพรานนกในรอบเช้า ซื้อผักสดที่ตลาดปากคลองและของสดของทะเลที่ตลาดเยาวราชในรอบบ่าย อาหารรอบเช้ามีกับข้าวเกือบ 20 อย่าง โดยต้องมีหมูกระเทียม ไข่ดาว ผัดยอดคะน้า เป็นเมนูหลัก รอบกลางวันเป็นพวกแกง หลังจากขายช่วงกลางวัน ป้าราตรีก็จะจ่ายตลาดอีกรอบเพื่อเตรียมของไว้ทำกับข้าวในวันรุ่งขึ้น

ช่วงที่ป้าราตรีเข้ามาขายอาหารที่ธรรมศาสตร์นั้น เป็นช่วงที่ธรรมศาสตร์เป็นศูนย์กลางของการเคลื่อนไหวทางการเมือง ทั้งเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ร้านป้าราตรีเป็นหนึ่งในหลายร้านอาหารที่ให้การสนับสนุนการชุมนุมของนักศึกษา โดยการทำหน้าที่เป็นเสบียงให้กลุ่มนักศึกษาธรรมศาสตร์ ที่เข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง ส่งข้าวถุงให้องค์การนักศึกษาแห่ง

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อมธ.) ส่วนมากเป็นอาหารง่ายๆ เช่น ข้าวราดกะเพราหมู กะเพราไก่ ใส่ถั่วงอกใส่แข็งส่งให้นักศึกษา ช่วยกันทำกับร้านจั่ว นักศึกษาจ่ายเงินกันทีหลัง หรือถ้าเงินไม่พอก็ไม่คิด รวมถึงเหตุการณ์ช่วง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ด้วยเช่นกัน ร้านป้าราตรีก็ยังยืนหยัดเป็นกองเสบียงให้กับนักศึกษาแม้ว่าสถานการณ์จะเริ่มรุนแรงก็ตาม และพื๋นหมซึ่งเป็นลูกน้องของป้าราตรีที่ทุกวันนี้ยังเป็นผู้ช่วยฝีมือดีของป้าราตรี ก็เป็นหนึ่งในผู้ร่วมชุมนุมที่ถูกกวาดต้อนจับกุมตัวไปในครั้งนั้น

ในกิจกรรมยามปกติของนักศึกษา เช่น งานรับเพื่อนใหม่ ในช่วงที่นักศึกษายังไม่ย้ายไปยังศูนย์รังสิต ร้านป้าราตรีก็จะเป็นร้านที่นักศึกษามาขอทุนสนับสนุน ซึ่งป้าราตรีก็สนับสนุนทุกกลุ่มทุกคนะไม่ให้น้อยใจกัน

เนื่องจากเป็นร้านเก่าแก่ที่สุดของโรงอาหารธรรมศาสตร์ที่ยังคงเปิดจำหน่ายอาหารอยู่ เรื่องเล่าจากร้านป้าราตรีจึงมีเกร็ดเล็กเกร็ดน้อยของธรรมศาสตร์ยุคต่างๆ แม้จะเป็นมุมมองจากโรงอาหารแต่ก็นับว่ามีชีวิตชีวาสมกับสถานที่ อย่างในสมัยที่ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป๋วยมักจะเดินมาสั่งอาหารที่ร้านป้าราตรีด้วยตนเอง เป็นก๊วยเตี๋ยวเส้นเล็กด้วยรหัสที่รู้จักกันว่า “แห้งขาม น้ำขาม” ขณะนั้นคณะผู้บริหารมหาวิทยาลัย ได้มีคำสั่งห้ามผู้หญิงนุ่งกางเกงขาสามส่วน เนื่องจากไม่เรียบร้อย ให้ใส่กระโปรง ทั้งนักศึกษาและแม่ค้า ป้าราตรีต้องไปหากระโปรงมาใส่แทนกางเกง เนื่องจากขณะนั้นมหาวิทยาลัยน้ำท่วม โรงอาหารอยู่ติดริมแม่น้ำบรรดาแม่ค้าพ่อค้าก็ต้องพากันกางเกงหนีนํ้ากันก็ถูกมองว่าไม่เรียบร้อยตามไปด้วย ซึ่งนโยบายผู้หญิงใส่กระโปรงนี้ สุดท้ายยกเลิกไป เหตุผลเพราะนักศึกษาคัดค้าน “แต่ก่อนนักศึกษามีปากเสียงก็มีเยอะ แร่” ป้าราตรีสรุปไว้อย่างสั้นๆ แต่ได้ภาพของนักศึกษาระบบธรรมศาสตร์เป็นอย่างดี

ในช่วงประมาณ ปี 2520 มหาวิทยาลัยมีนโยบายจะปรับปรุงโรงอาหารกลางริมแม่น้ำใหม่ ซึ่งทำให้บรรดาร้านค้าต่างๆ ที่เคยอยู่กันมาต้องออกจากโรงอาหาร ไปขายกันตามท้องอื่นๆ และเป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยเริ่มการใช้ระบบประมวล ป้าราตรีย้ายออกจากโรงอาหารกลางไปขายอยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ ก่อนที่จะย้ายมายังโรงอาหารข้างคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ และได้กลายเป็นร้าน “ราตรี” ของโรงอาหารสังคมฯ จนทุกวันนี้

ควบคู่ไปกับร้านราตรี ติดๆ กันนั้นเป็นร้านก๊วยเตี๋ยวเปิด “ประสาน” ที่ขายดีจนแถวในช่วงกลางวันยาวเป็นลิบลิ่ว แม้ว่าตอนนี้ นักศึกษาปริญญาตรีจะย้ายไปยังศูนย์รังสิตแล้วก็ตาม แต่ก๊วยเตี๋ยวเปิดประสานก็ยังต้องต่อแถวกันยาวในช่วงพักกลางวันตามเดิม และจะหยุดพักในช่วงปิดเทอม เนื่องจากลูกค้าน้อย ต้องรอมหาวิทยาลัยเปิดเทอมถึงจะได้ต่อคิวกันอีกครั้ง

ก๊วยเตี๋ยวเปิดประสาน เป็นร้านของลุงประสานสามป้าราตรี เป็นก๊วยเตี๋ยวเปิดที่มีสูตรเฉพาะทั้งเครื่องปรุง และวิธีการขาย ในน้ำซุ้ของลุงประสานจะมีเครื่องยาจีนที่ซื้อจากเยาวราชสิบกว่าชนิดใส่รวมกันเพื่อดับคาวและบำรุงสุขภาพ บำรุงหัวใจ ปอด ม้าม ตับ กระตุก เป็นสูตรดั้งเดิมของลุงประสาน เส้นก๊วยเตี๋ยวที่ใช้ต้องเป็นเส้นของนครปฐม ค่ะน้ำต่อให้ราคาสูงอย่างไรก็ต้องมี ถั่วงอก

แบบปลอดสารพิษ และพริกตำที่เหาะใส่เป็นสูตรเฉพาะของร้าน ในแต่ละชามต้องเป็นพริกขี้หนูสวน ปั่นรวมกับพริกไทยแท้ เวลาขายเนื้อเปิดต้องเลือกก่อนแล้วจัดวางเรียงอย่างสวยงาม โดยมีลูกน้องคู่ใจเป็นคนแกะเปิดให้ ซึ่งการแกะเปิดต้องใช้ความชำนาญและฝีมือ ไม่นานไปไม่บางไป ช่วงสงกรานต์ ลูกน้องลูกประธานจะกลับบ้านที่ต่างจังหวัด จึงเป็นเหตุผลว่าทำไมช่วงปิดเทอมถึงไม่ขาย

ปัจจุบัน ร้านก๋วยเตี๋ยวปารัตรินนอกจากจะมีก๋วยเตี๋ยวสูตรต่างๆ ทั้งที่เป็นเมนูประจำของร้านและตามแต่ลูกค้าจะสร้างสรรค์เองแล้ว ปารัตรินก็ยังรับจัดอาหารตามสั่ง ซึ่งลูกค้าก็เป็นบุคลากร หน่วยงานต่างๆ ในมหาวิทยาลัย รวมถึงบรรดานักศึกษาที่จัดกิจกรรมในโอกาสต่างๆ และในบางครั้งก็ยังเห็นปารัตรินไปเปิดซุ้มอาหารถึงศูนย์รังสิต อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์และความคุ้นเคย (ในรสชาติ)

ด้วยความที่เป็นร้านอาหารที่อยู่คู่ธรรมศาสตร์มาอย่างยาวนานถึง 38 ปี ถ้านับเป็นรุ่นของนักศึกษา ก็คงได้ถึง 9 รุ่นด้วยกัน ความประทับใจของปารัตรินที่มีต่อธรรมศาสตร์คือ “ความเป็นกันเอง” ไม่มีการแบ่งชนชั้นวรรณะ หลายต่อหลายครั้งที่ลูกค้าเก่าๆ ของปารัตรินแวะมาเยี่ยมเยียน อาจารย์แวะมาคุย มาทักทาย มาถามหาคนเก่าคนแก่ถามถึงครอบครัว สังคมธรรมศาสตร์เป็นเสมือนครอบครัว อีกครอบครัวหนึ่งของปารัตริน

“...เขาไม่คิดว่าเราเป็นแม่ค้าไง เขาเป็นนายร้อย นายพัน เขาเจอเรา เขายังยกมือไหว้เรา เด็กสังเคราะห์ห่อะ บางทีเขาไปโตเป็นใหญ่เป็นโตอะไร เป็นนายทหาร เป็นอะไร เป็นผู้พิพากษาก็มี อยู่นิติฯ อย่างนี้ เขาก็ยังมาทักทายเรา เราก็เป็นแม่ค้าเรารู้ว่าเราตัวเล็กๆ เหมือนตัวต๊อย แต่เขาไม่คิดว่าเราตัวต๊อย เขาคิดเสมือนว่าญาติ แล้วบ๊ายเห็นว่าที่ไหนก็ไม่เหมือนธรรมศาสตร์ เรามีความผูกพันนะ เหมือนบ้านหลังหนึ่งของเรานะ เด็กธรรมศาสตร์จะไปไหนก็แล้วแต่ต้องมาตั้งต้น ธรรมศาสตร์ นัดเพื่อนก็ต้องมาตรงนี้ก่อน ไม่โรงอาหารตรงนี้ ก็ตรงไหนมุมหนึ่งของเขานะ แต่โดยมากจะโรงอาหารมากกว่า เป็นที่นัดหมาย...”

... ป้าหนู ...

แสงของทอด ขนมหวาน และยารสจัด

ทุกวันนี้ ถ้าใครเป็นลูกค้าประจำของโรงอาหารคณะสังคมสังเคราะห์ คงจะต้องคุ้นตากับแสงของทอดขนมหวานที่โดดเด่นด้วยมะม่วงสีเหลืองทองลูกสวยๆ ที่มีประจำแสงอยู่ทุกวัน รวมถึงแม่ค้าพ่อค้าใจดีอย่าง ป้าหนู และ ลุงอ๊อด เจ้าของเมนู “ยำมะเขือยาว กับยำถั่วพู”

ป้าหนู²⁰ แห่งร้านคุณหนู เข้ามาขายอาหารที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งแต่ประมาณ ปี 2520 หลังเหตุการณ์ความไม่สงบช่วงเดือนตุลาไม่นาน ป้าหนูเป็นลูกสาวของแม่น้อย เจ้าของร้านข้าวแกงใน

โรงอาหาร ในยุคที่ข้าวราดแกงหนึ่งอย่างราคา 4 บาท ถ้ากับข้าวสองอย่างราคาเพียง 6-7 บาท เท่านั้น โดยเริ่มแรกป่าหมูขายอาหารพวกขนมหวานที่โรงอาหารใหญ่ ริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่หลายคนต่างเรียกกันหลายชื่อ ทั้งโรงอาหารเศรษฐี โรงอาหารกลาง โรงอาหารใหญ่ หรือบางทีก็มีเรียกว่า โรงอาหารรัฐศาสตร์ ร้านของป่าหมูตั้งอยู่ด้านหลังศาลสิงห์โตทองขายขนมหวาน ซึ่งในขณะนั้นโรงอาหารมีจำนวนร้านค้าอยู่อย่างหนาแน่นถึง 18 แผงด้วยกัน ล้วนแต่เป็นเจ้าเก่าแก่ขายกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500

ป่าหมูเริ่มขายขนมในราคาถ้วยละ 1 บาท และ 1.50 บาท ควบคู่กับของทอดต่างๆ เช่น เต้าหู้ทอด เกี้ยวทอด ลูกชิ้น เปาะเปี๊ยะทอด ขนมปังหน้าหมู แต่เนื่องจากมีร้านเจ้าประจำขายขนมประเภทเดียวกันอยู่ก่อนแล้วจึงทำให้ขายไม่ดีเท่า เหลือเททิ้งทุกวัน จนในที่สุด ลุงอ๊อด สามีของป่าหมูตัดสินใจขายที่ดินที่อยู่ยา ได้เงินจำนวนหนึ่งเอามาลงทุนด้วยการพากันไปเข้าอบรมหลักสูตรการทำขนมไทยที่โรงแรมแห่งหนึ่ง เรียนรู้วิธีการมูนข้าวเหนียว การทำขนมกล้วย ขนมมัน รวมทั้งข้าวเหนียวตัดและเต้าส่วนซึ่งได้กลายมาเป็น “เมนูฮิต” ในเวลาต่อมา ซึ่งนอกเหนือจากการไปเข้าอบรมแล้วในวันเสาร์ อาทิตย์ ป่าหมูและลุงอ๊อดยังตระเวนไปตามห้างหรือตามแหล่งที่บอกกันว่าขนมอร่อยเพื่อเก็บข้อมูลและศึกษาเคล็ดลับเพื่อนำมาปรับปรุงสูตรของตนเองอย่างไม่หยุดนิ่ง ทำให้ร้านป่าหมูเป็นร้านที่ขายดี ขนมไทยทำทีละกะละมังใหญ่ๆ ก็ไม่เคยเหลือ จนสามารถส่งลูกเรียนจนจบ ซื้อมอเตอร์ก็เพราะการขายขนมในโรงอาหารธรรมศาสตร์

ความประทับใจสูงสุดของป่าหมูในการเป็นแม่ค้าของโรงอาหารธรรมศาสตร์ก็คือ การที่พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้เคยเสด็จฯ มาซื้ออาหารที่ร้านป่าหมูหลายต่อหลายครั้งระหว่างที่ทรงศึกษา ณ คณะนิติศาสตร์ โดยเมนูที่ทรงโปรดก็คือ ยำวุ้นเส้นกับยำมะเขือยาว ซึ่งต้องมีรสชาติเผ็ดจัดแบบที่ทรงรับสั่งกับป่าหมูว่า “เผ็ดกระโดดหัวก้าว” นอกจากนั้นก็มีเมนูข้าวเหนียวสังขยา และขนมปังน้ำแดง ซึ่งป่าหมูได้จัดชุดจานสามชิ้นส้มไว้ชุดหนึ่งโดยเฉพาะ และเมื่อรับเงินจากพระองค์ ป่าหมูก็กะเก็บไว้อย่างดี เหยี่ยวนางไว้ที่หิ้งบูชา โดยครั้งหนึ่งป่าหมูได้ทูลขอให้พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ได้ทรงลงพระนามไว้ที่ธนบัตรให้ด้วยเพื่อเก็บไว้ให้ลูกหลานได้ดู

ร้านป่าหมูย้ายจากโรงอาหารกลางริมแม่น้ำเจ้าพระยา มาที่โรงอาหารคณะสังคมสงเคราะห์นับตั้งแต่มีการปรับปรุงโรงอาหารกลาง พร้อมๆ กับการก่อสร้างอาคารใหม่ในคราวที่มหาวิทยาลัยมีอายุครบ 60 ปี จากการปิดโรงอาหารครั้งนั้น ทำให้พ่อค้าแม่ค้าเก่าๆ หลายเจ้าต่างแยกย้ายกันไป คงเหลือเจ้าเก่าแก่ของโรงอาหารธรรมศาสตร์เพียงไม่กี่เจ้าเท่านั้น

จากการพูดคุยกับป่าหมู สิ่งหนึ่งที่เป็นความประทับใจของป่าหมูที่มีต่อธรรมศาสตร์และคนธรรมศาสตร์ก็คือ ความผูกพันและความเป็นกันเองที่มีต่อกัน ไม่เฉพาะระหว่างแม่ค้ากับแม่ค้าด้วยกันเท่านั้น ยังเป็นความผูกพันที่มีต่อนักศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นลูกค้าหลักของป่าหมู แม้ว่าทุกวันนี้ นักศึกษาระดับปริญญาตรีของธรรมศาสตร์จะย้ายไปเรียนที่ศูนย์รังสิตแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีนักศึกษาในโครงการพิเศษของแต่ละคณะ ที่ยังคงเรียนที่ท่าพระจันทร์มาเป็นลูกค้าประจำกลุ่มใหม่ของป่าหมู โดยที่ป่าหมูวิเคราะห์ว่า น่าจะมาจากบุคลิกของป่าหมูเองชอบพูดชอบคุย ชอบเรื่องสนุกสนาน บางครั้งก็ถึง

ชั้น “กวน” ทั้งลูกค้ากวนแม่ค้าหรือในบางครั้งแม่ค้าก็ลุกขึ้นมากวนลูกค้ากลับคืนไปบ้างอย่างสนุกสนาน ทั้งสองฝ่าย โดยลูกค้าสุดกวนในบัญชีของป้าหมูก็คือ กนก รัตนวงศ์สกุล ที่มีก๊วนถามรายละเอียดขนมของทอดจนเกือบครบแผง แล้วจึงตัดสินใจซื้ออีกอย่างที่ไม่ได้ถาม

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ค้ากับลูกค้าภายใต้บรรยากาศของโรงอาหารนั้น มากไปกว่าผู้ซื้อผู้ขาย แม่ค้า แม่ของป้าหมูซึ่งเป็นแม่ค้ารุ่นแรกๆ ของโรงอาหารริมน้ำธรรมศาสตร์ ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่ขาดแคลน พอถึงวันรับปริญญาแม่ค้าก็จะซื้อน้ำกระป๋องมาแช่เย็นใส่ลังน้ำแข็งแจกฟรีแก่บรรดาบัณฑิตซึ่งก็เป็นลูกค้าของแม่ค้ามาตั้งแต่สมัยเรียน ซึ่งพอมาถึงสมัยของป้าหมู ในช่วงวันรับปริญญาของธรรมศาสตร์ทุกๆ ปี บริเวณพื้นที่แผงอาหารของป้าหมูจะต้องโยกย้ายสิ่งของต่างๆ ให้อ่างและโถ เพื่อให้เป็นที่รับฝากสรรพสิ่งของ โดยที่ป้าหมูจะทำป้ายชื่อพร้อมแวนเตรียมไว้ให้อย่างเรียบร้อย รวมถึงสิ่งของจำเป็นในวันรับปริญญา เช่น กรรไกรเล็กๆ ไม้ตัดตรงคุมตรงปกเสื้อ เข็มกลัด และอื่นๆ อย่างที่ตัวบัณฑิตอาจจะไม่นึกถึง แต่เป็นความใส่ใจและความผูกพันที่นักศึกษาและป้าหมูมีให้กันมากไปกว่าการเป็นเพียงแม่ค้าและลูกค้าในโรงอาหาร

... ฟ้ายหยุด ...²¹
ร้านน้ำเต้าหู้ เอ็น จี โอ

ในช่วงทศวรรษ 2530 ที่โรงอาหารกลางริมแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวธรรมศาสตร์ได้มีร้านของหวานเล็กๆ ร้านหนึ่งเป็นจุดหมาย ไม่ว่าจะไปชิม กิน คูย หรือแม้แต่ฝากของ

“ร้านฟ้ายหยุด” เป็น ชื่อเรียกร้านขายน้ำเต้าหู้ เต้าฮวย เต้าทึง เฉาก๊วย ขนมปังสังขยา นมสด เดิมเป็นของพี่สาวต่อมาพี่สาวหยุดได้มาดำเนินกิจการต่อ เมนูฮิตของร้านฟ้ายหยุด คือ น้ำเต้าหู้ เฉาก๊วย เต้าฮวย แต่ถ้าถามว่าอะไรขายดีที่สุด ฟ้ายหยุดตอบว่ามันขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ถ้าในเวลาเช้าจะเป็นน้ำเต้าหู้ร้อน ปาท่องโก๋ ตอนบ่ายจะเป็นเต้าฮวยเย็น เฉาก๊วยและน้ำเต้าหู้เย็นซึ่งจะใส่ใน

ถุงสามเหลี่ยมแซ่เย็นไว้ ซึ่งน้ำเต้าหู้เย็นของพี่สายหยุดนี้ เป็นที่เล่าลือกันว่า ใครได้กินแล้วจะได้ลูกแฝด พี่สายหยุดได้เล่าที่มาที่ไปของเรื่องนี้ว่า

“ก็มีพี่ที่ตึกโดมนะ เขาก็มาแซวว่าน้ำเต้าหู้ใสอะไรนะ พอคนท้องกิน ลูกแฝดกันทุกคนเลย มีอยู่กองหนึ่งนะที่ตึกโดม มันมีอยู่ห้องหนึ่งนะ นั่นนะ ลูกแฝดกันสองสามคู่ และก็บอกว่าร้านพี่มันมีอะไร พอใครกิน ลูกแฝดกันทั้งนั้นเลย”

ถึงจะกล่าวขานถึงลูกแฝดกันมาก แต่ภาพลักษณ์ของร้านพี่สายหยุดในความทรงจำของนักศึกษา คือ ร้านน้ำเต้าหู้ เอ็นจีโอ (NGOs)

ในช่วงทศวรรษ 2530 ซึ่งเป็นช่วงเวลาพี่สายหยุดขายน้ำเต้าหู้อยู่ที่โรงอาหารธรรมศาสตร์นี้ แม้ศัพท์คำว่า “NGOs” หรือ “หัวก้าวหน้า” จะยังไม่เป็นที่รู้จักกันนัก แต่เมื่อเวลาผ่านไปแล้วมองย้อนกลับไปถึงบรรยากาศในละแวกร้านของพี่สายหยุดแล้ว คงจะไม่เกินจริงนักที่จะให้คำนิยามร้านของพี่สายหยุดด้วยศัพท์ของยุคสมัยว่า ร้าน “เด็กแนว”

พี่สายหยุดเป็นที่รู้จักกันมากในหมู่นักศึกษาที่ทำกิจกรรมในธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มอมธ. ทั้งนี้เนื่องจากว่าก่อนที่พี่สายหยุดจะเข้ามาขายน้ำเต้าหู้ในโรงอาหารกลางธรรมศาสตร์ พี่สายหยุดเคยอยู่บ้านที่เชียงใหม่ บ้านหลังนี้เป็นชมรมนักพัฒนาภาคเหนือ และเป็นศูนย์รวมของคนทำงาน NGOs ภาคเหนือและภาคต่างๆ และคนทำงาน NGOs บางคนก็เป็นรุ่นพี่หรือไม่กี่รู้จักกับกลุ่มนักศึกษาที่ทำกิจกรรม และทำงานใน อมธ. เมื่อพี่สายหยุดเข้ามาขายน้ำเต้าหู้ในโรงอาหารกลางของธรรมศาสตร์ บรรดาคนทำงาน NGOs ก็บอกต่อให้รุ่นน้องที่ยังเป็นนักศึกษาและเป็นนักกิจกรรมในธรรมศาสตร์ ได้รู้จักร้านน้ำเต้าหู้ของพี่สายหยุด และตั้งแต่นั้นมา ร้านพี่สายหยุดก็ค่อยๆ เป็นที่รู้จักของนักศึกษา หัวก้าวหน้าและนักกิจกรรมในธรรมศาสตร์ และนานๆ ไป ร้านของพี่สายหยุดก็กลายเป็นร้านฝากข่าวฝากประชาสัมพันธ์งานกิจกรรมต่างๆ และฝากของให้กับบรรดานักศึกษาและนักกิจกรรมหลายคนในธรรมศาสตร์ และรวมทั้งอาจารย์บางท่านด้วย อย่างเช่น อ.เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งพี่สายหยุดได้ขยายความว่า “ก็เวลาอาจารย์จะฝากอะไรให้ใคร อย่างเวลามีคนเอาของมาให้ อาจารย์ก็จะบอกว่า เอาไว้ที่ร้านน้ำเต้าหู้ เดี๋ยวจะลงมาเอา”

จึงไม่น่าแปลกใจที่จะเห็นกลุ่มนักศึกษาจับกลุ่มกันสนทนาในหัวข้อทางสังคม การเมือง อย่างจริงจัง โดยมีถ้วยน้ำเต้าหู้ เต้าฮวย เฉาก๊วยวางอยู่ตรงหน้า

ถึงจะเป็นแม่ค้า แต่แม่ค้าอย่างพี่สายหยุดก็ไม่เคยหยุดนิ่งทางความคิด ร้านของพี่สายหยุดจัดอยู่ในกลุ่มเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่รวยแต่อยู่ได้ หลายครั้งที่พี่สายหยุดจะปิดร้านเร็ว ไม่ช้าในวันนั้นได้กำไรมากแล้ว แต่เพราะพี่สายหยุดจะไปนั่งฟังงานเสวนาต่างๆ ที่จัดขึ้นกันเป็นประจำในช่วงนั้น ทั้งที่หอประชุมใหญ่ หอประชุมเล็ก (หอประชุมศรีบูรพา) งานสัมมนาของมูลนิธิโกมลคีมทอง งานดนตรีของคาราวาน ฯลฯ ถ้ามีงานเหล่านี้จัดขึ้นเมื่อใด พี่สายหยุดจะไม่เคยพลาดเลย สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่กำไรที่เป็นเม็ดเงิน แต่เป็นกำไรทางความคิดที่เงินอาจจะแลกหามาไม่ได้

พี่สายหยุดเล่าถึงความผูกพันกับกลุ่มนักศึกษาธรรมศาสตร์กลุ่มหนึ่งใน ช่วงที่พี่สายหยุดยังขาย น้ำเต้าหู้ในธรรมศาสตร์ว่า ในสมัยนั้นนักศึกษาหัส 31 32 ยังเป็นนักศึกษารุ่นที่ไม่ได้ขอเงินผู้ปกครอง เรียนอย่างเดียว แต่จะหารายได้แบ่งเบาค่าใช้จ่ายของตัวเองไปด้วย ต่างกับนักศึกษาสมัยนี้ ดังนั้น พวกนักศึกษารุ่นนั้นจะประหยัดกันมาก ทุกคนจะขยันหาเงินเอง บางคนไม่มีเงินกินข้าว ก็จะมาขอ น้ำเต้าหู้กินและตอบแทนพี่สายหยุดด้วยการช่วยกันเก็บถ้วย ผลัดกันมาเก็บถ้วยให้ร้านพี่สายหยุด บางคนพาเพื่อนจากมหาวิทยาลัยอื่นมาช่วยกันเก็บก็ยังมี เป็นความช่วยเหลือที่ช่วยๆ กัน ไม่ได้เป็น ในลักษณะนายจ้างลูกจ้าง หากแต่เป็น “พี่” ที่พอจะมีรายได้บ้างช่วยเหลือ “น้องๆ” ที่ขาดแคลน ลูกค้าเก่าของร้านน้ำเต้าหู้พี่สายหยุดหลายคน ได้กลายเป็นเสมือนเพื่อนหรือญาติ ซึ่งคอยช่วยเหลือ เกื้อกูลกันและกันจนถึงปัจจุบัน

ความประทับใจของพี่สายหยุดที่มีต่อธรรมศาสตร์ในช่วงที่พี่สายหยุดขายน้ำเต้าหู้ในธรรมศาสตร์ จึง อยู่ที่เหล่านักศึกษาซึ่งเป็นลูกค้าประจำนี้เอง และเป็นนักศึกษาในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างนักกิจกรรม กับนักศึกษากลุ่มใหม่ที่มาพร้อมกับสังคมทุนนิยม

“ พี่รู้สึกว่เด็กธรรมศาสตร์ไม่เหมือนเด็กที่อื่น เพราะเด็กธรรมศาสตร์ จะนัดกันที่ไหน ก็จะต้องมาเจอกันที่ธรรมศาสตร์ นัดกันไปสยามแต่ต้องมาเจอกัน ที่ธรรมศาสตร์ก่อน เด็กธรรมศาสตร์จะต้องมีโต๊ะของตัวเอง ไม่โต๊ะแถวๆ โรงอาหาร ก็โต๊ะหน้าตึก โต๊ะกลุ่ม ฯลฯ ...เด็กธรรมศาสตร์เวลาจะไปเที่ยวไหน ก็จะมาเจอกันที่มหาวิทยาลัยไง นี่คือลักษณะพิเศษของเด็กธรรมศาสตร์ พอเจอกันที่นั่นเหมือนรอรอบอยู่บ้านที่ไ้ ไม่รู้สึกว่ต้องทำตัวอย่างไร เหมือนอยู่สบายๆ เหมือนอยู่บ้าน มาเมื่อไหร่ก็ข้างมัน มาถึงนี่แล้ว อันนี้คือ มุมหนึ่งของเด็กธรรมศาสตร์ แต่หลังๆ มา พอปี 40 พี่ว่ามันเปลี่ยนไปนะ ”

ตั้งแต่พี่สายหยุดมาขายน้ำเต้าหู้ในโรงอาหารกลางธรรมศาสตร์ ด้วยความใกล้ชิดกับเหล่านักศึกษา และความสนใจในการทำงานกิจกรรมของพี่สายหยุดเอง จึงทำให้ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของการ ทำกิจกรรมนักศึกษาธรรมศาสตร์ พี่สายหยุดตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจไว้ว่า

“ ...พี่ยืนอยู่ตรงนั้นเกือบ 15 ปี พี่เห็นการเปลี่ยนแปลงเยอะนะ อย่าง จากเด็กเก่าๆ เมื่อก่อนเวลาทำกิจกรรมนะ ก็จะขึ้นรถทัวร์ หรือไม่ก็รถ 99 ซึ่งเป็นรถที่ถูกที่สุดนะ แต่พอปี 38 39 รหัสนี้แหละ ขึ้นเครื่องบินไปเซอร์เวย์สถานที่ ที่จะออกค่าย ฟังง คือเริ่มเป็นอย่างนี้ และคนทำกิจกรรมก็น้อยลง เป็นความเปลี่ยนแปลงที่บางอย่างก็ชัดเจนขึ้น คนทำงานกิจกรรม มันน้อยลง น้อยลง น้อยลง จริงๆ ... ”

ในช่วงปี 2542 - 2543 มีการประท้วงเรื่องระบบการประมูลในโรงอาหาร มีการพูดถึงเรื่องสวัสดิการ ซึ่งนักศึกษาส่วนหนึ่งได้เข้ามาช่วยเคลื่อนไหวเรื่องนี้ด้วย เพราะเห็นว่ามันไม่ถูกต้อง และมันเป็นสวัสดิการส่วนหนึ่งสำหรับนักศึกษา และข้าราชการ ลูกจ้างของธรรมศาสตร์ด้วย เป็นที่กินของนักศึกษา แต่ตอนที่ประท้วง ก็มีเด็กกิจกรรมเพียงไม่กี่คนเองที่ออกมาดำเนินการ ส่วนมากเป็นเด็กที่จบไปแล้วเข้ามาทำโดยเฉพาะกลุ่มที่ออกไปทำอาชีพนักข่าว มาช่วยเขียนช่วยทำบอร์ด ส่วนเด็กรุ่นปัจจุบันกลับมีน้อยมาก ไม่ถึง 10 คน แสดงให้เห็นถึงพลังของนักศึกษาธรรมศาสตร์ ในการทำกิจกรรมที่เสื่อมหายไปตามกาลเวลา

จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้พี่สายหยุด รู้สึกว่าไม่สามารถขายของในราคาแพงให้กับนักศึกษา ข้าราชการ และลูกจ้างของธรรมศาสตร์ได้ ดังนั้นพี่สายหยุดจึงตัดสินใจเลิกขายที่โรงอาหารธรรมศาสตร์

“ ในความเป็นธรรมศาสตร์ มันมีเอกลักษณ์ส่วนตัวนะ ที่มันไม่ได้ทำเพื่อตัวเองทั้งหมด แต่ทำเพื่อสังคม กว้างๆ ที่มันไม่ใช่สิ่งที่เห็นแก่ตัว พี่มองแบบนี้ทุกคนช่วยเหลือกันได้ก็ดูแลกัน มันเป็นภาพที่เราเห็นมาตั้งแต่เด็กๆ พอเราโตเราได้มาอยู่ในธรรมศาสตร์ มุมหนึ่งมันก็ยังคงเป็นธรรมศาสตร์ เราอยู่ตรงนั้นเราเจอผู้คน คนอื่นที่ไม่รู้ แต่กลุ่มน้องๆ กลุ่มที่เราเจอกัน โดยลักษณะเราด้วยหรือเปล่า เราอยู่ตรงนี้ เรารู้สึกเราไม่เจอคนที่เอาเปรียบนะ มันอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่เราไม่คิดจะเอาเปรียบคนอื่น และคนอื่นก็ได้คิดที่จะมาเอาเปรียบเรา หรือมาเอาผลประโยชน์ แต่ที่เราออกมาอยู่ตรงนี้ตอนหลังๆ มันไม่ใช่ใจ มันเริ่มเป็นธุรกิจมากขึ้น มันไม่ใช่ที่ที่ของเราเท่านั้นเอง มันเริ่มเป็นธุรกิจมากขึ้นในมหาวิทยาลัย เราอาจไม่เหมาะกับที่นี่ด้วย ไม่ใช่ที่นี่ไม่เหมาะกับเรา เราอาจไม่เหมาะกับที่นี่ ”

แม้คำก็ไม่ใช่เพียงแม่คำ ยืนอาหารมารับเงินจบ แม่คำพ่อคำแต่ละรุ่นของธรรมศาสตร์ล้วนผูกพันกับลูกคำ โดยเฉพาะนักศึกษา อาจารย์ และมากไปกว่านั้นคือความผูกพันที่มีต่อธรรมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของธรรมศาสตร์ถูกจารึกในหน้าหนังสือ เป็นประวัติศาสตร์ที่หยุดนิ่ง แต่ประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตยังคงมีอยู่ต่อเนื่องที่โรงอาหาร และพร้อมที่จะบอกกล่าวแก่ผู้ฟังเสมอ ถ้าผู้ซื้ออยากจะเป็นผู้ฟัง พ่อคำแม่คำคือข้อมูลประวัติศาสตร์ฉบับติดดินของธรรมศาสตร์

ท่ามกลางหนังสือ ข่อยเขียน ว่าด้วยประวัติศาสตร์ธรรมศัตร์นบร้อยนับพัน เรากลับพบว่า พื้นที่บางพื้นที่ เรื่องราวของผู้คนหลายๆ คน ที่อาจจะถือได้ว่าเป็นคนธรรมศาสตร์เช่นกันกลับหายไป ขาดการบันทึก ขาดการสื่อสาร ขาดการสานต่อเรื่องราว บทความนี้จึงเขียนขึ้นด้วยความตั้งใจที่จะให้กลายเป็นประวัติศาสตร์ฉบับคนเล็กคนน้อย ผู้ที่ทำงานอยู่เงียบๆ หลังบ้าน ผู้ซึ่งอาจจะไม่ได้โดดเด่นในมาตรฐานทางประวัติศาสตร์มหาวิทยาลัย แต่ก็เป็นคนเล็กคนน้อยที่ได้ทำหน้าที่เป็นกองเสบียงให้กองทัพเหลืองแดงได้เคลื่อนทัพไปยังจุดหมายที่ยิ่งใหญ่

¹ นายสมชาย กรสูนสมบัติ นักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ พ.ศ. 2503 คอลัมน์นิสต์ เจ้าของนามปากกา “ซุ่ม” และ “จำแฉ่ง” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ นักจัดรายการวิทยุ สปอร์ต เรดิโอ อดีตประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สมัยที่ 2

² หมายถึงอาคารสี่หลังที่ทอดตัวยาวตามแม่น้ำ ภายหลังสร้างโดมครอบบนอาคารกลายเป็นตึกโดม

³ ประเสริฐ ประภาสโนบล, “ชีวิตนักศึกษานิคม ม.ธ.ก.” ใน หนังสือที่ระลึกธรรมศาสตร์ 60 ปี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 83.

⁴ ประเสริฐ ประภาสโนบล, “ชีวิตนักศึกษานิคม ม.ธ.ก.” ใน หนังสือที่ระลึกธรรมศาสตร์ 60 ปี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 84.

⁵ ประเสริฐ ประภาสโนบล, “ชีวิตนักศึกษานิคม ม.ธ.ก.” ใน หนังสือที่ระลึกธรรมศาสตร์ 60 ปี, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 84.

⁶ ปัจจุบันคือที่ตั้งของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี

⁷ บริเวณด้านหลังตึกโดมที่เป็นสนามฟุตบอลในปัจจุบัน ในอดีตเป็น สระน้ำขนาดใหญ่ มีสะพานทอดไปยังศาลาทรงกลมกลางน้ำ

⁸ “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 166.

⁹ “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 167.

¹⁰ “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 167.

¹¹ “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 167.

¹² “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 168.

¹³ “เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 168.

¹⁴ ขวลิต นราลัย, “ประวัติความเป็นมาของ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 7 สาขาอุบลราชธานี,” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 245.

¹⁵ อุดม เจริญรัตน์, “เล่าความหลังบนฝั่งเจ้าพระยา,” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ, 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541), (กรุงเทพฯ : ประกายพริก, 2541), น. 264.

¹⁶ สมชาย กรสูนสมบัติ, “คิดถึงโกกิต,” ใน ธรรมศาสตร์ประกาศนาม, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), น. 174.

¹⁷ สมชาย กรสูนสมบัติ, “คิดถึงโกกิต,” ใน ธรรมศาสตร์ประกาศนาม, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), น. 175 – 176.

¹⁸ สมชาย กรสูนสมบัติ, “คิดถึงโกกิต,” ใน ธรรมศาสตร์ประกาศนาม, (กรุงเทพฯ : มติชน, 2547), น. 175 – 177.

¹⁹ สัมภาษณ์ ป้าราตรี 30 มีนาคม 2553.

²⁰ สัมภาษณ์ ป้าหมู 29 มีนาคม 2553.

²¹ สัมภาษณ์ พี่สายหยุด 29 มีนาคม 2553.

บรรณานุกรม

“เตรียมปริญญา” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก
ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ. 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481
– 2541). กรุงเทพฯ : ปรกาศพริก, 2541.

ชลิต นราลัย, “ประวัติความเป็นมาของ ต.ม.ธ.ก. รุ่น 7 สาขา
อุบลราชธานี” ใน คณะกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ
อัมพะเสวต และคนอื่นๆ. 60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541).
กรุงเทพฯ : ปรกาศพริก, 2541.

ประเสริฐ ประภาสโนบล. “ชีวิตนักศึกษาในม.ธ.ก.” ใน
หนังสือที่ระลึกธรรมศาสตร์ 60 ปี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

สมชาย กรูสวนสมบัติ. “คิดถึงโกกิด.” ใน ธรรมศาสตร์ประกาศ
นาม. กรุงเทพฯ : มติชน, 2547.

อุดม เจริญรัตน์. “เล่าความหลังบนฝั่งเจ้าพระยา.” ใน คณะ
กรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก ประจวบ อัมพะเสวต และคนอื่นๆ.
60 ปี ต.ม.ธ.ก. (พ.ศ. 2481 – 2541). กรุงเทพฯ : ปรกาศพริก,
2541.

สัมภาษณ์ ป้าราตรี 30 มีนาคม 2553.

สัมภาษณ์ ป้าหมู 29 มีนาคม 2553.

สัมภาษณ์ พี่สายหยุด 29 มีนาคม 2553.

คนราด-รี

กับ ธีรวิกรมสงคราม*

สุเมย์วดี เมฆสุต**

เมื่อตอนที่ผู้เขียนทำงานวิจัยเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีข้อมูลส่วนหนึ่งที่เก็บรวบรวมมาจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง คนเฒ่าคนแก่ที่บังเอิญรู้จักเจอเจอ ผู้คนเหล่านี้ล้วนมีชีวิตอยู่ในช่วงนั้น และเรียกสงครามครั้งโลกครั้งที่ 2 อย่างสั้นๆ ว่า สงคราม ชีวิตของผู้คนเหล่านี้สะท้อนเรื่องราวชีวิตความเป็นอยู่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ของคนในตลาดเก่า อ.เมือง จ.ราชบุรี ได้เป็นอย่างดี และเมื่อรวมรายละเอียดที่จดจำได้ของคนแต่ละคน ในแต่ละสถานที่ ต่างสภาพแวดล้อม ทำให้เห็นภาพสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในอีกส่วนหนึ่งได้อย่างชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ บางส่วนก็เป็นข้อมูลที่ยังไม่เคยปรากฏอยู่ในลายลักษณ์อักษรใดๆ ดังนั้น เมื่อผู้เขียนได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวมาจึงเกิดความรู้สึกอยากถ่ายทอดรวมทั้งอยากบันทึกบรรยากาศของผู้คนในตลาดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้ให้คนอื่นได้อ่านบ้าง

สมัยพ่อของผู้เขียนกับคุณลุงซึ่งเป็นพี่ชายของพ่อยังมีชีวิตอยู่นั้น ผู้เขียนได้ฟังเรื่องเล่าเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่เนืองๆ ครั้นเมื่อมาทำวิจัยเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ทั้งพ่อและคุณลุงได้เสียชีวิตไปแล้ว เรื่องเล่าบางเรื่อง ผู้เขียนก็ยังไม่จำได้ เพราะได้ยินได้ฟังเมื่อครั้งเป็นเด็กอยู่เป็นประจำ แต่บางเรื่องต้องไปอาศัยสอบถาม ทบทวนข้อมูลพี่ชายของแม่ “ลุงชื่น ทรัพย์อาจิม” และเพื่อนบ้านคนสำคัญที่ผู้เขียนใช้เวลาไปคุยอยู่เนืองๆ ในตอนเก็บข้อมูล อันที่จริงแล้ว ท่านมีอายุมากกว่าแม่ของผู้เขียนแต่จับผลัดจับผลูอย่างไรก็ไม่รู้กลับกลายเป็นพี่ “พี่วินัย ต้นต๋นขวลิต”

การเข้ามาของทหารญี่ปุ่น

* ในบทความนี้จะกล่าวถึงชีวิตของผู้คนที่อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี เป็นส่วนใหญ่

ราด-รี เป็นการออกเสียงของคนที่อยู่ในท้องที่จังหวัดราชบุรี เป็นการเรียกชื่อจังหวัดตัวเอง มักจะเล่นๆ ว่า หากไม่เรียกราชบุรีว่า ราด-รี ถือว่าไม่ใช่คนราชบุรี

** ผู้บริหารทีม ทีมวิชาการ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

นายศักดิ์ น้อยพานิช อายุ 76 ปี เล่าว่า

“เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นยกพลขึ้นฝั่ง ที่จังหวัดชายทะเลภาคใต้ตลอดจน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ราวเดือนธันวาคม 2484 โดยรัฐบาลไทยยอมให้ทหารญี่ปุ่นบุกเข้าเมืองไทย เพื่อไปยังประเทศพม่า และหลังจากทหารญี่ปุ่นบุกเข้าเมืองไทยเพียงสัปดาห์เดียว ใน จ.ราชบุรี ก็มีทหารญี่ปุ่นเต็มไปหมด โดยตั้งแคมป์อยู่ตามสถานที่สำคัญที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ เช่น สนามบิน สถานีรถไฟ โรงไฟฟ้า ตามสะพานที่อยู่

ริมแม่น้ำแม่กลองจุดใหญ่ที่สุดก็คือ บริเวณบ้านพักผู้ว่าราชการ
จังหวัดราชบุรี เป็นที่เก็บยุทธโศภกรณ์ของทหารญี่ปุ่น...”

และนับจากเวลาที่กล่าวมานี้ ผู้คนในตลาดเก่าก็คุ้นเคยกับภาพเจนาตาของทหารญี่ปุ่นที่ขึ้นเรือมาจับ
จ่ายใช้สอย หรือเอาข้าวเอาของมาแลกกับผู้คนในตลาดเก่า

ภาพทำน้ำในปัจจุบันที่อดีตในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นมาขึ้นเรือเพื่อเข้ามาซื้อของในตลาดเก่า
มองไปฝั่งตรงข้ามเห็นส่วนหนึ่งฝั่งของค่ายกาญจนาภิเษก

ความสัมพันธ์ของคนในตลาดเก่ากับทหารญี่ปุ่น

ผู้คนในตลาดเก่า เช่น ลุงชื่น ทรัพย์อาจัน เล่าว่า

“เดิมนั้นกับยายตัดเย็บเสื้อผ้าถุงย่ามมะเกลือขาย
โดยมีคนเอาผ้ามาส่ง แล้วพี่น้องทั้งผู้ชายผู้หญิงก็ช่วยกันตัด เย็บเสื้อผ้า
และผ้าถุงขาย บางครั้งลุงก็ขึ้นรถไฟไปส่งเสื้อผ้าถุงที่ต่างอำเภอเช่นที่แม่กลอง
แต่เมื่อสงครามเริ่มได้สักพักหนึ่ง ผ้าขาดแคลน ไม่มีใครเอาผ้ามาส่ง ก็ต้องหา

อาชีพอื่นมาทำแทน อาชีพหนึ่งที่ทำก็คือ การมวนบุหรี่ยาย โดยทหารญี่ปุ่น
จะนำกระดาษมวนบุหรี่ยายให้ กระดาษที่ใช้มวนบุหรี่ยาย เป็นม้วนเหมือน
กระดาษทิชชูสมัยนี้ แล้วลุงก็จะไปซื้อยาสูบที่ยายเป็นตั้งๆ มาฝีกออกเป็นฝอยๆ
ผสมน้ำตาลทราย พรหมน้ำผึ้ง เพื่อให้หอมหวาน คลุกเคล้ากันให้ทั่ว แล้วก็มวน
เป็นมวนๆ โดยมีกล่องสำหรับมวนบุหรี่ยายที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นอุปกรณ์
ในการมวนบุหรี่ยาย จากนั้นก็ห่อใส่กระดาษเอาไว้ยายให้ทหารญี่ปุ่น นอกจากนี้
ก็ไปฝีกตีไหหน้าปลาที่โรงโอง ได้ค่าตีใบละ 11 สตางค์ วันหนึ่งๆ ก็ตีได้ประมาณ
10 กว่าใบ มีตำหนิดหน่อยก็ใช้ได้ เพราะไม่ได้เอาไปใส่น้ำปลาจริงๆ หรอก
มีคนลักลอบขนข้าวสารใส่ไหหน้าปลาแล้วปิดฉลากเป็นหน้าปลาส่งไป
ขายทางบกก็ได้ เพราะในช่วงเวลานั้นห้ามขายข้าวข้ามเขต เนื่องมาจาก
การขาดแคลนข้าว ความมาแตกตอนไหหน้าปลาแตกนั่นเอง ”

นำสุทัศน์ สมศิริ เล่าว่า

“ ตอนสงครามนั้น น้ายังเป็นนักเรียนอยู่ แต่แม่ของน้าเป็นแม่ค้า
แม่ก็ค้าขายของกับทหารญี่ปุ่น แต่บางครั้งก็เป็นการเอา
ของไปแลกของ เช่นเอาผักไปแลกกับผ้าเป็นพับๆ แล้วก็เอาผ้าชิ้นมาแบ่งขาย ”

ส่วนพินัย ดันท์ขวลิต ก็เล่าว่า

“ ทหารญี่ปุ่นเห็นคนไทยขายใบพลูที่กินกับหมาก ก็ถามว่าผักอะไร
คนไทยเห็นได้ช่องหลอกทหารญี่ปุ่นได้ ก็หลอกขายพลูให้ทหารญี่ปุ่น
บอกว่า เป็นผัก ทหารญี่ปุ่นเอาไปต้มกิน ก็กินไม่ได้เพราะมันเผ็ด
คนไทยก็ชอบใจว่าแกลังญี่ปุ่นได้ ”

ตลาดเก่ากับการทิ้งระเบิด

นายอ่อน มานะเลิศ บิดาของเรือโท อาภาศ มานะเลิศ ได้บันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับการทิ้งระเบิดใน
เขตเทศบาล ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ก้าวหน้า¹ ว่าวันที่ 14 มกราคม 2488 เครื่องบิน บี 24 ของฝ่าย
สัมพันธมิตรได้มาทิ้งลูกระเบิดเวลาในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี โดยระเบิดลูกแรกระเบิดในเวลา
00.00 น. หลวงนิคมคนารักษ์ ข้าหลวงประจำจังหวัดราชบุรี ซึ่งขณะนั้นออกมาตรวจราชการเพื่อดู

ท่าหน้าที่ทหารญี่ปุ่นขึ้นมาซื้อของในตลาด

ชื่อร้านที่ลุงชื่น ทรัพย์อาจินไปซื้อยาจุนมาจนเป็นบุหรีขาย ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว

ความเสียหาย บริเวณสะพานดำ ได้ถูกระเบิดเสียชีวิตในทันที ต่อจากนั้นถูกระเบิดเวลาที่เครื่องบินมาทิ้งไว้ ก็ทยอยระเบิดอยู่ประมาณครึ่งวันในวันที่ 15 มกราคม 2488 จากนั้นเครื่องบินได้มาทิ้งระเบิดที่เขตเทศบาลเมืองราชบุรีอีกหลายครั้ง สรุปได้ดังนี้

ครั้งที่ 1	14 มกราคม 2488 เวลา 00.00 น.
ครั้งที่ 2	21 มกราคม 2488 เวลา 23.00 น.
ครั้งที่ 3	30 มกราคม 2488 เวลา 23.00 น.
ครั้งที่ 4	11 กุมภาพันธ์ 2488 เวลา 23.00 น.
ครั้งที่ 5	30 พฤษภาคม 2488 เวลา 17.00 น.
ครั้งที่ 6	1 มิถุนายน 2488 เวลา 15.00 น.
ครั้งที่ 7	10 กรกฎาคม 2488 เวลา 14.30 น.

ในการทิ้งครั้งที่ 7 นี้เอง ที่ทางสัมพันธมิตรได้ใช้ฝูงถูกระเบิดเป็นพวง แล้วทิ้งลงมาคล้องสะพานจุฬาลงกรณ์² โดยตั้งเวลาให้ระเบิดพร้อมๆ กัน ในเวลา 14.30 น. สะพานจุฬาลงกรณ์ หรือที่เรียกกันว่าสะพานดำ จึงขาดใช้การไม่ได้

สำหรับเหตุการณ์นี้ นายศักดิ์ น้อยพาณิชย์ เล่าว่า

“เมื่อเครื่องบินของพันธมิตร มาทิ้งระเบิดจะถูกทหารญี่ปุ่นยิง ป.ต.อ.ต่อต้านเครื่องบินฝ่ายพันธมิตร มีอยู่สี่จุดได้แก่ ทางยาว ท่งกว้าง สองปล่องและสองหัว ทางยาวได้แก่ทางรถไฟ ท่งกว้างคือสนามบิน สองปล่องคือโรงไฟฟ้า และสองหัวได้แก่ สะพานข้ามแม่น้ำ ตั้งแต่เดือนมีนาคม ฝ่ายพันธมิตรได้ส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดในเขตเมืองราชบุรีมากขึ้น สัปดาห์ละ 4 วัน เป้าหมายคือสะพานรถไฟจุฬาลงกรณ์ เพื่อตัดทางลำเลียงเสบียงถูกระเบิดช่วงกลางสะพานพังลง จากนั้นเครื่องบินทิ้งระเบิดได้ลดเที่ยวบินลงจนฝ่ายพันธมิตรยุติการทิ้งระเบิดในเขตตัวเมืองราชบุรี ฝ่ายทหารญี่ปุ่นได้ขนเชลยศึกจำนวนหนึ่งจากทางเรือ มายัง จ.ราชบุรี และให้เชลยศึกมาซ่อม ทหารญี่ปุ่นยังจ้างชาวบ้าน ในเมืองราชบุรีไปซ่อมสะพานจุฬาลงกรณ์ โดยให้ชาวบ้านไปตัดต้นไม้ มาซ่อมต่อม่อสะพาน ทำคานค้ำยัน ชาวบ้านได้ไปตัดไม้เนื้ออ่อนมาใช้ซ่อมสะพาน ซึ่งทหารญี่ปุ่นไม่รู้จักการซ่อมต่อม่อและทำคานค้ำยันสะพานรถไฟจุฬาลงกรณ์ใช้เวลาเกือบ 2 เดือนเมื่อเสร็จแล้วทหารญี่ปุ่นก็รวบรวมรถไฟขนส่งสัมภาระ เดือนกรกฎาคม 2485 ราวเก้าโมงเช้า ผมอยู่ที่บ้านได้ยินเสียงรถไฟวิ่ง ราว 15 นาทีก็ได้ยินเสียงโครมดังมาก ผมและชาวบ้านวิ่งไปดู ปรากฏว่าช่วงที่สองของสะพานรถไฟพังลงหัวรถจักรไอน้ำและตู้รถไฟมีสัมภาระ 1 ตู้ของทหารญี่ปุ่นตกลงไปในแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งสาเหตุ ที่สะพานรถไฟจุฬาลงกรณ์พังลงมา ก็เพราะทหารญี่ปุ่น

จ้างชาวบ้านไปหาไม้มาทำต่อม่อและค้ำยัน ชาวบ้านได้ตัดไม้เนื้ออ่อน
มาร่วมกับเคลยศึกซ่อมสะพาน ซึ่งรู้ว่าเมื่อทำเสร็จแล้วรถไฟวิ่งข้ามสะพาน
จะพังทันที เพื่อเป็นการช่วยเหลือฝ่ายพันธมิตรต่อต้านญี่ปุ่นนั่นเอง ”

สำหรับห้วงจักรไอน้ำที่ตกลงจากสะพานจุฬาลงกรณ์นี้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ยังคงจมอยู่ใต้
แม่น้ำแม่กลองตราบนานทุกวันนี้³

และในจำนวน 3 ครั้งที่มีการทิ้งระเบิดตอนกลางคืนนั้น จะเป็นครั้งใดไม่ทราบแน่ชัด แม่ของผู้เขียน
เล่าว่า

“ มีอยู่คืนหนึ่งพอหอดังเดี่ยว (พ่อของแม่) ก็หอบผ้าที่เตรียมไว้แล้วจูงลง
ที่เป็นพี่ชายแม่วิ่งหนีออกไปนอกเมือง ส่วนแม่ (แม่ของแม่) นั้นหอบผ้าแล้วก็จูงแม่
(แม่ของผู้เขียน) หนีออกไปนอกเมืองแถววัดโรงช้างเช่นกัน หลบออกไปได้สักพัก
พอสัญญาณปลอดภัยดังขึ้นก็กลับมามันที่ในตลาดเก่า กำลังไขประตูจะเข้า
ห้องแถวที่อยู่ ปรากฏว่าเครื่องบิน บินวนกลับมาทิ้งระเบิดที่สะพานดำอีก
แต่พลาดเป้าหมายลงที่เขื่อนริมหน้าแท่น โชคดีที่ไม่มีคนตาย ”

ภาพสะพานจุฬาลงกรณ์ตรงลูกศรชี้คือจุดที่ห้วงจักรไอน้ำ
ลูกระเบิดขนาด 1000 ปอนด์ 3 ลูก รางรถไฟ 2 ชั้น
ล้อรถจักร 1 ชั้น จมน้ำอยู่

ภาพสะพานจุฬาลงกรณ์ ถ่ายจากด้านข้างจวนผู้ว่าราชการจังหวัด
ซึ่งสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นค่ายใหญ่ของทหารญี่ปุ่น

ทหารญี่ปุ่นเดินแถว
ข้ามสะพานจุฬาลงกรณ์

และเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เครื่องบินเห็นเป้าหมายทางภาคพื้นดินได้ชัดเจน อันหมายถึงการทิ้งลูกระเบิดจากเครื่องบินจะได้ไม่โดนที่หมายนั้น ทางราชการได้สั่งให้ชาวบ้านพรางไฟโดยหาผ้าดำมาคลุมโคมไฟไว้ สำหรับที่บ้านผู้เขียนนั้นได้มีการเอาเสื้อลำแพนมาปิดช่องแสงหน้าบ้านเอาไว้ ส่วนช่องแสงกลางบ้านก็ได้เอากระดาษแข็งทึบแสงมาปิดไว้เช่นกัน เพื่อป้องกันแสงไฟลอดออกไป ร่องรอยของการปิดบังพรางแสงนั้นยังคงอยู่มาจนทุกวันนี้

ทางเดินริมเขื่อนรัฐประชาพัฒนาในปัจจุบัน ในอดีตสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2
แนวทางเดินที่เป็นซีเมนต์เป็นแนวหลุมหลบภัย มองเห็นสะพานจุฬาลงกรณ์อยู่เกือบกลางภาพ

ภาพช่องแสงด้านหน้าตึกแถวที่ปิดทับด้วยเลื่อล้าแพนมองจากข้างนอก
จะไม่เห็นแสงไฟในบ้าน

ภาพช่องแสงตรงกลางตึกแถวปิดทับด้วยกระดานดิบ

เข้าแถวซื้อของกับบริษัทราบบุรีจังหวัดพาดินยี่ จำกัด⁴

บริษัทจังหวัด หรือบริษัทพาณิชย์จังหวัดนั้น ตั้งขึ้นตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทยทั้ง 67 จังหวัด ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เพื่อให้บริษัททำหน้าที่ตั้งสินค้าที่รัฐเป็นผู้จัดการ หรือผู้ผลิตทุกประเภท เช่น สุรา บุหรี่ ไม้ขีดไฟ น้ำมันก๊าด น้ำตาลทราย เป็นสินค้าหลัก และเป็นผู้ดำเนินการจำหน่าย นอกจากนี้ก็ให้ทำหน้าที่รับซื้อพืชผลจากเกษตรกรเพื่อป้องกันมิให้ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นชาวต่างชาติแล้วส่งให้สำนักงานกลางจัดส่งจำหน่าย และบริษัทจังหวัดก็ตั้งขึ้นมาทำหน้าที่เป็นหน่วยส่งเสริมการค้า ฝึกคนไทยในการค้าเป็นศูนย์การค้าภายในจังหวัด ช่วยรักษาระดับและตรึงราคาสินค้าที่จำเป็นแก่การครองชีพของราษฎรมิให้แพงขึ้นผิดปกติ รวมทั้งช่วยรักษาระดับราคาพืชผลที่ราษฎรผลิตได้ในท้องถิ่น และรักษามาตรฐานคุณภาพ ช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทั้งนี้ หลักการดำเนินงานของบริษัทมีลักษณะเหมือนกันทุกจังหวัด

เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มาได้ระยะหนึ่ง สินค้าต่างๆ เริ่มมีราคาแพงและหายาก รัฐบาลต้องออกกฎหมายควบคุมสินค้าอุปโภคบริโภคโดยการกำหนดราคาและปันส่วนสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพ คนไทยทุกๆ ไปนั้นต้องเข้าแถวซื้อสินค้าหลังจากไปรับบัตรปันส่วนจากทางการและมาเข้าแถวซื้อสินค้าเองจากร้านค้าที่มีป้ายข้อความว่า “ร้านค้าของกรมการค้าภายใน-กระทรวงพาณิชย์” คนในตลาดเก่า จังหวัดราชบุรีก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกับคนไทยในที่อื่นๆ ที่ขาดสินค้าอุปโภค

ภาพป้ายชื่อบริษัท ราชบุรี จังหวัดพิจิตร
จำกัด อันเก่า ปัจจุบันถอดวางไว้บนหลังตู้

บริโภคประเภทไม้ขีดไฟ น้ำตาลทราย บุหรี่ ฯลฯ โดยต้องนำสำเนาทะเบียนบ้านไปรับคูปองจากทางราชการแล้วมาเข้าแถวซื้อสินค้าที่บริษัทเมื่อซื้อเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ต้องให้เจ้าหน้าที่ของบริษัทเอาหมึกเงินป้ายที่ข้อมือเพื่อเป็นหลักฐานว่าได้มาใช้สิทธิ์ซื้อของไปแล้ว

พืวินัย ตัณฑ์ขวลิต เล่าว่า

“ที่บ้านขายบุหรี่ยังต้องมีโควตา เวลาไปซื้อนั้นก็ไปเข้าแถวซื้อมาจากบริษัท แต่เวลามาขายต่อผู้ซื้อจะได้แต่ตัวบุหรี่ยังไปผู้ขายต้องเก็บซองเอาไว้ และเอาซองมาคืนเพื่อเป็นหลักฐานกับทางบริษัทฯ ว่า ไม่ได้เอาไปขายเก็งกำไรต่อ”

วัยเด็กยากลำบาก

จากการสอบถามผู้ใหญ่ที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เขียน ท่านเล่าว่าพวกที่อยู่โรงเรียนในตัวเมือง เช่น โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ หรือโรงเรียนเบญจมราชูทิศนั้น บางคนก็อพยพตามผู้ปกครองไปอยู่ตามเรือสวนไร่นาและไปเข้าเรียนตามโรงเรียนแถวๆ เรือสวนไร่นา นั้นหรือบางคนก็อพยพไปอยู่กับญาติพี่น้องตามแต่สะดวก เช่น ป่านครทิวย์ อินทรานนท์ นั้น เล่าว่า

“ขณะเกิดสงครามนั้นบ้านเรียนอยู่ที่โรงเรียนราชโบริกานุเคราะห์ พอเกิดสงครามก็ย้ายไปอยู่บ้านครูใหญ่ โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ไปกินนอนอยู่และเรียนหนังสือที่นั่น”

น้ำสุทัศน์ สมศิริ ก็เล่าว่า

“ ตอนเกิดสงคราม น้ำเรียนอยู่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ น้ำอพยพ ไปอยู่บ้านป่าที่อยู่ในสวนและเรียนโรงเรียนแถวสวนนั้น โดยแม่ให้ข้าวสาร และน้ำปลาไปส่วนกับข้าวไปหาเอาเองข้างหน้า เพราะตามสวนนั้น สามารถหาข้าวได้อย่างง่ายดาย เช่น ดำน้ำลงไป ก็มีกุ้งตัวโตๆ เกาะอยู่ที่เสาศาลาท่าน้ำ จับขึ้นมาทำกับข้าวได้อย่างสบาย ”

ส่วนแม่ของผู้เขียนไม่ได้อพยพไปอยู่ที่ท้องที่อื่น เพราะไม่มีญาติอยู่ในท้องที่อื่น อันเนื่องมาจากก่ง และยายของผู้เขียนอพยพย้ายที่ทำการไปจากกรุงเทพฯ แม่จึงยังอยู่ในตลาดเก่ากับก่งและยาย กลางวันแม่ก็ไปโรงเรียนตามปกติ โดยเล่าว่า

“ แม่เป็นนักเรียนโรงเรียนเทพวิทยา โรงเรียนอยู่ไม่ห่างจากทางรถไฟนัก กลางวันไปโรงเรียน พอกลางคืนหากมีสัญญาณเตือนภัยดัง ก็ปิดประตูบ้านใส่กุญแจ ริ่งหนีออกไปนอกเมือง บริเวณวัดโรงช้าง พอสัญญาณปลอดภัยดังขึ้นก็กลับเข้ามาที่ห้องแถวในตลาด ”

เรื่องเล่าอื่นๆ ส่องท้าย

นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยตรงแล้ว ผู้เขียนยังเคยได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้นำ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ด้วยคือเรื่องของจอมพล ป. หรือจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ซึ่งในสมัย ของผู้นำท่านนี้นั้นมีเรื่องเล่าขานกันมาก และคนในสมัยนั้นดูว่าเป็นเรื่องแปลกสมกับชื่อของท่าน อาทิ เช่น การออกระบิเบบกฎเกณฑ์ของการตั้งชื่อ ถ้าเป็นผู้ชายก็ตั้งชื่อให้สมกับผู้ชาย ถ้าเป็นผู้หญิงก็ตั้ง ชื่อให้มีความนิ่มนวล เรียบร้อยสมกับเป็นกุลสตรีไทย กรณีนี้คุณป้าของผู้เขียนซึ่งเป็นพี่สาวของพ่อ ต้องเปลี่ยนชื่อจาก สมาน เป็นสมานสุข สำหรับการแต่งกายที่ให้ใส่ผ้าถุงแทนการนุ่งโจงกระเบนนั้น คุณลุงของผู้เขียนเคยเล่าให้ฟังว่า

“ หญิงบ้านนอกคนหนึ่งมาติดต่ออำเภอ พยายามนุ่งผ้าถุง ตามระเบียบสากล พอเสร็จธุระแล้วมานั่งพักอยู่หน้าบ้านหมอสูน (หน้าบ้านผู้เขียน) จากนั้นก็บ่นกลุ้มแถมรำคาญกับคนข้างๆ ว่า ตั้งแต่เขาให้กูนุ่งผ้าถุงนี้ มึงเอ๊ย นุ่งแล้วมันเย็นเย็นเสียจริง ”

นอกจากนี้ก็ยังได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมการสวมหมวกด้วยโดยเล่าว่า

“ ขายบ้านนอกมาติดต่อเรื่องโฉนดที่ดิน เมื่อไปถึงศาล เจ้าหน้าที่
เห็นแต่งตัวกะแะรังผิดวัฒนธรรม ก็ไม่มีใครสนใจ ปลอยให้นั่งคอย
อยู่อย่างนั้นเป็นนานแสนนาน ที่สุดจึงมีคนแนะนำให้ไปเข้าชุดที่ร้านถ่ายรูป
ฝ่ายขายบ้านนอก เห็นว่าถ้าไม่เปลี่ยนชุดแต่งกายก็คงไม่มีทาง
ได้เรื่องเป็นแน่ เมื่อได้ฟังคำแนะนำแล้วก็ไปเข้าชุดโฉบ
จากร้านถ่ายรูปมาใส่ พอเดินไปทางไหนก็เห็นเป็นที่ขบขันไปทั่ว⁵ ”

แม้ว่าเรื่องราวบางเรื่องจะเริ่มเลือนหายไปจากความทรงจำของผู้คนในตลาดเก่า จังหวัดราชบุรีบ้างแล้ว แต่เมื่อผู้เขียนไปเริ่มต้นพูดคุยผู้คนเหล่านั้นไปเพียงเล็กน้อย ผู้เฒ่าผู้แก่เหล่านั้นก็สามารถจดจำเรื่องราวได้เป็นอย่างดีราวกับเรื่องราวนั้นเพิ่งเกิดเมื่อไม่นานที่วันมานี้ และหลังจากการสัมภาษณ์ได้ไม่นาน ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนก็ล้มหายตายจากไปบ้างด้วยโรคภัยไข้เจ็บที่มาเบียดเบียน จวบจนทุกวันนี้ ผู้เขียนสามารถจดจำสีหน้าท่าทางของผู้เฒ่าผู้แก่ยามท่านเล่าเรื่องราวให้ผู้เขียนฟังอย่างออกรสได้ทุกท่าน และในท้ายที่สุดนี้ ผู้เขียนก็หวังว่าเรื่องราวที่ผู้เขียนบันทึกไว้นี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการเติมเต็มภาพประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2 ของประเทศไทยได้บ้างและหวังว่าจะมีคนอื่นๆ จากท้องที่อื่นได้บันทึกเรื่องราวของสงครามโลกครั้งที่ 2 ไว้อีกเพื่อเป็นหลักฐานก่อนที่จะเรื่องราวจะเลือนหายไปกับการล้มหายตายจากของผู้คน

¹ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น จังหวัดราชบุรี ปัจจุบันยังคงออกจำหน่ายอยู่ในวันที่สลาकिनแบ่งรัฐบาลออก

² แต่เดิม การคมนาคมขนส่งจากนครหลวง คือ กรุงเทพฯ ลงสู่ภาคใต้เป็นไปอย่างยากลำบากมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้มีกิจการรถไฟ เฉพาะสำหรับสายใต้ได้เชื่อมถนนรถไฟ จากสถานีรถไฟบางกอกน้อยไปถึงสถานีรถไฟเพชรบุรี และทรงโปรดให้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำแม่กลอง และทรงเสด็จเปิด พร้อมพระราชทานนาม “สะพานจุฬาลงกรณ์” ปี พ.ศ. 2444 จากนั้นเป็นต้นมา การคมนาคมขนส่ง จากกรุงเทพฯ ราชบุรี สู่ภาคใต้จึงสะดวกมากขึ้น

³ ในปี 2548 ได้มีการสำรวจใต้น้ำบริเวณที่ห้วยถังไทรน้ำจืดอยู่ปรากฏว่านอกจากห้วยถังไทรน้ำแล้วยังมี ลูกกระเบิดขนาด 1000 ปอนด์ 3 ลูก รางรถไฟ 2 ชิ้น ล้อรถไฟ 1 ชิ้น ซึ่งปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ก็ยังจมอยู่ใต้น้ำแม่กลอง

⁴ คนตลาดเก่า เรียกบริษัทราชบุรีจังหวัดพณิชย จำกัดสั้นๆ ว่า บริษัท และก็ยังเรียกมาจนทุกวันนี้ ปัจจุบันบริษัทราชบุรีจังหวัดพณิชย จำกัด ยังคงจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคคล้ายๆ กับตามซูเปอร์มาร์เก็ตในกรุงเทพฯ

⁵ คุณลุงของผู้เขียนชื่อสมัคร หงษ์ทอง เล่าไว้ในหนังสือเรื่อง หมอสูนคนดี น.148-149

พณิชย, กระทรวง. (2543). 80 ปี กระทรวงพาณิชย์ : 20 สิงหาคม 2543. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ข่าวพณิชย.

เอนก นาวิกมูล. (2551). หมอสูนคนดี. กรุงเทพฯ : แสงแดด.

สัมภาษณ์นางนครทิพย์ อินทรานนท์, 27 กุมภาพันธ์ 2553.

สัมภาษณ์นางเล็ก มณีโชติ, 19 กรกฎาคม 2551.

สัมภาษณ์นายชื่น ทรัพย์อาจิน, 21 กุมภาพันธ์ 2551.

สัมภาษณ์นายวินัย ตัณฑ์ชวลิต, 9 มีนาคม 2551.

<http://www.locosiam.com/website/node/32>

เรื่อง รถจักรไอน้ำปริศนา แห่งเมืองราชบุรี น.1-4 ค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2553.

[http://www.webhost.m-culture.go.th/library/libinformation/view-libinformation.php?courseid=](http://www.webhost.m-culture.go.th/library/libinformation/view-libinformation.php?courseid=ZzQ=&library_id)

[ZzQ=&library_id](http://www.webhost.m-culture.go.th/library/libinformation/view-libinformation.php?courseid=ZzQ=&library_id) เรื่อง รำลึกวีรกรรมชาวราชบุรี สงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านสะพานจุฬาลงกรณ์ น.1-2 ค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2553.

http://www.engrdept.com/tahanchangling/army_lotjuk01.htm

เรื่อง ย้อนรอยทางรถไฟสายประวัติศาสตร์ราชบุรี น.1-3 ค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2553.

เศรษฐศาสตร์กับประวัติศาสตร์ :

การตั้งคำถามกับความสำคัญของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มหวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วีระศักดิ์ กිරิตวรนันท์*

บทนำ

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มหวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่ามีประเด็นปัญหาบางประการอันเป็นที่มาของการเขียนบทความนี้ขึ้นมา ซึ่งประเด็นปัญหาดังกล่าวคือ ความสำคัญของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ คณบดีคนที่ 4 ในประวัติศาสตร์ มธ. แต่ทำไมจึงต้องเป็นอาจารย์ป๋วย? ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งที่ปราศจากการตั้งคำถาม ทั้งที่ควรเป็นเรื่องที่ควรตั้งคำถามถึงได้ ซึ่งบทความนี้ได้ตั้งข้อสังเกตหรืออธิบายถึงความสำคัญของการทำหน้าที่คณบดีของอาจารย์ป๋วยในช่วงจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มธ. อันส่งผลต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งตั้งคำถามถึงข้อจำกัดของคณะเศรษฐกิจ มธ. ตามแบบของอาจารย์ป๋วย ในบริบทของระบบเศรษฐกิจโลกที่เปลี่ยนแปลงไป และพันธกิจร่วมสมัยของคณะเศรษฐกิจ มธ. ทั้งในด้านการสืบทอดและด้านการปรับตัว ภายหลังยุคของคณบดีคนที่ 4

อาจารย์ป๋วย ในประวัติ 60 ปี คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. (2492-2552)

จากการทบทวนวรรณกรรมของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มธ. พบข้อสังเกตประการหนึ่งคือ การให้ความสำคัญกับอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์ เป็นอย่างมาก และเปรียบได้ว่าไม่มีทางที่จะเล่าถึงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มธ. ได้โดยไม่กล่าวถึงบทบาทของอาจารย์ป๋วย แต่ในทางกลับกัน กลับมีวิธีการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับอาจารย์ป๋วยได้มากมาย (เช่น โรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.มธก.) London School of Economics and Political Science (LSE) ขบวนการเสรีไทย กระทรวงการคลัง สำนักงบประมาณ ธนาคารแห่งประเทศไทย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิสัยทัศน์ มธ.ศูนยรังสิต เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ความคิดของอาจารย์ป๋วย ฯลฯ) โดยไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงเรื่องราวของคณะเศรษฐกิจ มธ. (ซึ่งมีลักษณะเดียวกับประวัติ มธ. กับความสำคัญของนายปรีดี พนมยงค์) และจากประเด็นดังกล่าวนี้เอง จึงได้กลายเป็นที่มาของบทความนี้คือ การอธิบายและตั้งคำถามถึงการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ มธ. ด้วยการเล่าผ่านเรื่องความสำคัญของอาจารย์ป๋วย

* นักวิจัยประจำคณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ปวย อึ้งภากรณ์ อธิการบดี มธ. (2518-2519)
และคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ คนที่ 4 (2507-2515)

ดร.เดียน บุนนาค เลขาธิการคนแรกของ มธก.
และผู้บรรยายรุ่นแรก (ภาพถ่ายปี 2482)
คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์คนแรก (2492)

จากประวัติ 60 ปี คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ยังมีประวัติช่วงแรกคือ สมัยการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ในหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต และภายหลังการแบ่งแยกออกเป็น 4 คณะแล้ว (คณะนิติศาสตร์, คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี, คณะรัฐศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์) ยังมีช่วงที่สองคือ สมัยของ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. คนที่ 1-3 ก่อนหน้าคณบดีคนที่ 4 คืออาจารย์ปวย แต่เป็นช่วงเวลาที่ ไม่มีการบอกเล่าเรื่องราวอะไรมากนัก และไม่มีความสำคัญเป็นพิเศษอะไรในประวัติคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. แต่คำถามคือว่า “ทำไม”

ประวัติคณะเศรษฐศาสตร์ มธ.

ก่อนคณบดีคนที่ 4 ช่วงที่ 1 (2477-2492) และ 2 (2492-2507)

ก่อนการก่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ในปี 2492 นั้น จากหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิต (2477-2496) ภาค 5 และ 6 ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (มธก.) ได้มีการเรียนการสอน วิชาเศรษฐศาสตร์อยู่ 2 รายวิชาคือ วิชาเศรษฐศาสตร์ สอนโดย ดร.เดียน บุนนาค กับวิชาสถิติ เศรษฐกิจ สอนโดยศาสตราจารย์ฮัง เจสสัน ต่อมาได้มอบให้ ดร.อุไทย พินทุโยธิน เป็นผู้สอน และ เมื่อมีการเปิดสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ในระดับปริญญาโทและเอก ได้มีศาสตราจารย์แอล ดูปลาตร์ เป็นผู้สอนวิชาเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

เรื่องราวการก่อตั้งคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. นั้น เกิดขึ้นจากเหตุผลทางการเมือง อันเป็นผลกระทบจากเหตุการณ์กบฏวังหลวงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2492 ต่อมาในช่วงต้นเดือนมีนาคม 2492 จึงมีข้อเสนอจากรัฐบาลให้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยหลังจากนั้นได้ใช้เวลาเพียง 3 เดือนจนถึงเดือนมิถุนายน 2492 ในการปรับจากหลักสูตร มธก. เปลี่ยนเป็นหลักสูตรการจัดการศึกษาแบบแบ่งแยกคณะ โดยในตอนแรกมีข้อเสนอให้แบ่งออกเป็น 3 คณะคือ คณะนิติศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, และคณะเศรษฐศาสตร์-พาณิชยศาสตร์และการบัญชี แต่ขุนประเสริฐศุภมาตรา (ประเสริฐ จันทรมบูรณ) ได้เสนอให้แยกคณะเศรษฐศาสตร์กับคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีออกจากกัน ด้วยเหตุผลว่ามีความแตกต่างกันระหว่างการมุ่งเน้นในทางทฤษฎีของคณะเศรษฐศาสตร์ กับการมุ่งเน้นในทางปฏิบัติของคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ซึ่งข้อเสนอดังกล่าวเป็นที่ยอมรับ จึงนำมาสู่การจัดการจัดการศึกษาแบบแบ่งแยก มธ. ออกเป็น 4 คณะ โดยเรียงตามลำดับตัวอักษร ในปี 2492

อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาแบบแบ่งแยกคณะในระยะแรกยังไม่มีความแตกต่างกันในเรื่องเนื้อหาวิชามากนัก โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรธรรมศาสตร์บัณฑิตที่เน้นการเรียนวิชาด้านกฎหมาย ทั้งนี้เพราะใช้เวลาเพียง 3 เดือนในการดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบใหม่นี้ขึ้นมา จึงมีกรณีข้อรายวิชาเดียวกันซ้ำกันเป็นจำนวนมากในหลักสูตรที่ต่างคณะกันของ มธ. เพียงแต่แยกการจัดการเรียนการสอนออกจากกัน เช่น หลักสูตรคณะเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดให้ต้องเรียนรู้วิชาหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 2 ภาคการศึกษา รวมทั้งมีรายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งกฎหมายอุตสาหกรรม กฎหมายการควบคุมการธนาคารและการประกันภัย เป็นต้น ในขณะที่หลักสูตรเศรษฐศาสตร์ที่ใช้กันในปัจจุบันจะไม่ยอมรับให้มีรายวิชาลักษณะดังกล่าวแล้ว

ขุนประเสริฐศุภมาตรา ผู้เป็นอาจารย์บรรยายรุ่นแรกของ มธก. และเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัยรุ่นก่อน พ.ศ.2492 คนสุดท้ายของ มธ. ภายหลังเหตุการณ์กบฏวังหลวง (2492) และกบฏแมนฮัตตัน (2494) โดยได้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์จนถึงปี 2498 ในขณะที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยรุ่นก่อนปี 2492 คนอื่นได้สิ้นสุดบทบาทลงไปตั้งแต่ปี 2495 รวมทั้ง ดร.เดือน บุนนาค คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์คนแรก และรักษาการผู้ประศาสน์การ มธก. คนแรก ตั้งแต่การรัฐประหารปี 2490 โดยในปี 2492 ขุนประเสริฐศุภมาตรา ได้ดำรงตำแหน่งเลขาธิการมหาวิทยาลัยแทนนายวิจิตร ลุลิตานนท์

ต่อมา ความขัดแย้งระหว่างขุนประเสริฐศุภมาตรา คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ในขณะนั้น กับหลวงวิจิตรวาทการ รักษาการผู้ประศาสน์การ (เมษายน 2493 - มีนาคม 2494) ได้เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนหลวงวิจิตรวาทการลาออกจากตำแหน่งไป หลังจากนั้น ขุนประเสริฐศุภมาตราได้ไปเชิญ พลโท สวัสดิ์ ส.สวัสดิเกียรติ รองหัวหน้าคณะรัฐประหารปี 2490 มารับตำแหน่งแทนหลวงวิจิตรวาทการ จนถึงปี 2495 โดยขุนประเสริฐศุภมาตรา ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชีอีก 1 ตำแหน่ง ในช่วงที่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเกิดความขัดแย้ง

ขุนประเสริฐकुมาตรา (ประเสริฐ จันทรมบูรณ)
ผู้บรรยาย มธก. รุ่นแรก และคณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์
คนที่สอง (2492-2499)

ชุดรับปริญญาธรรมศาสตร์บัณฑิต สมัยก่อนที่จะมีการ
แยกเป็นคณะต่างๆ ในปี 2492

อย่างมากกับนักศึกษา มธก. ภายหลังเหตุการณ์การกบฏแมนฮัตตันปี 2494 โดยเฉพาะกรณี กองทัพบกเข้ายึดครองและขอซื้อ มธก. อันนำไปสู่การประท้วงครั้งใหญ่ที่รัฐสภา และจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ได้ยินยอมรับปากต่อนักศึกษาที่รัฐสภาว่าจะคืน มหาวิทยาลัยให้

ภายหลังการประกาศใช้ พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2495 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ามาดำรงตำแหน่งอธิการบดีคนแรก ทำให้ความขัดแย้งระหว่างผู้บริหารมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (มธ.) กับนักศึกษาอ่อนคลายลง แต่ผู้บริหาร มธ. ชุดใหม่ได้ปลดผู้บริหาร มธ. ชุดเก่าออกไป รวมทั้ง การปลด นายดิเรก ชัยนาม ออกจากตำแหน่งคณะบดีคณะรัฐศาสตร์ (2492-2495) และได้ปลด พระยานิติศาสตราไพศาล (วัน จามรมาน) ออกจากตำแหน่งคณะบดีคณะนิติศาสตร์ (2492-2496) ซึ่งคณะบดีทั้งสองคนเป็นกลุ่มผู้บริหารชุดเดิมที่เติบโตขึ้นมาพร้อมกับการสถาปนามหาวิทยาลัย

กรณีขุนประเสริฐकुมาตราได้ถูกโยกย้ายจากตำแหน่งคณะบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จากกรณีการประท้วง ของนักศึกษาราวสองพันคนที่ได้เดินขบวนไปยังรัฐสภาในวันที่ 25 สิงหาคม 2498 ในวันรุ่งขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งอธิการบดี ด้วยเหตุผลว่าควบคุมนักศึกษา

ไม่ได้ โดยสาเหตุการประท้วงมาจากขุนประเสริฐศุภมาตรา คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ได้เสนอให้ คณะกรรมการมหาวิทยาลัยพิจารณาให้ผู้สำเร็จประโยควิชาชีพทางพาณิชย์การจาก “อัสสัมชัญ คอมมิิร์ช” เข้าศึกษาต่อคณะเศรษฐศาสตร์ได้ โดยสภามหาวิทยาลัยได้อนุมัติแล้ว ในขณะที่คณะ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี ได้ปฏิเสธการรับเข้าศึกษาต่อในคณะจากกรณีเดียวกันไปแล้วก่อนหน้านี้

ความขัดแย้งจากกรณีนี้ได้ขยายตัวมากขึ้น เนื่องจากท่าทีสนับสนุนการเดินขบวนของนักศึกษาของ นายฉัตร ศรียานนท์ เลขธิการมหาวิทยาลัย (ตั้งแต่ปี 2495) และน้องชายของ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ แต่หลังจากประนีประนอมกันได้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงยอมกลับมารับตำแหน่งอธิการบดีอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาในปี 2499 อธิการบดีจึงให้ย้ายขุนประเสริฐศุภมาตรา ออกจากตำแหน่งคณบดีคณะ เศรษฐศาสตร์ไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองวิชาการที่ตั้งขึ้นใหม่ ที่มีแผนกหอสมุด แผนกโสต ทัศนูปกรณ์ แผนกคำสอน อันเป็นตำแหน่งเทียบเท่าคณบดี และขึ้นตรงกับอธิการบดี โดยไม่ต้อง ผ่านเลขธิการมหาวิทยาลัย แล้วจึงแต่งตั้ง ดร.สมทบ สุวรรณนิติ ผู้บรรยายในคณะ ให้มาดำรง ตำแหน่งคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์คนที่ 3 แทน

ประวัติในช่วงแรกของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จึงนิยมยกย่อง ดร.เดือน บุนนาค ผู้บรรยายวิชา เศรษฐศาสตร์ (ตั้งแต่ พ.ศ. 2477) และคณบดีคนแรก (14 มิถุนายน-ตุลาคม 2492) มากกว่าขุน ประเสริฐศุภมาตรา ผู้บรรยายรุ่นแรกและคณบดีคนที่สอง (2492-2499) หรือ ดร.สมทบ สุวรรณนิติ คณบดีคนที่สาม (2499-2507)

คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. คนที่ 4 (2507-2515)

ในปี 2506 พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ อธิการบดี มธ. (2506-2514) ได้ทาบทามอาจารย์ป๋วย มาเป็นคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ในช่วงเวลาที่มีการ ปรับเปลี่ยนระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากระบบตลาดวิชาเป็นระบบการ สอบคัดเลือกในปี 2503 และเริ่มใช้หลักสูตรการเรียนวิชาพื้นฐานของคณะศิลปศาสตร์รุ่นแรกเป็น เวลา 2 ปี แล้ว (ปีการศึกษา 2505-2506) ดังนั้นอาจารย์ป๋วยจึงเข้ามาดำรงตำแหน่งในช่วงสำคัญที่ คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ได้พัฒนาเข้าสู่ระบบการศึกษาเฉพาะทาง โดยอาจารย์ป๋วยมีบทบาทสำคัญ ในการขอลดเวลาเรียนวิชาพื้นฐานของคณะเศรษฐศาสตร์และ มธ. ลงจาก 2 ปีเหลือเพียง 1 ปี ซึ่ง เริ่มต้นในปีการศึกษา 2507 เพื่อให้เกิดระบบการเรียนจบหลักสูตรได้ภายใน 4 ปีการศึกษาได้เท่า กันทั้งหมด (เดิมมีบางคณะที่จะต้องเรียนจบใน 5 ปีการศึกษา)

บทบาทของอาจารย์ป๋วย มีความสำคัญในการสร้างคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. อย่างชัดเจน เริ่มจากใน ด้านการเรียนการสอน เช่น เรื่องอาจารย์ผู้บรรยายของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จากเดิมมีจำนวน 62 คน แต่เป็นอาจารย์ภายนอกถึง 56 คน ในช่วงที่อาจารย์ป๋วย ดำรงตำแหน่งคณบดีนั้น เริ่มมีการ รับสมัครอาจารย์ประจำในช่วง 6 ปีระหว่าง 2508-2513 ได้มีจำนวนอาจารย์ประจำเพิ่มขึ้นจาก 6 คน เป็น 59 คน นอกจากนี้ ในช่วงดังกล่าว คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากรฯ
อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2506-2514)

ต้อนรับนักศึกษาใหม่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รุ่น 1 (2505)

รอกกีเฟลเลอร์ ทั้งในรูปของทุนการศึกษา, การเชิญ visiting professor มาสอน, การจัดหาตำรา และเอกสารสำหรับห้องสมุด อันเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการรับนักศึกษา มธ. จากระบบการสอบคัดเลือกและหลักสูตรที่มีการเรียนวิชาพื้นฐานร่วมกันของนักศึกษา มธ. ชั้นปีที่ 1

ในช่วงที่อาจารย์ป่วย ดำรงตำแหน่งคณบดี ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านหลักสูตรปริญญาตรีภาคปกติ (อาจารย์ป่วย เปิดหลักสูตรปริญญาตรีภาคค่ำในปี 2508 แต่ยุบไปในสมัยที่อาจารย์ป่วยเป็นอธิการบดี มธ.) ของคณะเศรษฐศาสตร์จากเดิมที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียนเหมือนกันหมด แต่ในปีการศึกษา 2509 ได้แยกออกเป็น 4 สาขาวิชาคือ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ สถิติเศรษฐศาสตร์ การเงินการธนาคาร และเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ ต่อมาในปี 2513 เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้เริ่มใช้ระบบหน่วยกิต จึงเป็นการสิ้นสุดระบบการจัดการเรียนการสอนที่มีการทับซ้อนกันของหลายคณะ โดยแต่ละคณะ ต้องรับผิดชอบการสอนเฉพาะวิชาตามขอบเขตของตนเอง และต้องโอนวิชานอกขอบเขตของตน ไปให้กับคณะอื่น อันเป็นจุดสิ้นสุดของการจัดรายวิชาที่ซ้ำซ้อนกันของต่างคณะมาตั้งแต่การแบ่งแยกออกเป็น 4 คณะในปี 2492

อาจารย์ป่วย ได้จัดตั้งห้องสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ขึ้นมาตั้งแต่ปี 2508 แล้วได้เปิดหลักสูตรปริญญาโท ภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้นในปี 2512 จากเดิมที่มีหลักสูตรปริญญาโทภาษาไทย นอกจากนี้ได้จัดระบบ

การทำงานของคณะในรูปคณะกรรมการชุดต่างๆ ในปี 2512 ซึ่งต่อมาได้นำไปใช้ต่อกันทั่วไปใน มธ. หลังจากนั้นอาจารย์ป่วยได้ลาไปสอนต่างประเทศ 2 ครั้ง ครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยปรินซ์ตัน 1 ภาคการศึกษาในปี 2513-2514 กับครั้งที่สองที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ในปี 2514-2515 ก่อนตัดสินใจลาออกจากราชการและตำแหน่งคณบดีในปี 2515 เพราะว่าอาจารย์ป่วย มีความขัดแย้งกับ ผู้นำการเมืองระดับชาติ

จึงมีความชัดเจนเป็นอย่างยิ่งว่าอาจารย์ป่วย คณบดีคนที่ 4 คือผู้วางรากฐานคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ในช่วงการเปลี่ยนแปลงมาใช้ระบบการสอบคัดเลือก (2503) และระบบการเรียนวิชาพื้นฐาน 2 ปี (2505) และ 1 ปีของคณะศิลปศาสตร์ (2507) จนถึงการใช้ระบบหน่วยกิต (2513) อาจารย์ป่วย ได้จัดวางพื้นฐานการจัดการศึกษาของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ให้ลงตัวได้ทั้งหมดแล้ว ยกเว้นเพียง เรื่องเดียวคือเรื่องกายภาพ เนื่องจากยังมีพื้นที่อาคารเรียนไม่เพียงพอ ดังนั้นคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ในปัจจุบัน ได้ก่อรูปและเติบโตขึ้นมาจากยุคคณบดีคนที่ 4 (2507-2515) ที่ได้เริ่มต้นไว้ และยังรักษา ความสืบเนื่องกันมาจนถึงในปัจจุบัน โดยเห็นได้จากอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. รุ่นแรก เกือบทั้งหมดที่เริ่มรับเข้ามาตั้งแต่สมัยอาจารย์ป่วย และรุ่นหลังจากนั้นที่เป็นกลุ่มลูกศิษย์ของอาจารย์ ป่วย ซึ่งได้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศจากการวางพื้นฐานไว้ในสมัยอาจารย์ป่วย อันมีขอบเขตที่ กว้างไกลกว่าคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ออกไปอีก เช่น ทุนการศึกษาต่างประเทศของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งต่อมามีหลายคนที่ได้กลับมารับราชการและมีโอกาสทำงานในตำแหน่งบริหารของ หน่วยงานดังกล่าว และกลุ่มที่ไปทำงานสายพัฒนาชนบทจากการเรียนที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร เพื่อสังคม และมีบทบาทสำคัญในงานด้านพัฒนาชนบทของประเทศไทย เป็นต้น

อาจารย์ป่วยกับการวางพื้นฐานระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของไทย

ภายหลังการเรียนจบปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ป่วย ได้เริ่มทำงานรับราชการที่กระทรวง การคลัง (2492-2499) ก่อนไปทำงานเป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (2499-2502) และเป็นรองประธานคณะมนตรีดีบุก สมาบดีบุก ระหว่างประเทศ (International Tin Council) ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ (2501-2502) ก่อนกลับมารับตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี (2502-2504) รับตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง (2505-2510) ตำแหน่งที่ปรึกษากระทรวง การคลัง (2510-2515) ร่วมไปกับตำแหน่งผู้ว่าราชการธนาคารแห่งประเทศไทย (2502-2514)

นอกจากสายงานที่ดูแลระบบเศรษฐกิจไทยสมัยใหม่แล้ว อาจารย์ป่วย ได้มาสอนที่ มธ. (2495-2498) ที่คณะรัฐศาสตร์ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะเศรษฐศาสตร์ และสอนที่คณะพาณิชยศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตลอดจนคณะศิลปศาสตร์ มธ. (2505) ก่อนมาดำรงตำแหน่ง คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. (2507-2515) นอกจากนี้ยังเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2516-2518) ประธานคณะที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของนายกรัฐมนตรี (2517-2518) อธิการบดี มธ. (2518-2519) รวมทั้งประธานโครงการการศึกษาขั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง บัณฑิตอาสาสมัคร มธ. (2512-2518) และหน่วยงานอื่นๆ ที่ดูแลด้านการพัฒนาชนบท

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในประวัติชีวิตการทำงานของอาจารย์ป๋วยคือ การกลับมารับราชการในตำแหน่งสำคัญทางเศรษฐกิจประเทศไทยในปี 2502 (ทั้งที่ปี 2499 อาจารย์ป๋วย ต้องเดินทางไปทำงานที่อังกฤษจากเหตุผลเรื่องความขัดแย้งในการทำงานในประเทศไทย) อันเป็นช่วงที่รัฐบาลไทยเริ่มต้นโครงการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ จึงคาดหมายได้ว่า อาจารย์ป๋วย ได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญของสหประชาชาติและรัฐบาลอเมริกันที่ให้คำปรึกษาและแนะนำรัฐบาลไทยอยู่ในขณะนั้น ทั้งนี้จึงอธิบายได้ถึงความสำคัญในช่วงการทำงานในตำแหน่งที่ปรึกษาเศรษฐกิจการคลัง ประจำสถานเอกอัครราชทูตไทย และรองประธานคณะมนตรีดีบุก สภาดีบุกระหว่างประเทศ (International Tin Council) ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งทำให้อาจารย์ป๋วย ซึ่งควรได้รับแนะนำและสนับสนุนจากอังกฤษ ให้กลับมารับทำงานในหน้าที่สำคัญในประเทศไทยคือ การวางพื้นฐานระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของประเทศไทยในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 1950-ต้นทศวรรษ 1970 รวมทั้งการสนับสนุนการวางพื้นฐานด้านการศึกษาเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ให้กับคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จากมูลนิธิรีออคกีเฟลเลอร์

การรับพันธกิจที่สำคัญของอาจารย์ป๋วยนั้น คาดหมายได้ว่าเป็นการทำงานด้วยเจตจำนงอันสุจริตเนื่องจากความเป็นอิสระทางความคิดในการทำงานของตัวอาจารย์ป๋วยเอง อันเห็นได้จากกรณี (1) การก่อตั้งและยกเลิกหลักสูตรปริญญาตรีภาคค่ำของคณะเศรษฐศาสตร์ และ (2) หลังจากการวางพื้นฐานระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของไทยในช่วงปี 2502-2513 แต่ต่อมาได้เป็นประธานโครงการการศึกษาขั้นประกาศนียบัตรชั้นสูง บัณฑิตอาสาสมัคร มธ. ในช่วงปี 2512-2518 ถ้าจะยอมรับกันได้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจ (2504) ของไทย ได้เปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของภาคชนบทไทยอย่างไม่เคยมีมาก่อน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของอาจารย์ป๋วย ที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ๆ ขึ้นมาและรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากงานของตนเองสร้างขึ้น ดังนั้น ด้วยการทำงานตามความคิดและความเชื่อของอาจารย์ป๋วย อันสะท้อนมุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาจากช่วงทศวรรษ 2500 ซึ่งเปรียบเทียบกับได้กับในช่วงทศวรรษ 2510 อย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องระบบเศรษฐกิจเสรีและเรื่องการพัฒนาภาคชนบทไทย โดยอธิบายได้ว่า (1) เป็นความต่อเนื่องในการพัฒนาขั้นต่อไป หรือ (2) เป็นการแก้ไขผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่มีต่อภาคชนบทไทย

ใ้รับเงาของอาจารย์ป๋วย?

แม้ว่า อาจารย์ป๋วย เป็นผู้วางพื้นฐานระบบเศรษฐกิจไทยสมัยใหม่ยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รวมทั้งการวางพื้นฐานการศึกษาวิชาการเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ที่คณะเศรษฐศาสตร์ มธ. แล้วยังเป็นหนึ่งในผู้ริเริ่มการพัฒนาชนบทในช่วงเวลาที่ได้รับผลกระทบจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจด้วย แต่คำถามที่สำคัญคือเมื่อระบบเศรษฐกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงจากยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าสู่ยุคหลังสงครามเย็นตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา โครงสร้างและสถาบันของระบบเศรษฐกิจไทยยังทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมือนยุคปลายทศวรรษ 1950-ต้นทศวรรษ 1970 หรือไม่ รวมทั้งบทบาทของกลุ่มลูกศิษย์ของอาจารย์ป๋วยนั้นเป็นอย่างไร หากพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างบทบาท

ทางวิชาการของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. กับบทบาทของธนาคารแห่งประเทศไทยในช่วงวิกฤตค่าเงินบาทปี 2540 หรือวิกฤตเศรษฐกิจโลกปี 2551 และในช่วงวิกฤตการเมืองจนถึงปัจจุบัน (2549-2553) เมื่อสังคมไทยมีปัญหาเกี่ยวกับมุมมองทางวิชาการเศรษฐศาสตร์และระบบเศรษฐกิจว่าควรปรับโครงสร้างระบบเศรษฐกิจไทยในคริสต์ศตวรรษที่ 21 ต่อไปอย่างไร

การตระหนักถึงความสำคัญของอาจารย์ป๋วย ที่มีให้กับคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. จึงมิใช่เพียงการสืบทอดทุกสิ่งที่อาจารย์ป๋วย ได้วางพื้นฐานไว้ และมีใช้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งที่อาจารย์ป๋วย ได้สร้างไว้ให้ แต่ทางหนึ่งคือด้วยการเข้าใจถึงความสำคัญของพันธกิจที่อาจารย์ป๋วย ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจไทยสมัยใหม่ โดยมีคณะเศรษฐศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจดังกล่าว ซึ่งคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ในโอกาสครบรอบ 60 ปี ในสมัยของคณบดีคนที่ 25 ล่วงไปแล้ว จะปฏิบัติตามพันธกิจดังกล่าวนี้ อย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจโลกและวิชาการทางเศรษฐศาสตร์ที่แตกต่างไปจากยุคสมัยที่มีอาจารย์ป๋วย เป็นคณบดีคนที่ 4 ของคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. โดยทั้งหมดนี้คือ มุมมองหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่มีต่อ ประวัติคณะเศรษฐศาสตร์ มธ. ได้รับเงาของอาจารย์ป๋วย คณบดีคนที่ 4 (ปัจจุบันเป็นคนที่ 25)

ความบังเอิญ ของวิทยานิพนธ์ เรื่องข้าวและดิบูกกับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน

ยุทธนา ศรีงาม*

บทความนี้มุ่งตั้งคำถามเกี่ยวกับกรณีความสอดคล้องกันระหว่างวิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์เกษตรที่ศึกษาในต่างประเทศของนักวิชาการไทยกับการเปลี่ยนแปลงของตลาดสินค้าเกษตรที่วิทยานิพนธ์นั้นศึกษา ภายหลังจากเผยแพร่วิทยานิพนธ์แล้ว โดยสนใจวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก (1) เรื่อง *A Price Analysis of the Thai Rice Marketing System*, Stanford University, 1977 ของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง และ (2) เรื่อง *International Tin Control between the Wars (1920-1940)*, the London School of Economics, University of London, 1949 ของ ป่วย อิงภากรณ์ กับ การเปลี่ยนแปลงของตลาดข้าว (จากกรณีสหรัฐอเมริกา) ตั้งแต่ทศวรรษ 1980 และตลาดดิบูก (กรณีอังกฤษ) ตั้งแต่ทศวรรษ 1950 ของโลก ซึ่งกล่าวโดยสรุปคือ การตั้งคำถามถึงวิชาการเศรษฐศาสตร์ของนักวิชาการไทยที่บังเอิญมีผลกระทบต่อนโยบายการค้าเกษตรที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจไทย

1) ความเบื้องต้น

ข้าวและดิบูกถือเป็นสินค้า/โภคภัณฑ์ที่สำคัญยิ่งในทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยที่มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์พบว่ามีสต็อกของแร่ดิบูกเป็นจำนวนมากในไทย และมีข้อมูลทางเศรษฐกิจแสดงว่าสร้างรายได้ และมีจำนวนประชากรของประเทศที่ได้รับประโยชน์จากข้าวเป็นจำนวนมาก โดยเห็นได้จากบทวิเคราะห์ความสำคัญของข้าวในเศรษฐกิจไทยจากส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของเจิมศักดิ์ ปิ่นทองเองได้ชี้ให้เห็นว่ามีความสำคัญมาก โดยเริ่มจากภาคเกษตรที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจชาติทั้งในเชิงสัดส่วนของผลผลิตมวลรวมภายในประเทศ (GDP) และในเชิงประชากรที่อยู่ในภาคเกษตร และเปรียบเทียบภาคการผลิตข้าวที่มีต่อภาคเกษตรและต่อเศรษฐกิจชาติโดยรวม

แม้ว่าจะมีความพยายามที่จะลดความสำคัญในเชิงสัดส่วนของประชากรที่อยู่ในภาคการผลิตการเกษตรลง โดยเคลื่อนย้ายไปสู่ภาคการผลิตใหม่ๆ ตามแผนพัฒนาประเทศ เพื่อสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจให้กับชาติ แต่ข้อมูลตัวเลข ดัชนีต่างๆ และรายงานทางเศรษฐกิจชี้ว่าความพยายามนั้นยังสำเร็จน้อยมาก ทั้งนี้ การผลักดันประชากรในฐานะกำลังแรงงานไปอยู่ในภาคเศรษฐกิจใหม่ นับว่ามีความจำเป็นอย่างมากในการสร้างพื้นฐานของภาคเศรษฐกิจใหม่ ให้มีความสามารถในการแข่งขันระดับโลกได้ด้วย แต่เนื่องจากภาคเศรษฐกิจใหม่ ย่อมอาศัยการค้าระหว่างประเทศเป็นพื้นฐานที่สำคัญ

* นักศึกษาปริญญาโท
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

โดยต้องอาศัยส่วนแบ่งในตลาดโลกเพื่อการหล่อเลี้ยงให้อยู่รอดได้ และมีต้นทุนที่ต้องลงทุนใหม่ทั้งหมด ไม่ใช่ทุนที่เกิดจากสะสมและตกทอดมาจากอดีต และเป็นผลที่สร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางการค้า หากจะพิจารณาองค์ประกอบของทุนขั้นต้นที่จำเป็น คือ องค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวของกำลังแรงงานที่จะต้องมียุ่่นอกเหนือจากทุนทางกายภาพซึ่งนับวันจะมีอายุการใช้งานสั้นลงทุกทีในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่

2) โครงสร้างการศึกษาวิเคราะห์ของวิทยานิพนธ์

2.1) วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์เรื่องข้าว (Chermsak Pinthong, A Price Analysis of the Thai Rice Marketing System, PhD. Dissertation, Stanford University, 1977.)

- บทที่ 1 ว่าด้วยความสำคัญของข้าวต่อเศรษฐกิจไทย
- บทที่ 2 ว่าด้วยโครงสร้างตลาดข้าวไทย
 - เขตเพาะปลูกและการปลูกข้าว อธิบายถึงกระบวนการผลิตข้าวโดยย่อแต่พิสดาร
 - คุณภาพข้าวและตลาดกลางข้าวในประเทศไทย
 - โครงสร้างตลาด พ่อค้าข้าว และโรงสีข้าว
- บทที่ 3 ว่าด้วยโครงสร้างของระบบขนส่งข้าว
 - วิเคราะห์ต้นทุนของการขนส่งรูปแบบต่างๆ ต้นทุนค่าขนส่ง การขนส่งทางถนน (โดยรถบรรทุก) ลักษณะโดยรวมของการขนส่งทางรถบรรทุก
- บทที่ 4 ว่าด้วยราคาข้าว
 - การคำนวณราคาในระดับไร่นา ราคาข้าวในท้องถิ่น ราคาข้าวขายปลีกในกรุงเทพ
- บทที่ 5 ว่าด้วยบทวิเคราะห์ค่าส่วนเกิน กำไรทางการค้า
 - ตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ การอภิปรายทางทฤษฎีของสมการวิเคราะห์ การตรวจสอบเชิงประจักษ์ สมการฝ่ายโรงสีข้าว สมการฝ่ายพ่อค้าข้าว สมการฝ่ายพ่อค้าข้าวสาร
- บทที่ 6 ว่าด้วยผลกระทบเชิงนโยบายและบทสรุป
 - ประสิทธิภาพเชิงราคา ประสิทธิภาพเชิงเทคนิค นโยบายรัฐบาลสนับสนุนตลาดข้าวและเกษตรกร และบทสรุป

ในวิทยานิพนธ์นี้มีการอธิบายกระบวนการผลิตในระดับไร่นา การค้า กระบวนการเปลี่ยนมือไปสู่พ่อค้าข้าวระดับท้องถิ่น การขนส่ง วิเคราะห์ความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและการค้า ลักษณะของตลาดข้าวระดับท้องถิ่น ในกรุงเทพ และความเชื่อมโยงกับตลาดโลกอย่างละเอียดลออ ให้มุมมองและภาพทางเศรษฐกิจอย่างครบถ้วนยิ่ง มีการเชื่อมโยงกับงานศึกษาที่สำคัญๆ ที่ทำล่วงหน้า และเชื่อมโยงให้ผู้อ่าน/ผู้นำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ได้เห็น และยิ่งกว่านั้นมีความสอดคล้องเป็นอย่างดีกับความสนใจขององค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องที่สนใจเศรษฐกิจว่าด้วยข้าวเป็นสำคัญ

2.2) วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์เรื่องดีบุก (Puey Ungpakorn, Economics of Tin Control, Ph.D. Thesis, University of London, 1949.)

วิทยานิพนธ์เรื่องเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยการจัดการตลาดดีบุก (Economics of Tin Control) มีขอบเขตการศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจก่อนที่จะมีการแทรกแซงโดยรัฐ (state intervention) โดยในบทแรกๆ ของวิทยานิพนธ์กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของตลาดการผลิตและการใช้งานดีบุก และมีการยืนยันว่าตลาดดีบุกโลกมีความแกว่งตัวด้านราคา (price fluctuation) สูงมาก และมีลักษณะที่มีการตอบสนองระหว่างปัจจัยด้านอุปสงค์และอุปทานที่ไม่สอดคล้องกัน นั่นคือ จะมีความล่าช้าอย่างมากเกิดขึ้นเสมอ จนทำให้เกิดความขาดแคลนอย่างยาวนาน และการล้นตลาดอย่างมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ คือ ค.ศ. 1920 - 1940 และช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดแล้ว และเห็นว่าการแทรกแซงตลาดโดยการตั้งมูลภัณฑ์กันชน (buffer stock) เป็นความพยายามของมนุษย์ในการแก้ไขความไม่สมบูรณ์ของกลไกตลาด และน่าจะเป็นสิ่งที่ดีแม้จะไม่สามารถขจัดความแกว่งตัวด้านราคาที่มีมากให้อยู่ในระดับยอมรับกันได้

ในบทต่างๆ มีการผูกเรื่องการวิเคราะห์โดยอธิบายภาคการบริโภคดีบุกและแสดงสมการอธิบายการบริโภคดีบุก ในบทที่ 1 แม้จะตั้งชื่อว่า The Price of Tin ก็ตาม เป็นบทที่กล่าวถึงความสำคัญของประเด็นที่เป็นเหตุให้ลงมือศึกษา นอกจากนั้นยังกล่าวถึงผลผลิตดีบุกโลก สินค้าอื่นๆ ที่เป็นผลผลิตต่อเนื่องจากดีบุก คุณภาพดีบุกในตลาดต่างๆ ที่ประกอบเป็นตลาดโลก บทที่ 2 ว่าด้วยการบริโภคดีบุก บทที่ 3 ว่าด้วยอุปสงค์ และบทที่ 4 ว่าด้วยอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับดีบุก คือ การทำเหมืองแร่ และการถลุงแร่ กล่าวถึงเทคโนโลยีในการถลุง ผลผลิตในรูปของโลหะ บทถัดมาเกี่ยวกับภาคการเงินที่กำกับตลาดดีบุกและนโยบายรัฐบาลต่อดีบุก บทที่ 6 ว่าด้วยอุปทานดีบุก บทที่ 7 ว่าด้วยมาตรการอุดหนุนด้านราคาก่อนปี พ.ศ. 2474 จากนั้น 3 บทถัดมาเกี่ยวกับการจำกัดอุปทานดีบุกในรูปแบบต่างๆ เพื่อรักษาระดับราคา และวิเคราะห์ความเป็นไปของกองทุนดีบุกโลก เพื่อการรักษาเสถียรภาพของระดับราคา

3) เปรียบเทียบมุมมองและวิธีวิทยาของทั้งสองวิทยานิพนธ์

แม้ว่าวิทยานิพนธ์ทั้งสองฉบับจะได้รับอนุมัติจากมหาวิทยาลัยต่างกันคนละประเทศกัน และระยะเวลาต่างกันเกือบ 30 ปี แต่ลักษณะโครงสร้างและวิธีวิทยายังคงดำเนินไปใกล้เคียงกันมากจนแทบจะเรียกว่าใช้โครงสร้างการวิเคราะห์ที่เทียบได้กัน วิทยานิพนธ์เรื่องข้าว ปรับปรุงโครงสร้างจากวิทยานิพนธ์เรื่องดีบุกโดยจัดกลุ่มประเด็นการศึกษาให้เป็นหัวข้อเพื่อให้มีจำนวนบทน้อยลง แต่ก็ดำเนินเรื่องเหมือนกัน แตกต่างกันตรงสินค้าที่ศึกษา และมีความแตกต่างในส่วนของบทพิเศษเพราะวิทยานิพนธ์ทั้งสองฉบับมีเป้าหมายพิเศษแตกต่างกัน นั่นคือ วิทยานิพนธ์เรื่องดีบุกนั้นเสนอภาพกลไกการดูแลระดับราคาระดับโลกมากกว่าเล็กน้อย แต่วิทยานิพนธ์เรื่องข้าวเน้นเรื่อง (story) ที่ให้ภาพภายในประเทศอย่างละเอียดลออ โดยเฉพาะเรื่องเส้นทางของข้าวจากมือชาวนาถึงมือผู้บริโภคทั่วโลก

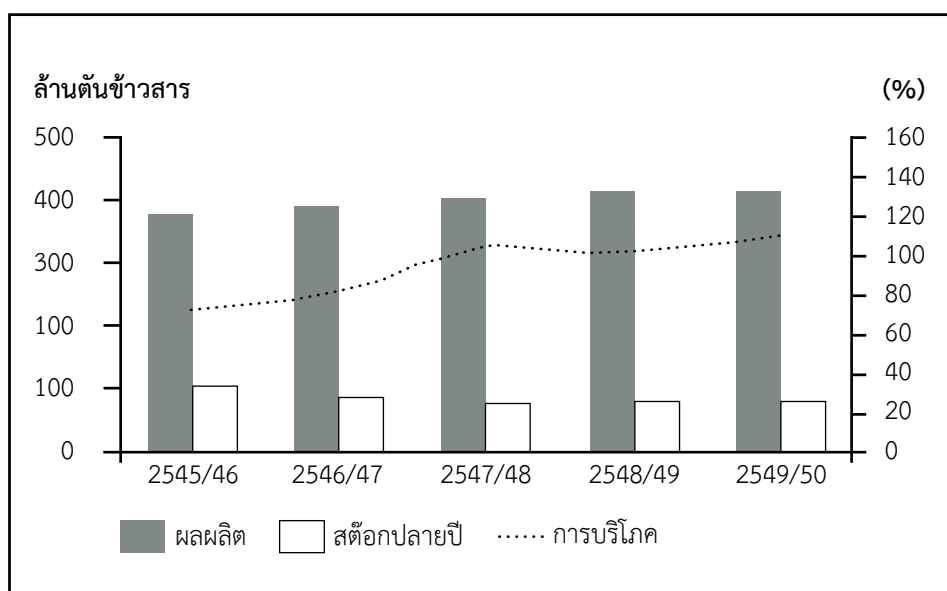
4) เศรษฐกิจว่าด้วยข้าวและดิบูก

4.1) ข้าว

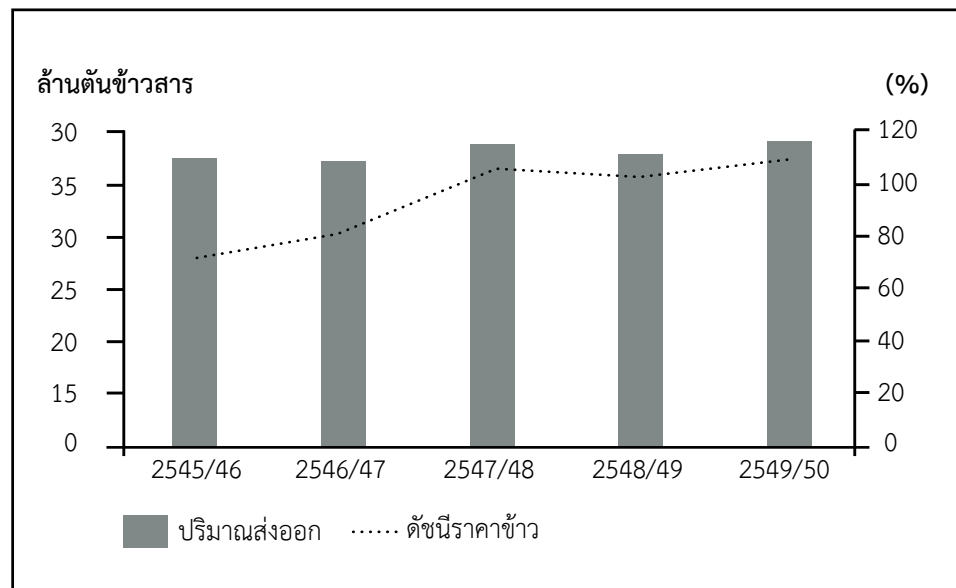
4.1.1) การค้าข้าว

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 เป็นต้นมา ปริมาณการส่งออกข้าวของไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงระดับ 2 ล้านตันในปี พ.ศ. 2520 (ช่วง 50 ปี) หรือมีอัตราเพิ่มเฉลี่ย 1 ล้านตันต่อ 25 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2545 การส่งออกข้าวเพิ่มขึ้นเป็น 5 ล้านตัน หรือเฉลี่ย 1 ล้านตันทุกๆ 5 ปี การส่งออกข้าวไทยที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะนี้ดำเนินไปพร้อมกับการเพิ่มขึ้นของประชากรจาก 11 ล้านคนในปี พ.ศ. 2470 มาเป็น 63 ล้านคนในปี พ.ศ. 2547 และพื้นที่ปลูกข้าวของไทยก็เพิ่มขึ้น 16 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2470 มาเป็น 61 ล้านไร่ในปี พ.ศ. 2547

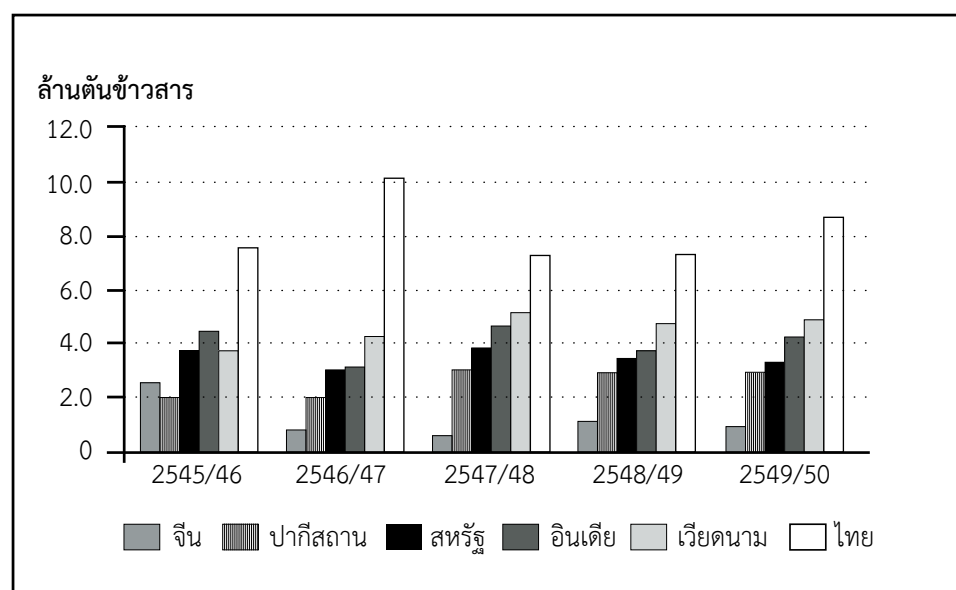
การส่งออกข้าวไทยในปัจจุบัน เป็นการค้าแบบเสรีในลักษณะที่ผู้ส่งออกตกลงกับผู้ซื้อในต่างประเทศ กระนั้นก็มีการค้าข้าวแบบรัฐบาลต่อรัฐบาลอยู่ด้วย แต่ก็ไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับเอกชน โดยในปี พ.ศ. 2544 เอกชนส่งออกถึง 7,237,708 ตัน คิดเป็น 96.24 เปอร์เซ็นต์ของการส่งออกข้าวทั้งหมด ขณะที่รัฐบาลส่งออกเพียง 282,970 ตัน คิดเป็น 3.76 เปอร์เซ็นต์ของการส่งออก และในปี พ.ศ. 2546 ปริมาณการส่งออกข้าวไทยทำสถิติสูงที่สุดถึง 7.597 ล้านตัน ทำรายได้ให้ประเทศ 76,368 ล้านบาท โดยส่งไปขายทั่วโลก 173 ประเทศ ตลาดหลักของ ข้าวไทยอยู่ในทวีปเอเชีย แอฟริกา ตะวันออกกลาง อเมริกา ยุโรป และโอเชียเนีย ตามลำดับ

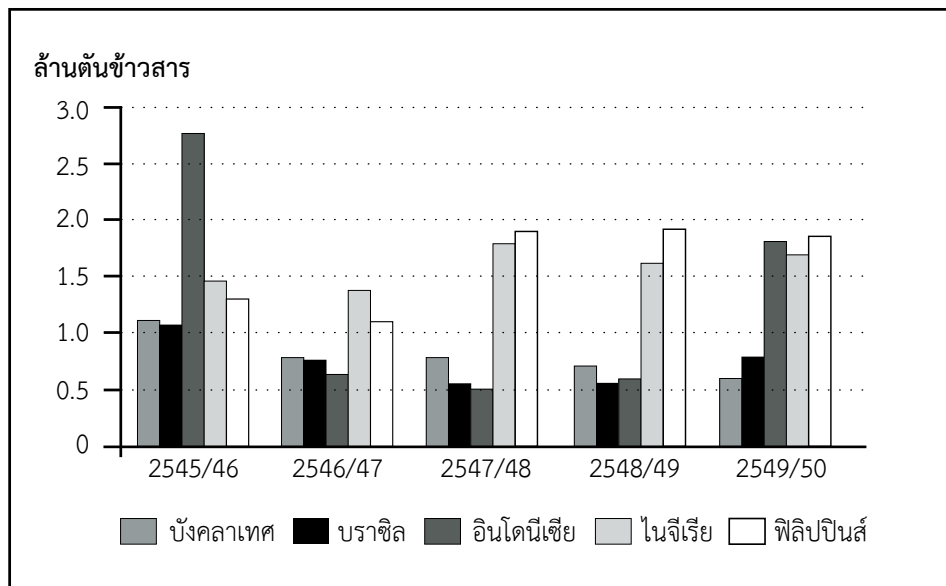
ภาพที่ 1 : ปริมาณข้าวที่ผลิตและการบริโภคในระดับโลก

ภาพที่ 2 : ปริมาณข้าวที่ซื้อ-ขาย ทั้งหมดในตลาดโลกระหว่างปี 2545/46-2549/50

ภาพที่ 3 : การส่งออกข้าวของประเทศส่งออกข้าวที่สำคัญในตลาดโลกที่สำคัญในตลาดโลก
ระหว่างปี 2545/46-2549/50

ภาพที่ 4 : ประเทศนำเข้าข้าวที่สำคัญในตลาดโลกระหว่างปี 2545/46-2549/50

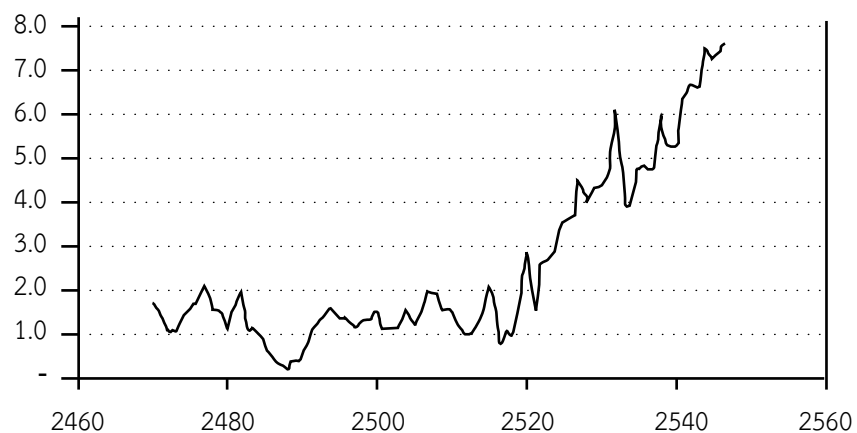
จากกระบวนการค้าข้าว จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีบทบาทสำคัญ คือ พ่อค้าข้าวเปลือก ซึ่งทำหน้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อ และรวบรวมข้าวจากชาวนาในปริมาณมากไปขายต่อยังโรงสีขนาดกลางและขนาดใหญ่ พ่อค้าข้าวเปลือกมี 2 ประเภท คือ พ่อค้าข้าวเปลือกในหมู่บ้าน และพ่อค้าข้าวเปลือกนอกหมู่บ้าน

พ่อค้าข้าวเปลือกในหมู่บ้าน เป็นพ่อค้ารายย่อยในหมู่บ้านที่มีเงินทุน หรือชาวนาที่มีฐานะดี ขับรถบรรทุกออกเร่ไปตามหมู่บ้านหรือท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา และนำข้าวเปลือกที่ได้ไปขายโดยตรงให้โรงสีขนาดกลางที่สีข้าวขายให้ผู้บริโภคในท้องถิ่นหรือนำไปขายที่ “ตลาดกลางข้าวเปลือก” (สถานที่ที่ชาวนา พ่อค้าข้าวเปลือก และโรงสี เจริญจากกลางซื้อขายข้าว) โดยได้รับผลประโยชน์จากกำไรค่าขนส่งหรือการเก็งกำไรข้าวที่เก็บไว้ พ่อค้ากลุ่มนี้มักจะมีฐานะของตนเอง

ส่วนพ่อค้าข้าวเปลือกนอกหมู่บ้าน อาจเป็นพ่อค้ารับซื้อพืชผลทางเกษตรทั่วไปที่มีกิจการอยู่ใกล้แหล่งผลิตหรือจังหวัดไกลๆ มักตระเวนรับซื้อข้าวเปลือกจากจังหวัดทางภาคกลางและภาคเหนือตอนล่างที่มีผลผลิตข้าวเปลือกเหลือจากการขายในปริมาณมาก เช่น นครสวรรค์ พิจิตร กำแพงเพชร พิษณุโลก สุโขทัย ในช่วงเก็บเกี่ยวชาวนาปี (มกราคม-เมษายน) และชาวนาปรัง (มิถุนายน-กันยายน) บางครั้งอาจรับซื้อนอกช่วงเวลาดังกล่าว หากไปรับซื้อในพื้นที่ไกลๆ จะจ้างนายหน้า ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั้นซึ่งเป็นที่รู้จักและไว้วางใจของคนในท้องถิ่น ทำหน้าที่ติดต่อซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา เพื่อนำมารวบรวมเก็บไว้ในยุ้งฉางหรือโกดังเพื่อเก็งกำไรข้าว จึงมีคำเฉพาะเรียกพ่อค้าข้าวเปลือกประเภทนี้ว่า “ชาวยุ้ง” นอกจากขายข้าวเปลือกให้แก่โรงสีขนาดกลางและขนาดใหญ่ที่อยู่ในแถบเดียวกัน หรือใกล้กรุงเทพฯ เช่น สุพรรณบุรี นครปฐม อยุธยา ปทุมธานี หรือนำไปขายที่ตลาดกลางแล้ว พ่อค้ากลุ่มนี้บางคนอาจปล่อยสินเชื่อให้เกษตรกร หรือให้เกษตรกรกู้ปัจจัยการผลิต เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย

ยาปราบศัตรูพืช ในช่วงต้นฤดูการเพาะปลูก โดยให้ชาวนาใช้หนี้คืนโดยขายข้าวเปลือกให้แก่พ่อค้าตามเงินที่ตกลงไว้หลัง จากฤดูการผลิต

ภาพสะท้อนเชิงวิวัฒนาการของการค้าข้าวไทยที่ผ่านมานับศตวรรษ ได้สะท้อนถึงภูมิปัญญาของคนไทย จากภูมิปัญญาพื้นบ้านมาสู่การเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้น และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนวิธีการลงทุน การบริหารจัดการกิจการขนาดเล็กในชุมชนไปสู่การทำธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์ขนาดใหญ่ที่เข้มแข็ง จนข้าวเป็นสินค้าออกที่สำคัญของประเทศไทย และสามารถครองความเป็นหนึ่งของโลกด้านการค้าข้าว อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การค้าข้าวอย่างเสรีในปัจจุบันมีการแข่งขันกันรุนแรงยิ่งขึ้น ทำให้ชาวนาไทยต้องปรับปรุงต้นทุนการผลิต ระบบการผลิต และกระบวนการส่งออก เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันในตลาดโลกและรักษาความเป็นผู้นำการค้าข้าวในตลาดโลกต่อไป

สถิติการส่งออกข้าวไทยระหว่างปี พ.ศ. 2470 - 2546

ที่มา : สมาคมผู้ส่งออกข้าวต่างประเทศ

ขอขอบคุณแหล่งที่มา และต้นฉบับจาก : http://www.thairice.org/html/aboutrice/about_rice2.htm

4.1.2) การแข่งขันทางการค้าข้าวในตลาดโลก

สำหรับการค้าข้าวในระดับโลกนั้น ยิ่งเพิ่มความเข้มข้น รุนแรงมากขึ้นเป็นลำดับ ประเทศที่ไม่น่าเชื่อว่า จะเข้ามามีส่วนในการแข่งขันทางการค้ากับไทยในตลาดข้าว คือ สหรัฐอเมริกา สำหรับสหรัฐอเมริกานั้นเขียนประวัติศาสตร์ตนเองเรื่องการผลิตและการค้าข้าวว่า เริ่มมาจากย้อนไปเมื่อประมาณ ค.ศ. 1860 กว่าๆ ปลายศตวรรษนั้น โดยการใช้แรงงานทาสคนผิวดำ และเกิดขึ้นในดินแดนของมลรัฐเซาท์แคโรไลนา และมลรัฐจอร์เจียก่อนมลรัฐอื่นๆ และปัจจุบันมี 5 - 6 มลรัฐที่เป็นพื้นที่ปลูกข้าวสำคัญของสหรัฐอเมริกา ด้วยสหรัฐอเมริกาเองหวังเอาการผลิตเพื่อการส่งออกเป็นหลัก เพราะคนพลเมืองสหรัฐแทบจะไม่บริโภคข้าวเป็นอาหารหลักประจำวันเลย (staple food) จึงมีการส่งออกเต็มที่มี นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกามีเครื่องมือในการแข่งขันทางการค้ากับไทยอย่างยิ่ง เช่น การใช้ระบบ

การขายแบบให้เครดิตระยะยาว ซึ่งก่อนผ่อนที่หลังซึ่งเหมาะสำหรับหลายๆ ประเทศโดยเฉพาะประเทศที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก จุดนี้ทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถแย่งส่วนแบ่งตลาดจากไทยไปได้ไม่น้อย ทำให้ยอดขายข้าวของสหรัฐอเมริกาสูงขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย

ในวิทยานิพนธ์ของเจมส์ คีตสัน ปันทองเองอ้างว่าในช่วงปี ค.ศ. 1973 ถึง 1974 นั้น เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในพื้นที่การปลูกและผลผลิตข้าวของสหรัฐอเมริกา โดยใน ค.ศ. 1973 เปรียบเทียบกับไทย สหรัฐอเมริกามีพื้นที่ปลูกน้อยกว่า 9 เท่า และมีผลผลิตน้อยกว่าไทย 3.5 เท่า และในปีเดียว คือ ค.ศ. 1974 เพิ่มพื้นที่เป็นน้อยกว่าไทยเพียง 7 เท่า และมีผลผลิตน้อยกว่าไทยเพียง 2.5 เท่า โดยในวิทยานิพนธ์อ้างว่าเป็นเพราะเกษตรกรกรมทำนาข้าวของสหรัฐอเมริกาใช้เครื่องจักร และวิทยาการต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์แทนแรงงานคนเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้ผลผลิตตอบแทนมากกว่า

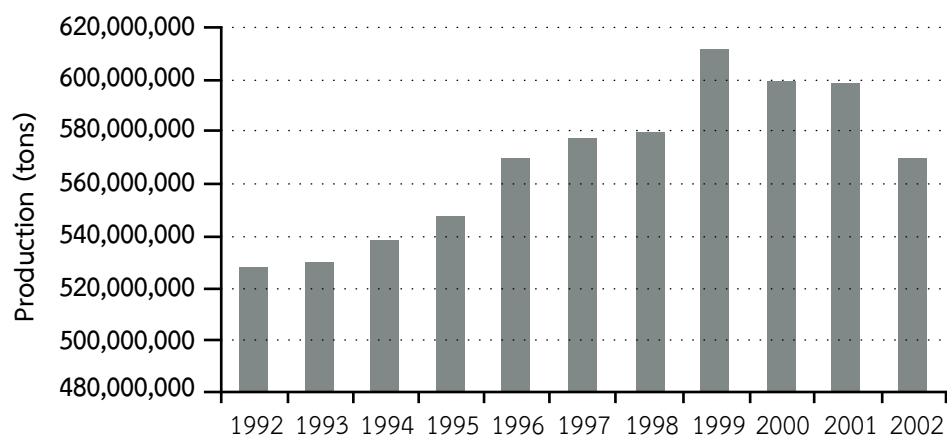
เนื่องจากองค์ความรู้เรื่องคุณภาพข้าวที่เหมาะสมกับการบริโภคของโลกเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เหตุนี้ทำให้ชาวไทยครองใจผู้บริโภคจำนวนมากของโลกมาอย่างยาวนาน จึงทำให้สหรัฐอเมริกาเองมีความสนใจเรื่องการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวของตนให้มีความใกล้เคียงกับข้าวไทย โดยลงทุนจ้างนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเรื่องข้าว มาทำวิจัยเรื่องนี้จริงจัง (และมีนักวิชาการไทยจำนวนหนึ่งเป็นกำลังหลักในเรื่องนี้ด้วย) สหรัฐอเมริกาเข้าไปมีบทบาทอย่างมากเรื่องการพัฒนาพันธุ์ข้าวโดยใช้กลไกของสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ IRRI ซึ่งตั้งอยู่ในกรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์เป็นหน้าด่าน และก็พบจากรายงานหลายแห่งว่าสายพันธุ์ข้าวที่ปลูกได้ดีในดินของมลรัฐต่างๆ ของสหรัฐอเมริกาเป็นสายพันธุ์ผสมกับข้าวไทย ซึ่งน่าจะเป็นที่ภูมิใจได้บ้างสำหรับคนที่เป็นส่วนหนึ่งของการกระจายของความรู้เรื่องข้าวให้ระบอบไปทั่วโลกอย่างเจ้าของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เช่นกัน สหรัฐอเมริกานั้นมีความคิดในการทำการค้าด้วยการใช้ความรู้และทุนอย่างเต็มที่ นั่นคือ จะพยายามศึกษาวิจัยให้ถ้วนทั่วทั้งด้านสายพันธุ์ข้าว วิทยาการสนับสนุนการปลูก การชลประทาน ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง หรือแม้แต่การใช้วิทยาศาสตร์เพื่อสร้างจุดเด่นของสายพันธุ์ ทั้งที่หากอาศัยการคัดเลือกพันธุ์ตามธรรมชาติจะไม่สามารถให้ผลได้เลย การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรเพื่อให้ได้ผลผลิตมากและเชื่อมโยงกับการค้าได้ดี เกิดผลทางเศรษฐกิจมากที่สุด

ตาราง : ปริมาณผลิตข้าวเกือบของโลกปี 2542-46

ปริมาณการผลิตข้าวของโลก จำแนกตามประเทศ (หน่วย : พันตัน)				
ประเทศ	2542/43	2543/44	2544/45	2545/46
จีน	138,936	131,536	124,320	123,200
อินเดีย	89,700	84,871	91,600	80,000
อินโดนีเซีย	33,445	32,548	32,422	32,500
บังคลาเทศ	23,066	25,086	25,500	26,000

เวียดนาม	20,926	20,473	20,670	20,500
ไทย	16,500	16,901	16,500	16,500
พม่า	9,860	10,771	10,440	10,440
ฟิลิปปินส์	7,772	8,135	8,450	8,300
ญี่ปุ่น	8,350	8,636	8,242	8,200
บราซิล	7,768	7,062	7,480	7,600
สหรัฐอเมริกา	6,502	5,941	6,764	6,457
เกาหลีใต้	5,263	5,291	5,515	5,300
อียิปต์	3,787	3,965	3,575	3,800
ปากีสถาน	5,156	4,700	3,740	3,500
สหภาพยุโรป	1,751	1,567	1,620	1,792
ไต้หวัน	1,349	1,342	1,245	1,197
ออสเตรเลีย	787	1,259	930	965
อื่นๆ	28,282	27,270	27,575	28,156
รวม	409,200	397,354	396,588	384,407

ที่มา : USDA. Foreign Agricultural Services (FAS).

ที่มา : UN-FAO

4.2) ดีบุก

4.2.1) คุณสมบัติของดีบุกที่ทำให้กลายมาเป็นโลหะสำคัญ

ดีบุกเป็นโลหะที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทย โดยเฉพาะทางภาคใต้ ในอดีต ดีบุกเป็นสินค้าส่งออก ที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศได้ปีละมหาศาล แม้ว่าปัจจุบันการทำเหมืองดีบุกจะซบเซาลงไปมากแล้วก็ตาม แต่คุณสมบัติแห่งความสำคัญของโลหะชนิดนี้ ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่จนถึงทุกวันนี้

เนื่องจากดีบุกมีความแข็งแรงต่ำ ไม่สามารถนำมาใช้ทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้งานโดยตรงได้ การใช้ประโยชน์ของดีบุกจึงมักอยู่ในรูปของการนำไปเคลือบหรือผสมกับโลหะอื่น ประโยชน์ของดีบุกที่เรารู้จักกันดีที่สุด ได้แก่ การนำมาเคลือบแผ่นเหล็ก หรือที่เรียกกันว่า เหล็กทึบ (tinplate) ซึ่งนำมาใช้ในการทำภาชนะบรรจุอาหารและเครื่องดื่ม เนื่องจากดีบุกเป็นโลหะที่ทนต่อการกัดกร่อนได้ดี และไม่เป็นพิษต่อมนุษย์ ดีบุกยังเป็นส่วนผสมของโลหะผสม (alloy) หลายชนิด เช่น สำริด (bronze) ซึ่งได้จากทองแดงผสมกับดีบุก โลหะผสมระหว่างดีบุก พลวง และทองแดง ใช้ทำเป็นลูกปืน สำหรับเครื่องจักรกลหลายชนิด ดีบุกเมื่อนำมาผสมกับตะกั่วในสัดส่วนต่างๆ จะได้โลหะผสม ที่มีจุดหลอมตัวต่ำได้ตามต้องการ สำหรับนำไปใช้ในงานบัดกรีโลหะ ในขณะที่ส่วนประกอบของดีบุก เช่น ดีบุกออกไซด์ (SnO_2) ใช้ผสมในเคลือบผลิตภัณฑ์เซรามิก เพื่อให้เคลือบมีความทึบแสง จึงใช้ สแตนเนท (Zinc stannate) ใช้เป็นตัวเติมเพื่อช่วยลดความสามารถในการติดไฟ (flammability) ของพลาสติก สารประกอบอินทรีย์ของดีบุกใช้เป็นตัวทำให้พลาสติก PVC อยู่ตัว เหมาะกับการใช้เป็นหีบห่อ หรือวัสดุก่อสร้าง สารประกอบดีบุกบางชนิด สามารถใช้เป็น สารปกป้องแมลงกัดกินไม้

4.2.2) ดีบุกในฐานะโลหะสำคัญของโลก

ด้วยประเทศอุตสาหกรรมหลักและเมืองการค้าสำคัญของโลกในขณะนั้นเล็งเห็นความสำคัญของดีบุก ในฐานะสินค้าวัตถุดิบสำคัญของอุตสาหกรรมจึงได้ร่วมมือกันตั้งหน่วยงานเพื่อความร่วมมือในการดูแลเรื่องระดับราคาและการซื้อขายดีบุกในภาพรวมของโลกให้มีเสถียรภาพ จึงเกิดความตกลงดีบุกระหว่างประเทศขึ้น โดยมีความเป็นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2464 การขนส่งระหว่างเอเชียอาคเนย์กับยุโรป ดำเนินไปไม่สะดวกเพราะหาเรือลำเลียงได้ยาก ราคาดีบุกจึงขึ้นอยู่ในระดับสูง เมื่อสงครามโลกครั้งที่หนึ่งสงบแล้ว การขนส่งสะดวกขึ้น โรงงานในยุโรปมีดีบุกป้อนโดยไม่ขาดแคลน ราคาดีบุกจึงตกต่ำ รัฐบาลอังกฤษซึ่งในขณะนั้นได้ปกครองดินแดนมาลายา และรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ซึ่งปกครองหมู่เกาะอินเดียนตะวันออกหรือประเทศอินโดนีเซียในขณะนั้น ได้พิจารณาเห็นว่า ถ้าจะมีการรวมหัวกันเพื่อจำกัดดีบุกเอาไว้แล้วค่อยๆ หายยส่งไปยุโรป ก็จะสามารถทำให้ราคาดีบุกสูงขึ้นได้ จึงได้ทำความตกลงจัดให้มีมูลภัณฑ์บันดง หรือ คลังดีบุกบันดง (BANDOENG POOL) ขึ้น แต่นั่นมา จึงได้มีข้อตกลงดีบุกระหว่างประเทศเพื่อรักษาราคาแร่ดีบุกและมีการกำหนดโควตา มีให้ประเทศผู้ผลิตดีบุกมากเกินไป คณะกรรมการดีบุกนานาชาติ (INTERNATIONAL TIN COMMITTEE) ซึ่งตั้งจากประเทศผู้ผลิตดีบุกเป็นผู้บริหารงาน โดยมีข้อตกลง ที่เรียกว่า INTERNATIONAL TIN RESTRICTION AGREEMENT รวม 4 ฉบับ ฉบับแรกระหว่างปี พ.ศ. 2474 ถึง 2476 ฉบับที่สองระหว่าง พ.ศ.

2477 ถึง 2479 ฉบับที่สามระหว่างปี พ.ศ. 2480 ถึง 2484 ส่วนฉบับที่สี่นั้นเท่ากับว่าได้มีการไป เพราะกองทัพญี่ปุ่นได้ยกเข้ายึดประเทศผู้ผลิตดีบุกใหญ่ๆ ในเอเชียอาคเนย์ได้ทั้งหมด

ในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีการจัดทำข้อตกลงดีบุกระหว่างประเทศขึ้นอีก โดยฉบับแรก ได้กำเนิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2499 ข้อตกลงฉบับแรกและฉบับต่อมานั้นมีประเทศผู้ผลิต และประเทศผู้ใช้ดีบุกเป็นสมาชิก ตามข้อตกลงมีเงื่อนไขที่จะจำกัดการส่งออก ในเมื่อดีบุกในตลาด เกินกำหนด มีเงื่อนไขให้ตั้งมูลภัณฑ์กันชน เพื่อเก็บดีบุกที่มีมากเกินกำหนดเป็นกองทุนสำรอง เพื่อ ระบายออกเมื่อดีบุกขาดแคลน และมีเงื่อนไขกำหนดราคาพื้นและราคาเพดานไว้โดยใช้การจำกัด การส่งออกและมูลภัณฑ์กันชนเป็นกลไก เพื่อรักษาระหว่างราคาพื้นและราคาเพดาน ถ้าดีบุก มีราคาต่ำก็ใช้วิธีจำกัดการส่งออก หรือซื้อเข้าเก็บไว้ในมูลภัณฑ์กันชน หรือใช้ทั้งสองวิธีพร้อมๆ กัน แต่ถ้าดีบุกราคาสูงก็ใช้วิธีขายดีบุกออกจากมูลภัณฑ์กันชนให้ราคาลดลงอยู่ระหว่างราคาพื้นและ ราคาเพดานที่สมาชิกได้ตกลงกัน

ปัญหาของตลาดฝ่ายผู้ผลิตดีบุกข้อใหญ่ก็คือ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นประเทศกำลังพัฒนาในเอเชียอาคเนย์ เช่น ประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย ส่วนสมาชิกผู้ผลิตอื่นๆ ก็อยู่ในแอฟริกาและอเมริกาใต้ แต่สมาชิกผู้ใช้ดีบุกที่สำคัญนั้นได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น ซึ่งเป็น ประเทศอุตสาหกรรมที่ได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก และมีกำลังทางเศรษฐกิจเข้มแข็ง เนื่องจากเหมืองแร่ดีบุกในอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย และไนจีเรีย เป็นของชาวเนเธอร์แลนด์ และชาวอังกฤษจำนวนมาก ความขัดแย้งระหว่างผู้ผลิตและผู้ใช้จึงไม่รุนแรงในระหว่างข้อตกลงฉบับแรกๆ แต่หลังจากข้อ ทกลงฉบับที่ 5 ไปแล้วความขัดแย้งก็ได้เพิ่มมากขึ้น ทั้งๆ ที่สหรัฐอเมริกาได้เข้าเป็นสมาชิกในข้อ ทกลงฉบับที่ 5 ด้วย เดิมสหรัฐอเมริกาไม่เคยเห็นชอบในหลักการของข้อตกลงดีบุกระหว่างประเทศ มาตั้งแต่ต้น ดังนั้น ข้อขัดข้องที่สำคัญของข้อตกลงดีบุกระหว่างประเทศก็คือ ประเทศผู้ผลิตและผู้ใช้ รายสำคัญมิได้เข้าเป็นสมาชิก เช่น ในระยะแรกๆ จีน รัสเซีย และสหรัฐอเมริกา มิได้เข้าเป็นสมาชิก

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง สหรัฐอเมริกาต้องประสบกับภาวะขาดแคลนดีบุกอย่างร้ายแรง เพราะญี่ปุ่นได้ยกทัพเข้ายึดครองประเทศผู้ผลิตในเอเชียอาคเนย์ เมื่อเลิกสงครามแล้ว สหรัฐอเมริกา จึงได้ตั้งโครงการยุทธปัจจัย ซื้อเก็บดีบุกไว้เป็นปริมาณเกินกว่าสามแสนตัน เพื่อเตรียมรับสงครามที่ อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต แต่เมื่อการวิวัฒนาการทางอาวุธนิวเคลียร์ได้รุดหน้าไปมาก ก็เป็นที่เชื่อว่า สงครามในอนาคตคงจะไม่ยืดเยื้อเหมือนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งหรือครั้งที่สอง การเก็บดีบุกไว้เป็น ปริมาณมากดังกล่าวจึงเกินความจำเป็น ฉะนั้น ในปี พ.ศ. 2501 หน้าที่สำคัญของคณะมนตรีดีบุก คือการหาทางมิให้สหรัฐอเมริกาปล่อยดีบุกจากปริมาณสำรองยุทธปัจจัยออกสู่ท้องตลาดเป็น ปริมาณมากจนทำให้ราคาดีบุกตกต่ำ

ดีบุกเป็นโภคภัณฑ์สำคัญ แต่ด้วยการแสดงพลังของมหาอำนาจด้านการค้าและอุตสาหกรรม จึงทำให้เกิดความผันผวนเกิดขึ้นในกระบวนการสำรวจ ขุด ถลุง ผลิต และการค้า สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้ใช้ รายใหญ่ของโลก และมีพลังทางเศรษฐกิจสูงยิ่งในการกำหนดความเป็นไปของภาคส่วนของดีบุก เมื่อ แสดงท่าทีออกมาในเวทีความร่วมมือการผลิตและการค้าแร่ดีบุก และระบายสต็อกที่เคยถือครอง

ตารางแสดงการผลิตดีบุกโลกจำแนกตามประเทศผู้ผลิต^{1, 2}

(หน่วย : Metric tons)

ประเทศผู้ผลิต	2542	2543	2544	2545	2546 ^e
ออสเตรเลีย	10,011	9,146	9,602	6,268	6,500
โบลิเวีย	12,417	12,464	12,298	15,242	15,000
บราซิล	13,202	13,773	14,200	14,200	14,200
พม่า ³	149	212	212	190	200
บรูไน	18	^e 7	4	--	--
จีน ^e	80,100	99,400	95,000	62,000	50,000
คองโก (Kinshasa) ^e	50	50	50	20	40
อินโดนีเซีย	47,754	51,629	61,862	88,142	70,000
Kyrgyzstan ^e	250	300	300	300	350
ลาว	404	408	490	366	360
มาเลเซีย	7,339	6,307	4,972	4,215	3,359
เม็กซิโก	4	4	8	9	10
ไนเจอร์	32	22	9	^{r, e} 11	20
ไนจีเรีย ^{e, 4}	3,300	2,760	2,870	2,800	2,000
เปรู	59,191	70,901	69,696	38,815	38,800
โปรตุเกส	2,200	1,200	1,200	^e 1,000	1,000
รัสเซีย ^e	2,500	2,500	2,000	1,300	2,000
รวันดา	248	276	169	197	140
สเปน ^e	2	3	2	2	2
ไทย	2,712	1,930	1,950	1,130	817
ยูกันดา	**	**	18	--	--
เวียดนาม ^e	4,000	4,100	4,500	4,500	4,600
ซิมบับเว ^e	1	--	4	4	--
รวม	246,000	277,000	281,000	241,000	209,000

^e ประมาณการ ' ปรับปรุง -- ศูนย์¹ ตัวเลขประมาณรวมของโลก² ตารางนี้รวบรวมข้อมูลจนถึงวันที่ 18 กรกฎาคม 2547³ รวมส่วนผลผลิตของดีบุก ทั้งสแตนท์และดีบุก⁴ ประเทศโลหะผสมดีบุกเข้มข้น มีส่วนผลผลิตของดีบุกประมาณร้อยละ 62%^e ตัวเลขที่รายงาน^{**} น้อยกว่า 1/2 หน่วย

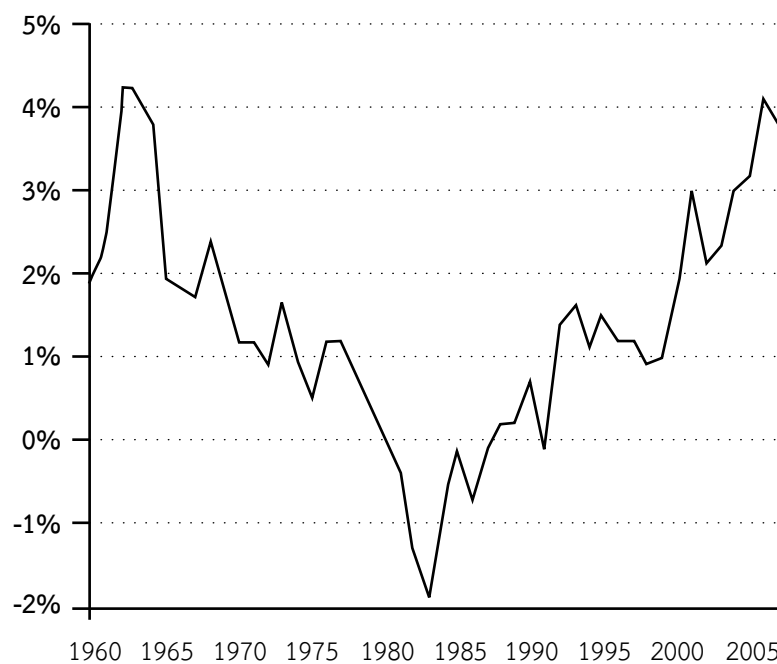
ที่มา : United States Geological Survey Mineral Resources Program

เอาไว้ซึ่งมีมากกว่าปริมาณความต้องการของโลกทำให้ ระบบการรักษาระดับราคาโดยกลไกของความตกลงตีบโลกไม่มีความจำเป็นอีกต่อไป

สำหรับสหราชอาณาจักรนั้น ความสนใจในแร่ดีบุกมีอย่างต่อเนื่อง จึงมีสถาบัน International Tin Research Institute เป็นองค์กรเฝ้าติดตามการผลิต การบริโภค การค้าดีบุกของโลก และการเป็นคลังของความรู้ด้านดีบุก

The revival in tin usage

10 year moving average world tin consumption growth rates

ที่มา : International Tin Research Institute, London, 2009.

5) ข้อคิดที่ได้รับจากวิทยานิพนธ์และความเป็นไปของเศรษฐกิจโลก

สินค้าทั้งสองเป็นสินค้าสำคัญของโลกอย่างน้อยในช่วงเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่เขียนวิทยานิพนธ์ทั้งสองเล่ม สำหรับดีบุกมีผลสองประการ คือ ก่อนสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ความต้องการมีมาก ทั้งในเชิงการใช้งานธรรมดา และการใช้งานเชิงยุทธปัจจัยสำหรับการทหารโดยตรง แต่แล้วหลังจากเสร็จสิ้นสงครามโลกแล้ว ในแง่ของอาวุธและการสงครามมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ทำให้ความต้องการไม่เพิ่มขึ้น พัฒนาการของวิทยาการด้านวัสดุที่เข้ามา

แทนโลหะ นั่นคือ การเกิดอุตสาหกรรมปิโตรเลียมและอุตสาหกรรมต่อเนื่องที่ผลิตพลาสติก สามารถสร้างวัสดุที่มีคุณสมบัติใช้สอยดีมาแทนที่ และสามารถตอบสนองเชิงเศรษฐกิจมากกว่าหรือเอื้อเพื่อต่อการพัฒนาทุนนิยมได้มากกว่า โดยเกิดการผลิตจำนวนมาก และไม่ต้องพึ่งพาระบบการบำรุงรักษา

วิทยานิพนธ์ทั้งสองเป็นวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพสูงสมกับเป็นวิทยานิพนธ์ที่เสนอเพื่อขอรับการประกาศนียบัตรเอกของสถาบันอันทรงเกียรติเช่นนั้น อย่างไรก็ตาม กาลเวลาล่วงแล้วนับว่า เกิดประโยชน์กับชาติเราน้อยเสียกว่าเกิดประโยชน์กับชาติที่สถาบันการศึกษานั้นตั้งอยู่ เรื่องข้าวนั้น สหรัฐทำตลาดได้ดีเนื่องจากได้องค์ความรู้เรื่องนี้อย่างละเอียดลออ ทุกขั้นตอน แทบจะกล่าวถึงชื่อผู้ประกอบการ องค์กรรัฐที่เกี่ยวข้อง สถิติจำนวนเกษตรกรในแต่ละแหล่งผลิต

แต่ในช่วงไม่กี่ปีมานี้ (3-5 ปี) เกิดภาวะข้าวยากหามาแพง ฝนและฤดูกาลไม่เป็นไปตามที่เคยเป็น เกิดความแห้งแล้งมากมายทั่วโลก ในขณะที่ประเทศไทยยังคงไม่ได้รับผลกระทบมากนักจากความเปลี่ยนแปลงนั้น จึงกลายเป็นโอกาสของชาวไทยขึ้นมาบ้าง แต่ก็เห็นได้ว่าเกิดบทเรียนที่เกิดขึ้นแล้วซ้ำอีก คือ อาหารแพง แต่ก็ถูกนำโอกาสไปใช้ในการปั่นราคาของโลกด้วย นั่นคือ พลังงานทางเลือกที่แข่งขันกับพลังงานน้ำมัน ซึ่งกระแสนี้ก็เป็นอีกกระแสหนึ่งในการแทรกแซง (manipulate) ตลาดสินค้าต่างๆ ของโลกที่สหรัฐอเมริกาเองมีบทบาทอยู่ทั้งเบื้องหลังและเบื้องหน้า

ในประเทศไทยเองการบริหารจัดการเรื่องข้าวมีความพยายามเปลี่ยนแปลงขอบเขตของบทบาทของรัฐในการดำเนินการด้านต่างๆ เกี่ยวกับข้าวหลายประการ ทั้งๆ ที่ข้าว¹ คือ อาหารหลัก พืชอาหารสำคัญของไทยที่ค้าจนโลกมานานแสนนาน² และอยู่ในวิสัยที่ภูมิปัญญาไทยจะสามารถจัดการได้

บทสังเกตเพิ่มเติม

ตลาดข้าวของโลกมีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะ supply side นั่นคือ การมีจำนวนประเทศที่เป็นผู้ผลิตข้าวของโลกเพิ่มขึ้น และจากประเทศต่างๆ มีการผลิตอาหารได้เพิ่มมากขึ้น เช่น กรณีการจัดตั้งสถาบันวิจัยข้าวระหว่างประเทศ (International Rice Research Institute) ที่ตั้งอยู่ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์

ส่วนตลาดดิบนั้นเป็นเรื่องของ demand side เป็นสำคัญ โดยที่เกิดผลกระทบสำคัญจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีวัสดุได้สร้างทางเลือกในการใช้วัสดุ นั่นคือ การพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเลียมได้ตอบปัญหาหลักของการพัฒนาอุตสาหกรรมโลกได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากอุตสาหกรรมปิโตรเลียมมีอุตสาหกรรมต่อเนื่องมากมาย การเกิดวัสดุใหม่อย่างพลาสติกสามารถตอบปัญหาความขาดแคลนวัตถุดิบ เป็นทางเลือกที่เพิ่มขึ้นของวัตถุดิบอุตสาหกรรม ทั้งๆ ที่ในช่วงเวลาระหว่างปี 1973-1980 มีการเร่งผลิตแร่ดิบของโลกมากมายในประเทศต่างๆ จึงทำให้เกิดการล้นตลาด ในช่วง ปี 1981-1984 มีการลดลงของราคาเป็นอย่างมากถึงขนาดทำให้กิจการขุดและถลุงแร่ดิบถูก

ในประเทศมีความซบเซาลงอย่างมาก จึงทำให้ราคาของดีบุกตกต่ำอย่างมากถึงระดับทำลายฐานการผลิตแร่ดีบุกในประเทศผู้ผลิตสำคัญอย่างไทยและเพื่อนบ้าน

อย่างไรก็ตาม จากสถิติที่สถาบันที่เกี่ยวข้องได้จัดทำขึ้น มีความเห็นว่าความต้องการดีบุกมีเพิ่มขึ้นทุกปีในระยะเวลาอันใกล้ และยิ่งกว่านั้น การเข้ามาเป็นประเทศอุตสาหกรรมสำคัญของโลกของประเทศจีนทำให้ความต้องการดีบุกเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าของกิจการอุตสาหกรรมในประเทศจีนพิจารณาต้นทุนการผลิต และพบว่าดีบุกเป็นโลหะที่มีศักยภาพดีเมื่อเทียบกับวัตถุดิบที่ได้จากปิโตรเลียมที่นับวันจะมีราคาสูง และหาความแน่นอนในเรื่องระดับราคาได้ยากกว่าที่เคยเป็นมาในอดีต สำหรับประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถรับรู้ได้ผ่านราคายางพาราที่สูงมาก ยางดิบมีราคากิโลกรัมละ 80-90 บาท ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในอดีต

เหตุผลหลายๆ อย่างประกอบกันทำให้มีความจำเป็นต้องหาแหล่งวัตถุดิบเพื่อการผลิตในอุตสาหกรรมใหม่ๆ มาทดแทน และเมื่อพิจารณาปัจจัยด้านต้นทุนแล้ว ดีบุกก็มีศักยภาพที่จะเป็นวัตถุดิบที่แข่งขันได้กับวัตถุดิบอื่นๆ ที่กล่าวแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากสามารถหาซื้อได้จากประเทศเพื่อนบ้านเป็นจำนวนมาก เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย เป็นต้น จึงหวังได้ว่าในอนาคตอันใกล้ บทบาทของดีบุกในเศรษฐกิจไทยจะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง แต่ทั้งนี้ก็จะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้นให้มากที่สุดไม่ใช่ทำให้เกิดความซ้ำรอยกับสิ่งที่เคยเกิดเมื่อกว่า 30 ปีก่อน

¹ เหตุการณ์ครั้งนี้เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ด้วย
ข้ออ้างว่าไม่ต้องเปลืองต้นทุนในการอบเมล็ดข้าวเปลือก

² หลักฐานทางประวัติศาสตร์ยอมรับว่าการพบข้าวที่เก่าแก่ที่สุด
พบที่บ้านเชียง อุดรธานี

เอกสาร หนังสือ

กรมส่งเสริมการส่งออก. 2549. ข้าวและผลิตภัณฑ์ข้าว กระทรวงพาณิชย์.

กรมส่งเสริมการส่งออก. 2549. ข้าวและข้าว กระทรวงพาณิชย์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2548. สถิติการค้าสินค้าเกษตรรวมไทยกับต่างประเทศ ปี 2540-2548 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

เมธา เลิศดำรงธรรม. 2546. ภาวะการค้า นโยบายและแนวโน้มทางการค้าข้าวไทย กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.

สมาคมการส่งออกข้าว. 2550. เว็บไซต์ มกราคม 2550.

FAO. 2006. Rice Market, December 2006.

Foreign Agricultural Service, 2006. World Rice : Supply and Demand Date Created 1/12/2007 United State Department of Agriculture.

Economic Research, 2007. Rice Outlook/RCS-07a, January 16, 2007. United State Department of Agriculture.

วิทยานิพนธ์

Chermsak Pinthong, A Price Analysis of the Thai Rice Marketing System, PhD. Dissertation, Stanford University, 1977.

Puey Ungpakorn, Economics of Tin Control, Ph.D. Thesis, University of London, 1949.

ว่าด้วยเรื่องเล่าต่อเหตุการณ์ การควบคุมตัว “ป่วย อึ้งภากรณ์” ในบทบาทของ “เข้ม เย็นยิ่ง” ที่บ้านวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาท

ณัฐเมธี สัยเวช*

ในเชิงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ การควบคุมตัว “ป่วย อึ้งภากรณ์” ในบทบาทของ “เข้ม เย็นยิ่ง” เสรีไทยสายอังกฤษที่โดตรัมลงที่บ้านวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาทได้จบลงไปกว่าหกสิบปีแล้ว ทว่าในเชิงของ “เรื่องเล่า” แล้ว การควบคุมตัวครั้งนั้นยังคงเกิดขึ้นอย่างซ้ำๆ การควบคุมตัวที่เกิดขึ้นซ้ำนั้นไม่ได้เป็นแต่เพียงการควบคุมตัว “ป่วย” หากยังรวมถึงการควบคุมตัว “เหตุการณ์” การควบคุมตัว “ป่วย” ด้วย โดยเป็นการควบคุมตัวด้วยตัวผู้เล่าเรื่อง วัตถุประสงค์ในการเล่าเรื่อง โครงเรื่อง รูปแบบภาษา/ไวยากรณ์ที่ใช้ในการเล่าเรื่อง และการให้ความหมายต่อเหตุการณ์ดังกล่าวทั้งโดยจากตัวผู้เล่าเอง (ซึ่งบางกรณีก็คือตัว “ป่วย” เอง) และจากผู้ที่ได้มีประสบการณ์ในลักษณะต่างๆ กับเรื่องเล่าเรื่องนั้น

สิ่งที่น่าสนใจในการควบคุมตัวซ้ำก็คือ ในการควบคุมตัวซ้ำแต่ละครั้ง ความหมายขององค์ประกอบต่างๆ ในเหตุการณ์ หรือแม้กระทั่งตัวเหตุการณ์เองก็แตกต่างกันไปในแต่ละกรรมและวาระ ซึ่งในที่นี้จะขอยกตัวอย่างสามกรณี โดยแต่ละกรณีจะยกโดยเปรียบเทียบกับข้อเขียนที่ “ป่วย” ใช้เล่าถึงเหตุการณ์ครั้งนั้น ซึ่งน่าจะเป็นข้อเขียนที่บรรจุทุกอย่างไว้ใกล้เคียงกับ “ใจ” ของ “ป่วย” ในตอนที่ถูควบคุมตัวมากที่สุด เพราะเป็นข้อเขียนที่ “ป่วย” ทำการเล่าและบันทึกด้วยตัวเอง

ตัวอย่างที่ 1 : เปรียบเทียบกับการเล่าของ “ส.คิอรัญ”

เหตุการณ์การควบคุมตัวดังกล่าว เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่คณะ “Appreciation 1”¹ ที่ประกอบด้วยเสรีไทยสายอังกฤษ 3 นายคือ “เข้ม” (“ป่วย”) “ดี” (เปรม บุรี) และ “แดง” (ประทาน เปรมกมล) ต้องลอบโดตรัมเข้ามาในไทยเพื่อนำสาส์นจากกองบัญชาการมาส่งให้กับ “รัฐ” (ปรีดี พนมยงค์) แต่ถูควบคุมตัวโดยชาวบ้านเนื่องจากโดตรัมลงผิดจุดไปจากพื้นที่นัดหมาย คือไปลงที่บ้านวังน้ำขาวซึ่งอยู่ในจังหวัดชัยนาท แต่พื้นที่นัดหมายจริงๆ อยู่ระหว่างจังหวัดตากกับนครสวรรค์ และในเวลาต่อมา “ป่วย” ได้เขียนบรรยายย้อนไปถึงความรู้สึกของตัวเองในขณะที่ถูควบคุมตัวไว้ดังนี้ :²

* นักวิชาการอิสระ

เสรีไทย - ทหารชั่วคราว สิงหาคม 2485 ถึงมกราคม 2489

“...ในสมองข้าพเจ้าได้เกิดความคิดความเห็นหลายอย่างจนไม่ทราบว่าจะ
อะไรมาก่อนอะไรมาหลัง คิดถึงคู่รักของข้าพเจ้าที่ลอนดอน คิดถึงคำสุดท้าย
ของคุณมณี สาณะเสน ที่ได้กล่าวแก่ข้าพเจ้าเมื่อก่อนเราเดินทางออกจาก
ประเทศอังกฤษ คิดถึงเพื่อนของข้าพเจ้าที่ยังอยู่ในอินเดีย คิดถึงเพื่อน
อีก 2 คนของข้าพเจ้าที่อยู่ในพม่าไมไกล์เคียง คิดถึงญาติและมิตรที่อยู่กรุงเทพฯ
คิดถึงสาส์นจากกองบัญชาการถึง “รัฐ” ที่ยังอยู่ในกระเป๋าคือของข้าพเจ้า
และคิดถึงยาพิษที่อยู่ในกระเป๋าน้ำอกของข้าพเจ้า ความคิดข้อสุดท้ายนี้
เป็นความคิดที่มาหลังสุด ข้าพเจ้าควรจะกลืนยาพิษเข้าไปไหม หรือควรยอม
ให้จับเป็น ให้เขาจับตายเถิด เพราะเหตุว่าความลับที่ข้าพเจ้านำมานั้นมีอยู่
มากเหลือเกิน และถ้าถูกจับไปก็ทำให้ข้าพเจ้าต้องขายเพื่อน ขายความลับ
เหล่านั้น แต่อย่าเลยถูกจับดีกว่า เพราะเหตุว่าเอกสารต่างๆ ที่อยู่กับ
ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าสามารถที่จะป้องกันได้ตราบที่ยังมีชีวิตอยู่
ถ้าตายไปเสียจะป้องกันอย่างไร ชีวิตเป็นสิ่งที่มีความสดชื่นและสวยงาม
และตราบใดที่มีชีวิต ตราบนั้นก็ยังมีหวัง ถ้าญี่ปุ่นจะทรมาณ
ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตายเสียเดี๋ยวเห็นจะสบายดีกว่า แต่เห็นแล้วว่า
ไม่มีญี่ปุ่นในหมู่คนที่เข้ามาจับข้าพเจ้าเลย อย่างกระนั้นเลยเมื่อปะเสื่อ
ก็ยอมสู้ตายเลยให้เขาจับเป็นจะดีกว่าอย่าเพิ่งตาย”

(ตัวหนาเน้นโดยผู้เขียน)

เหล่าทหารเสรีไทย

ต่อเหตุการณ์เดียวกัน ส.ศิริรักษ์ ได้บรรยายไว้ดังนี้³

“ญี่ปุ่นอาจจะมาจับท่าน ตำรวจอาจจะมาจับท่าน ท่านไม่มีปืนมาหัดครับ
ติดตัวนี้ แต่ท่านเตรียมเอายาพิษมา ท่านจะกลืนยาพิษ ท่านจะไม่ยิงเขา
เพราะว่าถ้าจะฆ่าใครฆ่าตัวเองดีกว่า เพราะว่าที่ต้องกินยาพิษ
ก็เพราะเหตุว่า กลัวเขา -ญี่ปุ่น- จะทรมานเพื่อจะรู้ความลับ
เพราะฉะนั้นท่านมุ่งมั่นถือมั่น ไม่เอาเปรียบใครไม่ฆ่าใคร”

(ตัวหนาเน้นโดยผู้เขียน)

หากดูจากส่วนที่ผู้เขียนเน้นตัวหนา จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจว่าจะกินยาพิษหรือไม่นั้น “ป่วย” ใช้ “ความลับ” ที่ตัวเองนำมาด้วยเป็นปัจจัยสำคัญในการชั่งน้ำหนักในการตัดสินใจ แม้ในการชั่งน้ำหนักนั้นจะมีเรื่องเพื่อนอยู่ด้วย (“ถ้าถูกจับไปก็ทำให้ข้าพเจ้าต้องขายเพื่อน”) แต่น้ำหนักที่ “ป่วย” ใช้ในการตัดสินใจจริงๆ คือเรื่อง “ความลับ” ซึ่งสามารถเห็นได้จากประโยคที่ทำตัวหนาไว้

กับอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ ผู้นำเสรีไทย

นั่นหมายความว่า “ยาพิษ” (อันเป็น “เป็นความคิดที่มาหลังสุด”) ในความหมายตามการเล่าของ “ป่วย” นั้นโยงใยอยู่กับการรักษา “ความลับ” ที่ตัวเองนำมา ซึ่งนั่นน่าจะเกี่ยวเนื่องกับอุดมการณ์ ในฐานะที่ “ป่วย” เป็นเสรีไทย แต่ในความหมายของส.ศิวัรักษ์ “ยาพิษ” สามารถแสดงถึงอุดมการณ์ ของ “ป่วย” เรื่อง “ความมุ่งมั่นถึงสัณตไม่เอาเปรียบใครไม่ฆ่าใคร” ได้

ในฐานะที่ความคิดความรู้สึกในตอนนั้นปรากฏจริงอยู่แต่ในตัว “ป่วย” ในตอนที่เกิดเหตุการณ์นั้น นั่นหมายความว่า ย่อมต้องมีแต่เพียง “ป่วย” คนที่อยู่ในเหตุการณ์ตอนนั้นเท่านั้นที่จะรู้ว่าที่จริง แล้วความรู้สึกในตอนนั้นเป็นอย่างไร การเล่าถึงเหตุการณ์นั้นล้วนเป็นการมองย้อนกลับไปแล้วเลือก มาเล่า และเป็นการเล่าโดย “ป่วย” ในปัจจุบัน (หมายถึงเวลาในขณะที่ “ป่วย” เล่า) ดังนั้น --ในฐานะผู้จ้องมองจากภายนอก ทั้งผู้ที่อ่านสิ่งที่ “ป่วย” เขียนและผู้ฟังสิ่งที่ส.ศิวัรักษ์พูดย่อมไม่อาจ บอกได้ว่า แท้จริงแล้ว “ยาพิษ” มีความหมายตามแบบการเล่าของ “ป่วย” หรือของ ส.ศิวัรักษ์ แต่ สิ่งหนึ่งที่บอกได้จากตัวอย่างที่ยกมาก็คือ **เมื่อต้องเล่าถึงเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ผู้เล่าสามารถ ให้ความหมายและเล่าถึงมันได้มากกว่าเพียงแบบเดียว โดย “เรื่องเล่า” เรื่องหนึ่งจะมีความหมาย และลักษณะการเล่าอย่างไรรื่นขึ้นอยู่กับว่า ผู้เล่าเป็นใคร มองและเล่าถึงเหตุการณ์นั้นๆ ภายใต้ การกำกับของสิ่งใด**

ตัวอย่างที่ 2 : เปรียบเทียบกับการเล่าของ “ปราโมทย์ นาคกรสว”

ในกรณีการเล่าเรื่องเหตุการณ์การควบคุมตัวดังกล่าว ยังมีการเล่าโดยให้ความหมายการควบคุมตัว “ป่วย” ของชาวบ้านที่แตกต่างกันไประหว่างการเล่าของ “ป่วย” และผู้อื่นด้วย ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้คือการเล่าของ ปราโมทย์ นาคกรรพ ที่เขียนเพื่ออธิบายคำพูดของตัวเองที่ว่า “มีผู้กล่าวว่า อาจารย์ป่วย ตายถึงสามหน” ดังนี้:⁴

“หนที่ ๑ เมื่อครั้งเป็นเสรีไทย กระโดดร่มมาลงที่ชัยนาท ถูกชาวบ้าน จับเตรียมสังหารด้วยความโลภ ภายหลังอาจารย์ป่วยไปตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทฯ ที่ชัยนาท เพื่อรบกับความยากจน อันเป็นต้นเหตุของความโลภ และโง่เขลาบาปบุญญาของชาวบ้าน ”

(ตัวหนาเน้นโดยผู้เขียน)

ต่อเหตุการณ์เดียวกัน “ป่วย” บรรยายถึงชาวบ้านในตอน that “ป่วย” ถูกนำไปมัดไว้ที่ศาลาวัดวังน้ำขาวไว้ดังนี้:⁵

“ในหมู่บ้านนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเขามีความเมตตากรุณาทั่วๆ ไป ไม่ใช่เพราะว่าเขารู้เรื่องการเมืองหรือการสงคราม แต่เพราะเหตุว่าน้ำใจอันดี และชื่อตามธรรมชาติของเขา พาให้เขามองข้าพเจ้าเป็นเพื่อนมนุษย์และเป็นเพื่อนมนุษย์ที่กำลังได้ทุกข์อยู่ และถึงแม้จะมีคนที่ไม่ได้แยแสกับอะไรทั้งสิ้น ก็ไม่ได้รู้สึกเกลียดชังนอกจากจะอยากรู้อยากเห็น ”

(ตัวหนาเน้นโดยผู้เขียน)

“ชาวบ้าน” ที่ “ป่วย” และปราโมทย์กล่าวถึงอาจจะเป็นคนละกลุ่มกัน แต่การใช้คำว่า “ชาวบ้าน” เหมือนกันต่อเหตุการณ์เดียวกัน หากอ่านเพียงเรื่องเล่าของ “ป่วย” หรือของปราโมทย์แค่เพียงขึ้นใดขึ้นหนึ่ง คำว่า “ชาวบ้าน” ก็สามารถกลายเป็นสัญลักษณ์กลายเป็นภาพตัวแทนของ “ชาวบ้าน” ทั้งหมดที่ชัยนาทได้ เรื่องเล่าของ “ป่วย” จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่า “ชาวบ้าน” ที่ชัยนาททั้งหมด “มีความเมตตากรุณา...ไม่ได้รู้สึกเกลียดชังนอกจากจะอยากรู้อยากเห็น” ในขณะที่เรื่องเล่าของปราโมทย์อาจทำให้เข้าใจไปได้ว่า “ชาวบ้าน” ที่ชัยนาททั้งหมดในเหตุการณ์นั้นปฏิบัติต่อ “ป่วย” ในลักษณะ “จับเตรียมสังหารด้วยความโลภ”

กับคณะเสรีไทยในอังกฤษ กรุงเทพฯ ปี 2530

ยิ่งไปกว่านั้น จากเนื้อความในตอนท้ายเรื่องเล่าของปราโมทย์ที่ว่า “ภายหลังอาจารย์ป่วยไปตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทฯ ที่ชัยนาท เพื่อรบกับความยากจน” หากจะกล่าวกันอย่างถึงที่สุด เราสามารถมองเห็นอุดมคติเรื่อง “ความกตัญญูรู้คุณ/เนอร์คุณ” แฝงฝังอยู่ในการเลือกเรื่องมาเล่าของปราโมทย์ด้วย และนั่นแสดงให้เห็นว่า ในการเล่าเรื่องที่มีการโยงเหตุการณ์ต่างๆ เข้าด้วยกัน หากผู้เล่าเลือกใช้สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายอย่างเหมาะสม เหตุการณ์ที่ต่างเกิดขึ้นอย่างอิสระและไม่เกี่ยวข้องกันอย่างการ “ถูกชาวบ้านจับ” กับการที่ “อาจารย์ป่วยไปตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทฯ ที่ชัยนาท เพื่อรบกับความยากจน” ก็สามารถกลายเป็นเหตุการณ์ที่สัมพันธ์กันได้ ทั้งยังสัมพันธ์กันโดยสื่อความหมายเชิงอุดมคติอีกด้วย

ตัวอย่างที่ 3 : เปรียบเทียบกับการเล่าในหนังสือ “เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย”

เมื่อต้องเลือกมาเล่า สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการลด/คัด/ตัดทอนในสิ่งที่ผู้เล่านึกเห็นว่าไม่จำเป็นหรือไม่สนับสนุน (หรือบางกรณีอาจถึงขั้นทำลาย) วัตถุประสงค์ในการเล่าออกไป และการที่ทำเช่นนั้นก็อาจทำให้เหตุการณ์ที่ถูกเล่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระไปได้

ดังเช่นในเหตุการณ์เดิมคือการควบคุมตัวเสรีไทยสายอังกฤษคณะ Appreciation 1 ซึ่งตอนนั้น “ป่วย” เป็นผู้เดียวที่ต้องเผชิญหน้ากับชาวบ้าน “ป่วย” บรรยายถึงเหตุการณ์ในตอนนั้นไว้ดังนี้:⁶

“ข้าพเจ้าทราบทีหลังว่า แดงและดีได้ยินเสียงคนจับข้าพเจ้า จึงวิ่งหนีไปก่อนที่จะมีใครได้เห็น เขาทั้งสองเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในอีกส่วนหนึ่งของป่า จนกระทั่งเวลาถึงกลางคืน และในคืนนั้นได้เดินทางไปยังที่ที่เราได้กำหนดนัดพบกันไว้ถ้าเมื่อเราคลาดกัน หวังว่าถ้าข้าพเจ้าหนีไปได้ข้าพเจ้าก็คงไปคอยอยู่ที่นั่น แต่เมื่อไม่พบข้าพเจ้า เขาก็เดินทางต่อไปทางภาคเหนือ เข้าไปยังจังหวัดอุทัยธานี และในไม่ช้าก็ถูกจับระหว่างที่กำลังรับประทานอาหารอยู่ในตลาดเพราะไม่ได้สวมหมวก”

ต่อเหตุการณ์ดังกล่าว การเล่าเรื่องในหนังสือ “เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย” มีอยู่ว่า :⁷

“ชะตากรรมของเสรีไทยทั้ง 3 คนแขวนไว้บนเส้นด้าย เนื่องจากการเดินทางเข้ามาประเทศไทยโดยไม่มีการประสานงานกับเสรีไทยในประเทศมาก่อนนั้น เปรียบเสมือนกับการเดินทางเข้ามาในดินแดนของศัตรู... แต่โชคดีเป็นของป่วยและเพื่อนๆ เพราะทั้งหมดเพียงถูกควบคุมตัวเท่านั้น”

เมื่อเปรียบเทียบการเล่าเรื่องในสองวาระดังกล่าว หากได้อ่านเพียงเรื่องเล่าใน “เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย” เราก็จะเข้าใจว่าเสรีไทยสายอังกฤษคณะ Appreciation 1 ทั้งสามคนถูกจับกุมตัวในทีเดียวกันคือที่บ้านวังน้ำขาวจังหวัดชัยนาท ทั้งที่เรื่องที่เกิดขึ้นก็คือ “แดงและดี” เองก็ถูกจับเช่นกัน แต่เป็นคนละเวลาและสถานที่กับ “ป่วย”

เรื่องเล่าใน “เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย” แตกต่างไปจากเรื่องเล่าของ “ป่วย” เพราะมีจุดมุ่งหมายในการเล่าที่แตกต่างกัน การเล่าของ “ป่วย” เป็นการเล่าถึงชะตากรรมของดีและแดง ภายใต้บริบทของเรื่องเล่าว่าเป็นผู้ที่มาด้วยกัน แต่ไม่ได้อยู่ด้วยกันกับ “ป่วย” ในการควบคุมตัว และเป็นการเล่าเพื่อขยายเนื้อความก่อนหน้านั้นที่บรรยายความกังวลของ “ป่วย” ที่มีต่อดีและแดง แต่เรื่องเล่าที่อยู่ใน “เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย” นั้น เป็นการเล่าถึงชะตากรรมของคณะ Appreciation 1 ทั้งสามคน และการที่เรื่องจบลงที่ “...ทั้งหมดเพียงแต่ถูกควบคุมตัวเท่านั้น” อันเป็นบทสรุปชะตากรรมของคณะ Appreciation 1 ทั้งสามคนนั้นก็เพราะการเล่าดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ แต่เป็นการเล่าเพื่อเปรียบเทียบอ้างอิงกับชะตากรรมของเสรีไทยชุดก่อนหน้านี้ที่ถูกจับได้และถูกสังหารทั้งคณะ เช่นนั้นแล้ว เหตุการณ์การหลบหนีก่อนถูกจับกุมของแดงและดีจึงถูกตัดทอนไป และนั่นหมายความว่า ในการเล่าเรื่องใดๆ นั้น รูปแบบการเล่าสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามวัตถุประสงค์ในการเล่า และนั่นอาจหมายถึงการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาสาระโดยที่ใจความที่ต้องการจะสื่อมันยังคงเดิม

สรุป

จากตัวอย่างทั้งหมดที่ยกมา น่าจะพอทำให้เห็นได้ว่า เหตุการณ์ฯ หนึ่ง เมื่อผ่านกาลเวลาและการหยิบยกมาเล่าซ้ำ ความหมายของเหตุการณ์นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามวัตถุประสงค์ของการเล่า การให้ความหมายต่อเหตุการณ์ที่นำมาเล่า หรือกระทั่งถูกนำไปปรับใช้อุดมการณ์ของผู้เล่า อาจกล่าวได้ว่า การเล่าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่ผ่านพ้นไปแล้วนั้น เป็นการนำเอากรอบความหมายในปัจจุบันไปให้ความหมายกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต นั่นทำให้ความหมายของเหตุการณ์ต่างๆ สามารถถูกแต่งเติม ลดทอน และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ และนั่นน่าจะทำให้เห็นว่า เมื่อศึกษาเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ผู้ศึกษาน่าจะย่นย่อช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษากลับไปให้ไกลมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ความหมายของเหตุการณ์นั้นใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

- ¹ เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย (น.163)
- ² ป่วย อึ้งภากรณ์, “ทหารชั่วคราว”, ใน, จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (น.55-56)
- ³ ส.ศิริรักษ์ (สุลักษณ์ ศิวรักษ์) กล่าวในรายการสารคดี “ย้อนรอย” ตอน “คนดีชื่อ...ป่วย”
- ⁴ ปราโมทย์ นาครทรรพ, “คิดถึงอาจารย์ป่วย”, ใน, อาจารย์ป่วยกับธรรมชาติ (น.163)
- ⁵ ป่วย อึ้งภากรณ์, “ทหารชั่วคราว”, ใน, จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (น.58)
- ⁶ เล่มเดียวกัน, (น.57)
- ⁷ เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย (น.164)
- ⁸ “ป่วย” ได้บรรยายความกังวลใจในตอนนั้นว่า “ข้าพเจ้าพะวงอยู่แต่ในเรื่องปัญหาว่าเพื่อนข้าพเจ้าถูกจับหรือเปล่า ในไม่ช้าก็รู้สึกเบาใจไปบ้าง ที่ไม่เห็น 2 คนนั้นถูกจับมา ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะได้แบกวิทยุรวมกลุ่มอยู่ และนอกจากนั้นไม่ได้ยินเสียงปืนเลย จึงเป็นที่เบาใจ” ป่วย อึ้งภากรณ์, “ทหารชั่วคราว”, ใน, จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน (น.57)

ธนาพล อิวสกุล, สุรียา (เบญโญ) สุโลมาน, พระไพศาล วิสาโล, เสรีไทย : อุดมการณ์ที่ไม่ตาย, กรุงเทพฯ : บ.โรงพิมพ์ กรุงเทพฯ (1984), 2546

ปราโมทย์ นาครทรรพ, “คิดถึงอาจารย์ป่วย”, ใน, อาจารย์ป่วยกับธรรมชาติ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542

ป่วย อึ้งภากรณ์, “ทหารชั่วคราว”, ใน, จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน, ดาวน์โหลดหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ได้จาก <http://puay.org/puaybook012>

รายการย้อนรอย ตอน “คนดีชื่อ...ป่วย” ชมได้ที่ <http://www.openbase.in.th/node/8660>

บทความท่องเที่ยวไทยที่น่าสนใจ

รายงานการศึกษา งานหอจดหมายเหตุ

ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มณฑลเซี่ยงไฮ้ และกรุงปักกิ่ง

ดาวเรือง แนวทอง*

วันอาทิตย์ที่ 19 - วันเสาร์ที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2552

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารจัดการเอกสารสำคัญอันเป็นมรดกและภูมิปัญญาของชาติ ได้ให้ความสนใจความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศว่าด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ และให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้บุคลากร ผู้มีหน้าที่ในการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุของชาติ โดยการจัดฝึกอบรมสัมมนา และการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ

ในปีงบประมาณ 2552 สำนักหอจดหมายเหตุ จัดโครงการศึกษาดูงานเอกสารและจดหมายเหตุ ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน กำหนดให้นักจดหมายเหตุเดินทางไปศึกษาดูงานจดหมายเหตุเมืองเซี่ยงไฮ้ และกรุงปักกิ่ง ระหว่างวันอาทิตย์ที่ 19 - วันเสาร์ที่ 25 เมษายน 2552 คณะประกอบด้วย รองอธิบดีกรมศิลปากร ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และนักจดหมายเหตุ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ทีมงานจดหมายเหตุ ธนาคารแห่งประเทศไทย และนักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวม 16 คน

การศึกษาดูงานในครั้งนี้กำหนดไว้ 4 แห่ง คือ เมืองเซี่ยงไฮ้ 2 แห่ง ได้แก่ หอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Municipal Archives at the Bund) และหอจดหมายเหตุเมืองเกา (Pudong Xinqu Archives) หอจดหมายเหตุกรุงปักกิ่ง 2 แห่ง คือ หอจดหมายเหตุแห่งชาติจีน (The first Historical Archives of China) และหอจดหมายเหตุทางด้านสถาปัตยกรรมกรุงปักกิ่ง (Architectural Archives)

วันจันทร์ที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2552

ออกเดินทางเวลา 02.00 น. จากท่าอากาศยานนานาชาติสุวรรณภูมิ จังหวัดสมุทรปราการ โดยสายการบินไชน่าอีสเทิร์นแอร์ไลน์ เที่ยวบินที่ MU 548 ถึงท่าอากาศยานนานาชาติมณฑลเซี่ยงไฮ้ เวลา 7.00 น. (เวลาท้องถิ่นเร็วกว่าเวลาประเทศไทยประมาณ 1 ชั่วโมง)

* นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุ
และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เซี่ยงไฮ้ (Shanghai) หรือ ช่างไห่ แปลว่า ตอนบนของแม่น้ำจากทะเล หรืออีกชื่อหนึ่ง คือ เซ่งไห้ เป็นเมืองที่ตั้งอยู่เขตเมืองท่าอยู่เหนือทะเล จัดเป็นเขตการปกครองพิเศษแบบเทศบาลนคร มีสถานะเทียบเท่ามณฑล มีพื้นที่ 6,230.5 ตร.กม. เป็นเมืองใหญ่ที่สุดของสาธารณรัฐประชาชนจีน ตั้งอยู่

บริเวณปากแม่น้ำแยงซีเกียง บนชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของมหาสมุทรแปซิฟิก อยู่กึ่งกลางระหว่างส่วนเหนือและใต้ของแผ่นดินจีน ประกอบด้วยอำเภอรอบนอก 10 อำเภอ และมีเมืองในเขตอำเภออีก 12 เมือง เซี่ยงไฮ้ เป็นถิ่นกำเนิดของลัทธิคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีน เมื่อ ค.ศ. 1921 และยังเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิวัติวัฒนธรรมและศูนย์บัญชาการในยุคนั้นด้วย

ปัจจุบันเซี่ยงไฮ้ หรือ มหานครเซี่ยงไฮ้ เป็นเมืองที่มีศักยภาพสูงในด้านการก่อสร้าง ระบบสาธารณูปโภคที่มีประสิทธิภาพ ได้รับขนานนามว่า “นครปารีสแห่งตะวันออก” ถูกจัดให้อยู่ในมหานครที่มีชื่อเสียงอันดับ 5 ของโลกรองจากกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. นิวยอร์ก ลอนดอน และปารีส ในอดีตเซี่ยงไฮ้เป็นหมู่บ้านชาวประมง ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนเมืองที่มีขนาดใหญ่เมืองหนึ่งของโลก มีประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ เป็นศูนย์กลางความเจริญในด้านต่างๆ ของภูมิภาค ทั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า การเงิน และการลงทุน รวมถึงแฟชั่น ซึ่งรัฐบาลจีนผลักดันให้เซี่ยงไฮ้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย เซี่ยงไฮ้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ เขตเมืองเก่า และเมืองใหม่มีแม่น้ำฮวงผู่ (Huang pu) กั้นเขตระหว่างเมืองเก่าและเมืองใหม่ เมืองเก่าเรียกว่าผู่ซื่อ (Puxi) หรือ “The Bund” หรือ “หาดไ่ว่ทั้น” หรือเป็นที่รู้จักกันในชื่อหาดเจ้าพ่อเซี่ยงไฮ้ เคยเป็นเขตเช่าของจักรวรรดินิยมตะวันตก จึงเห็นสิ่งปลูกสร้างอาคารเก่าแก่สไตล์ยุโรปอายุกว่าร้อยปีตั้งเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำฮวงผู่ ปัจจุบันปรับปรุงเป็นโรงแรม ที่ทำการธนาคาร สถานกงสุล และธนาคารกรุงเทพ สาขาเซี่ยงไฮ้ก็ตั้งอยู่ที่นี้ด้วย ส่วนเขตเมืองใหม่เรียกว่าผู่ตง (Pudong)

วันจันทร์ที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2552 มีกำหนดการศึกษาดูงาน 2 แห่ง คือ ภาคเช้า ศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Municipal Archives at the Bund) และภาคบ่ายศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุเขตเมืองเก่า (Pudong Xinqu Archives)

หอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Municipal Archives at the Bund)

Mr. Wu Chen ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้และเจ้าหน้าที่รวม 4 คน ให้การต้อนรับประกอบด้วย นักจดหมายเหตุหญิง 1 คน นักจดหมายเหตุชาย 1 คน และล่ามแปลภาษาจีน เป็นภาษาอังกฤษ 1 คน

Mr. Wu Chen บรรยายสรุปการบริหารงานหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของคณะกรรมการหอจดหมายเหตุ โดยพรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นผู้กำหนดนโยบายการบริหารงานและใช้นโยบายเดียวกันทั่วประเทศ คณะกรรมการฯ มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชาติมี 5 คน รองลงมาคือคณะกรรมการระดับมณฑล คณะกรรมการหอจดหมายเหตุแต่ละแห่งจะต้องผ่านการคัดเลือกจากประชาชนในเขตเมืองนั้นๆ ถ้าคณะกรรมการคนใดไม่มีผลงาน หรือทำงานไม่เป็นที่พอใจของประชาชน ประชาชนสามารถร้องเรียนและคัดค้านออกได้ ส่วนงบประมาณการบริหารงานได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง

หอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ เป็นอาคารสูง 11 ชั้น มีพื้นที่ 9,270 ตรม. ตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่า ริมฝั่งแม่น้ำฮวงผู่ เป็นหอจดหมายเหตุเมืองที่ใหญ่ที่สุด ก่อตั้งเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1959 ประกอบด้วย 14 หน่วยงาน มีเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครรวม 250 คน ในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นชาย

หอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ ทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สำคัญของมณฑลเซี่ยงไฮ้ ส่งเสริมความรักชาติและป้องกันรักษาเอกสารที่เป็นสมบัติและมรดกวัฒนธรรมของชาติ เป็นศูนย์กลางจัดเก็บข้อมูลสำหรับการอ้างอิงที่สำคัญของมณฑลเซี่ยงไฮ้ มีเอกสารมากกว่า 2.18 ล้านแฟ้ม ใช้พื้นที่จัดเก็บมากกว่า 58 กิโลเมตร ในจำนวนนี้อเอกสารร้อยละ 35 จัดทำเป็นเอกสารดิจิทัล จีนมีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงและเผยแพร่การใช้ข้อมูลเป็นอย่างมาก เอกสารเก่าที่สุดเป็นเอกสารของราชวงศ์หมิง อายุ 500 ปี

การจัดแสดงนิทรรศการเอกสารเก่า (ภาพโดย กรพินธุ์ หวีตา)

นิทรรศการแผนที่ของเมืองจัดแสดงไว้ที่เส้นทางเดินภายในห้องนิทรรศการ (ภาพโดย ดาวเรือง แนวทอง)

การจัดสรรพื้นที่ใช้สอยในอาคารแบ่งได้ดังนี้

ชั้นล่างสุด จัดเป็นห้องรับแขกโถงต้อนรับผู้มาเยือน และห้องอาหารว่างและเครื่องดื่ม

ชั้น 1 - 4 เป็นพื้นที่สำหรับจัดแสดงนิทรรศการ ชั้นที่ 1 - 2 จัดแสดงนิทรรศการหัวข้อ “City Memory Exhibition of Archives Materials on the Historical Development of Modern Shanghai” จัดแสดงด้วยภาพถ่ายและเอกสารจดหมายเหตุกว่า 600 ชิ้น เล่าประวัติเมืองเซี่ยงไฮ้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (เมืองเก่า - ใหม่) ในช่วงเวลาที่ผ่านมาประมาณ 200 ปี นอกจากนี้ชั้นที่ 1 ยังจัดแสดงแผนที่ของเมืองขนาดใหญ่ไว้ โดยออกแบบให้ผู้ชมสามารถเดินเหยียบไปบนแผนที่ เอกสารทุกชั้นจัดแสดงไว้ในตู้ พร้อมระบบมัลติมีเดียไว้ทุกโซน นิทรรศการเปิดให้ชมฟรี มี

อาสาสมัครที่ได้รับการฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์นำชม และอยู่ประจำนิทรรศการแต่ละจุด อาสาสมัครเหล่านี้หอจดหมายเหตุจะเปิดรับและฝึกอบรมเป็นประจำทุกปี โดยมีค่าตอบแทนให้ ในแต่ละปีจะมีอาสาสมัครที่ได้รับการฝึกอบรมแล้ว กระจายอยู่ตามหอจดหมายเหตุทั่วประเทศประมาณ 3 - 4 พันคน ส่วนชั้นที่ 3 - 4 จัดแสดงนิทรรศการหลากหลายหัวข้อ เช่น เรื่องเกี่ยวกับหลักศาสนาและปรัชญา ในการดำรงชีวิต สอนให้คนเป็นคนดีมีศีลธรรม

ชั้นที่ 5-7 ห้องบริการค้นคว้าเอกสารจัดไว้ที่ชั้น 5 และ 6 ของอาคาร มีชั้นเก็บเครื่องมือช่วยค้น เครื่องคอมพิวเตอร์สำหรับสืบค้นโดยใช้โปรแกรมจัดเก็บเอกสารอัตโนมัติ มีบริการเอกสารโสตทัศน จดหมายเหตุประเภทวิดิทัศน์ พร้อมอุปกรณ์สำหรับการศึกษาค้นคว้าเฉพาะบุคคล ห้องฉายภาพยนตร์ ที่ชั้น 7 จัดเป็นห้องบรรยาย พร้อมอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกในการสอน จนักเรียนได้มากกว่า 70 ที่นั่ง และพื้นที่ให้นักเรียนทำกิจกรรมก็อยู่ในบริเวณนี้ด้วย ปริมาณผู้ใช้โดยเฉลี่ยวันละ 200 คน หรือประมาณ 1,000,000 คนต่อปี เฉพาะผู้ใช้ชาวต่างชาติเฉลี่ยเดือนละประมาณ 100 คน

ชั้นที่ 8 ห้องค้นคว้าเอกสาร จัดเจ้าหน้าที่ให้บริการสอบถามและช่วยการค้นคว้า พร้อมวัสดุอุปกรณ์

เครื่องอ่านไมโครฟิล์ม (ภาพโดย ดาวเรือง แนวทอง)

โต๊ะคอมพิวเตอร์สืบค้นข้อมูลจดหมายเหตุ (ภาพโดย ดาวเรือง แนวทอง)

เครื่องอำนวยความสะดวกในการค้นคว้า สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง ทั้งภาษาจีนและภาษาต่างประเทศ เป็นสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้ค้นคว้าที่เป็นนักวิจัย ซึ่งต้องการใช้สถานที่ในการค้นคว้าเอกสารเป็นเวลานานๆ นอกจากนี้ยังจัดให้มีห้องออกกำลังกายคลายความเหนื่อยล้าจากการอ่านเอกสาร มีระเบียบทางออกไปชมวิวิวทัศน์ของเมืองได้ด้วย

ชั้นที่ 9 - 10 เป็นห้องจัดประชุมสัมมนา ชั้น 9 มี 5 ห้อง ขนาดต่างๆ กัน ส่วนชั้นที่ 10 เป็นห้องบรรยายให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาได้ 200 คน และยังมีห้องฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติ โบราณคดี อุทยานธรรมชาติของเมืองเสียมราฐ มีระเบียบซึ่งสามารถออกไปชมวิวิวทัศน์

เจ้าหน้าที่ให้บริการสอบถามและช่วยการค้นคว้า (ภาพโดย ดาวเรือง แนวทอง)

ของเมืองเชียงใหม่ได้เช่นเดียวกับชั้น 8

ส่วนอาคารสถานที่ห้องคลังจัดเก็บเอกสารอยู่ห่างออกไปประมาณ 10 กิโลเมตร ผู้ใช้ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขอใช้เอกสาร ยกเว้นกรณีการทำสำเนาเอกสาร เมื่อผู้ใช้ต้องการใช้เอกสาร จะต้องกรอกใบขอใช้เอกสารที่จัดไว้ให้ มีตารางกำหนดเวลาให้ผู้ใช้กรอกใบขอใช้เอกสารวันละ 4 ครั้ง คือ ถ้าต้องการใช้เอกสารในวันรุ่งขึ้น ผู้ใช้ต้องกรอกใบขอใช้เอกสารไว้ก่อนเวลาที่หอจดหมายเหตุจะปิดทำการ

กำหนดเวลาส่งใบขอใช้เอกสาร

09.30 น. ได้รับเอกสารเวลา 10.00 น.

10.50 น. ได้รับเอกสารเวลา 11.30 น.

13.00 น. ได้รับเอกสารเวลา 13.30 น.

15.00 น. ได้รับเอกสารเวลา 15.30 น.

การโอนย้ายเอกสาร

นโยบายการโอนย้ายเอกสารจากหน่วยงานต่างๆ จะทำการโอนย้ายเมื่อเอกสารครบ 20 ปี และเปิดให้บริการประชาชนเมื่อเอกสารมีอายุครบ 30 ปี

เวลาเปิด - ปิด

เปิดบริการวันจันทร์ - วันอาทิตย์ 09.00 - 16.30 น.

ห้องจัดแสดงเปิดวันจันทร์ - วันอาทิตย์ เวลา 09.00 น. - 17.00 น.

อาคารหอจดหมายเหตุเขตเมืองใหม่ของเซี่ยงไฮ้

หอจดหมายเหตุเขตเมืองใหม่ของเซี่ยงไฮ้ (Pudong Xinqu Archives)

ผู้อำนวยการหอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu กล่าวต้อนรับและบรรยายสรุปประวัติหอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu มีล่ามแปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย โดยสังเขป ดังนี้

สาธารณรัฐประชาชนจีน จัดให้มีหอจดหมายเหตุทุกระดับมณฑล เขต และอำเภอ เฉพาะมณฑลเซี่ยงไฮ้มีหอจดหมายเหตุถึง 20 แห่ง ประกอบด้วยหอจดหมายเหตุระดับเขตเมือง 19 แห่ง และหอจดหมายเหตุมณฑล 1 แห่ง หอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Municipal Archives at the Bund) ถือเป็นหอจดหมายเหตุระดับมณฑล เก็บเอกสารสำคัญของเมืองเซี่ยงไฮ้ ส่วนหอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu ตั้งอยู่ในเขตเมืองใหม่ของมณฑลเซี่ยงไฮ้ เป็นหอจดหมายเหตุระดับเขต จัดเก็บเอกสารของเขตเมืองใหม่ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน

นโยบายการบริหารจัดการเอกสาร

หอจดหมายเหตุเขตเมือง Pudong Xinqu ได้รับจัดสรรงบประมาณจากรัฐบาลท้องถิ่นทั้งของนครเซี่ยงไฮ้และ Pudong มีนโยบายการบริหารและดำเนินงานเหมือนหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียดบางข้อที่เป็นลักษณะเฉพาะของเขตเมือง Pudong มีการติดต่อประสานงานระหว่างหอจดหมายเหตุในมณฑลเดียวกัน เช่น การดำเนินงานด้านเอกสาร ถ่ายทอดประสบการณ์การทำงาน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่นำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับหอจดหมายเหตุแต่ละแห่ง

การบริหารงานหอจดหมายเหตุเขตเมือง Pudong ขึ้นตรงต่อหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ มีข้อมูลที่น่าสนใจว่าหากหอจดหมายเหตุระดับมณฑล เขตเมือง หรือ อำเภอ มีผลงานมาก รัฐบาลอาจพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้เพิ่มเติมตามผลงาน การได้รับงบประมาณเพิ่มขึ้นขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารหอจดหมายเหตุแต่ละแห่ง

อาคารหอจดหมายเหตุเขตเมือง Pudong Xinqu ออกแบบโดยสถาปนิกและวิศวกรชาวจีนร่วมกับชาวเยอรมัน เป็นอาคารที่ใช้เสาเข็มรับน้ำหนัก ตัวอาคารไม่มีกำแพงรั้ว ห้องเก็บเอกสารจัดไว้ที่ชั้นใต้ดินยกพื้นสูงกว่าระดับถนน ดูภายนอกเป็นเหมือนชั้นบันได เปิดให้บริการเมื่อ ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) มีพื้นที่สิ่งก่อสร้างโดยรอบทั้งหมด 48,000 ตารางเมตร เฉพาะตัวอาคารหอจดหมายเหตุมีพื้นที่ 28,000 ตารางเมตร รับน้ำหนักได้ 7,000 ตัน จัดเป็นที่เก็บเอกสาร ห้องจัดแสดงนิทรรศการ ในลักษณะคล้ายๆ กับพิพิธภัณฑ์ และเป็นสถานที่บริการประชาชน ห้องเก็บเอกสารมีพื้นที่ 13,000 ตารางเมตร เป็นองค์กรที่ทันสมัย ตัวอาคารตั้งอยู่ในใจกลางเมือง ประชาชนสามารถเดินทางมาใช้บริการได้สะดวก มีสถานที่ราชการที่แสดงถึงความทันสมัย เป็นเสมือนสัญลักษณ์ของการจัดตั้งเมืองใหม่ตั้งอยู่โดยรอบ เช่น ศูนย์วิทยาศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ ฯลฯ มีเจ้าหน้าที่ประจำรวมอาสาสมัคร 67 คน

เอกสารที่เก็บอยู่ในหอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu ประกอบด้วยเอกสารผังเมืองใหม่ เอกสารเหล่านี้มีอายุ 25 ปี ได้แก่ เอกสารท้องถิ่น เอกสารของรัฐบาลจีนกลาง เอกสารประวัติศาสตร์ เอกสารเกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างต่างๆ และเอกสารผังเมืองใหม่

นโยบายการส่งมอบเอกสาร

เอกสารสิ่งก่อสร้างในเขตเมืองใหม่ที่ก่อสร้างเสร็จแล้วจะต้องส่งมาเก็บที่หอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu ภายในเวลา 6 เดือน - 1 ปี ส่วนเอกสารอื่นๆ ของรัฐบาลที่สิ้นกระแสการใช้งานในเขตเมือง Pudong จะส่งมาเก็บที่หอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu ภายในระยะเวลา 10 ปี ตามกำหนดการรับมอบเอกสารของรัฐบาล หรือกรณีหน่วยงาน องค์กรใดมีการยกเลิกกิจการสามารถส่งเอกสารมาฝากเก็บก่อนอายุ 10 ปี

รัฐบาลกลางซึ่งเป็นรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ให้ความสำคัญและสนับสนุนกิจการของหอจดหมายเหตุเป็นอย่างดี และใช้อำนาจสั่งการให้หน่วยงานต่างๆ ทำตามข้อกำหนด ส่วนประชาชนก็ให้ความร่วมมือในการจัดเก็บเอกสารตามที่รัฐบาลกำหนดด้วยเช่นกัน โดยอาจจะไม่ได้ส่งเอกสารมาเก็บที่หอจดหมายเหตุ แต่ถ้าเห็นว่าเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ก็นำเผยแพร่ในอินเทอร์เน็ตให้สาธารณชนรับทราบต่อไป

การประสานงานระหว่างหอจดหมายเหตุ

หอจดหมายเหตุ Pudong Xinqu มีการประสานงานกันโดยตรงกับหอจดหมายเหตุมณฑลเซี่ยงไฮ้ และหอจดหมายเหตุระดับเขตเมืองต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลเอกสารและประสบการณ์ระหว่างกัน

การสรรหาคณะกรรมการจดหมายเหตุ

มีการคัดสรรจาก 3 ช่องทาง คือ

1. บุคคลที่เป็นคนพิเศษ คนเก่ง มีความสามารถ หรือผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยคัดเลือกเข้ามา หากการทำงานมีผลงานเป็นที่พอใจ คือ สอบผ่านสามารถทำงานต่อไปได้
2. บุคคลที่ได้รับเชิญจากหน่วยงานอื่น มีการทดลองงาน หากทำงานเป็นที่พอใจก็อนุญาตให้ทำต่อไป
3. รัฐบาลกลางของจีนปักกิ่งส่งมาเป็นตัวแทนของพรรคคอมมิวนิสต์ ในการประชุมสภาจีนทุกปี รัฐบาลจะเลือกบุคคลที่เห็นสมควรให้มาเป็นกรรมการจดหมายเหตุ ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นกรรมการจดหมายเหตุฯ ถ้าไม่มีผลงานประชาชนจะเป็นผู้ดูแลการทำงานและมีสิทธิ์ฟ้องร้องได้

การพัฒนาบุคลากรและพิจารณาผลงาน

จดหมายเหตุฯ มีเกณฑ์ในการพิจารณาผลงานของบุคลากร ดังนี้

1. มอบหมายงานให้ทำในแต่ละปี และประเมินผลการปฏิบัติงาน หากทำงานสำเร็จ เรียบร้อย ก็จะได้รับพิจารณาความดีความชอบ และจ้างทำงานต่อ กรณีที่บุคลากรไม่สามารถทำงานได้สำเร็จตามเป้าหมาย เมื่อพิจารณาแล้ว ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมิน ก็เลิกจ้าง และหาคนใหม่
2. จัดให้มีการแข่งขันกัน โดยมีประชาชนผู้ใช้บริการ และผู้บังคับบัญชาเป็นผู้ให้คะแนน และประกาศผลการปฏิบัติงานให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน
3. พรรคคอมมิวนิสต์ เป็นผู้พิจารณาผลงานและคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน หากบุคคลไม่สามารถทำงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนด หรือผลงานไม่เป็นที่น่าพอใจ พรรคคอมมิวนิสต์สามารถคัดบุคคลออกได้ทุกระดับ

การให้บริการ

“ยินดีต้อนรับ กรุณาใช้ภาษาจีนกลางในการติดต่อสื่อสารและขอใช้เอกสารข้อมูล” เป็นข้อความในห้องโถงต้อนรับที่เคาเตอร์ ให้บริการแก่ประชาชนจีนวันจันทร์ - วันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 9.00 - 16.00 น. มีผู้ใช้บริการเฉลี่ยวันละประมาณ 200 คน ให้บริการฟรี ยกเว้นการทำสำเนาเอกสาร ส่วนวันเสาร์และวันอาทิตย์ ปิดให้บริการ

นอกจากการให้บริการผู้ใช้ปกติแล้ว ยังจัดช่องทางให้บริการพิเศษสำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย หรือผู้ที่มาค้นคว้าให้กับทางราชการ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะได้รับสิทธิพิเศษเข้าค้นคว้าเอกสารโดยไม่ต้องเข้าคิวรอเหมือนผู้ใช้บริการปกติทั่วไป

บัญชีรายการเอกสารต่างๆ และเอกสารบางรายการสามารถค้นคว้าผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การหยิบเอกสารให้บริการใช้ระบบรางเลื่อนส่งเอกสารจากห้องคลังเก็บมายังห้องบริการ มีการกำหนดรหัสบาร์โค้ดกำกับเอกสารทุกแฟ้ม และใช้ระบบรีโมทคอนโทรลควบคุมสั่งการส่งเอกสารจากห้องคลังเก็บมายังห้องบริการ

การให้บริการเอกสาร ให้บริการทั้งเอกสารฉบับจริง และเอกสารไมโครฟิล์ม กลุ่มเอกสารที่ถ่ายไมโครฟิล์มแล้ว ไม่อนุญาตให้อ่านเอกสารฉบับจริง เอกสารที่เกี่ยวกับกฎหมายและความมั่นคงของประเทศอาจไม่อนุญาตให้ใช้ แต่ส่วนใหญ่จะเปิดเผยข้อมูลทุกระดับให้ประชาชนทราบ เพื่อประโยชน์ของการบริหารและการปกครอง นอกจากบัญชีช่วยค้นเอกสารเป็นเล่มๆ แล้วยังจัดทำบัญชีช่วยค้นเอกสารลงในฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ด้วย

ห้องปฏิบัติการข้อมูลดิจิทัล

เจ้าหน้าที่จะออกไปบันทึกเหตุการณ์ตามสถานที่ต่างๆ ในเขตเมือง Pudong ณ สถานที่จริง เป็นการบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และนำมาจัดทำเป็นข้อมูลด้วยระบบดิจิทัล บันทึกและเขียนลงแผ่นดิสก์ CD DVD มีพนักงานดำเนินการ 6 คน พนักงานที่ปฏิบัติงานในส่วนนี้ได้รับเงินเดือนประมาณ 6,000 หยวน หรือ 30,000 บาท

ห้องปฏิบัติการถ่ายทำต้นฉบับที่เป็นกระดาษ

ใช้วิธีสแกนเอกสารต้นฉบับลงคอมพิวเตอร์ทำเป็นฟิล์ม พิมพ์เก็บและจัดระบบสืบค้น โดยใช้บาร์โค้ดเพื่อให้บริการ

ห้องเก็บเอกสาร

ก่อนเข้าห้องเก็บเอกสารจะต้องผ่านเข้าห้องสำหรับเป่าฝุ่นละอองออกจากตัว และใส่ถุงเท้าพลาสติกที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง ตู้เก็บเอกสารใช้ตู้ระบบรางเลื่อน ใช้พวงมาลัยในการหมุนเปิดปิด มีระบบรีโมทคอนโทรลในการเปิดปิดตู้ สำหรับกล่องเก็บเอกสารผลิตในประเทศจีน มีระบบควบคุมอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ และระบบดับเพลิงด้วยก๊าซ

ถุงเท้าพลาสติก (ภาพโดย กรพินธุ์ ทวีตา)

ห้องเป่าฝุ่น (ภาพโดย กรพินธุ์ ทวีตา)

ห้องซ่อมเอกสาร (ภาพโดย กรพินธุ์ ทวีตา)

ห้องซ่อมเอกสาร

ใช้พื้นที่ร่วมกันกับห้องถ่ายไมโครฟิล์ม มีเครื่องเคลือบเอกสารด้วยกระดาษสำเร็จรูป เคลือบได้ครั้งละ 15 แผ่น ผลิตในประเทศจีน ราคาเครื่องละประมาณ 200,000 หยวน

ห้องสำนักงาน

ห้องสำนักงานจะแยกจากอาคารคลังเก็บเอกสาร ภายในอาคารจดหมายเหตุจะมีแผนผังระบบงาน ติดประกาศให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและผู้เยี่ยมชมเห็นชัดเจนเป็นมาตรฐาน

วันพุธที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2552

มีกำหนดการดูงาน 2 แห่ง คือ The 1st Historical Archives of China และ The Architectural Archives

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรุงปักกิ่ง (The 1st Historical Archives of China)

เวลา 9.00 น. เดินทางถึงหอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงปักกิ่ง (The 1st Historical Archives of China) ตั้งอยู่บริเวณประตู Xihua ในอาคารของพระราชวังต้องห้ามกู้กง (Palace Museum) ที่นี่ให้การต้อนรับอย่างเป็นทางการเหมาะสมกับระดับฐานะของหอจดหมายเหตุระดับชาติ พร้อมจัดเตรียมล่ามชาวจีนไว้เพื่องานนี้โดยเฉพาะ เป็นสุภาพบุรุษวัยประมาณ 27 - 30 ปี อาชีพนักข่าวภาคภาษาไทย จบการศึกษาเอกภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยต่างประเทศจีน เคยได้รับทุนศึกษาต่อด้านนิเทศศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ล่ามสุภาพบุรุษท่านนี้ให้การต้อนรับและนำคณะฯ ไปห้องประชุมที่จัดเตรียมไว้

อาคารหอจดหมายเหตุ The 1st Historical Archives of China
(ภาพโดย ดาวเรือง แนวทอง)

ตู้ไม้เนื้อแข็งสลักลวดลายมังกรสีทอง เก็บเอกสารสำคัญ
เกี่ยวกับราชวงศ์ (ภาพโดย กรพินธุ์ ทวีตา)

ภายในห้องประชุมคณะผู้บริหารของหอจดหมายเหตุฯ รอต้อนรับหลายท่าน โดยรองอธิบดีคลัง
ข้อมูลแห่งชาติ กล่าวต้อนรับและแนะนำข้อมูลทั่วไป ดังนี้

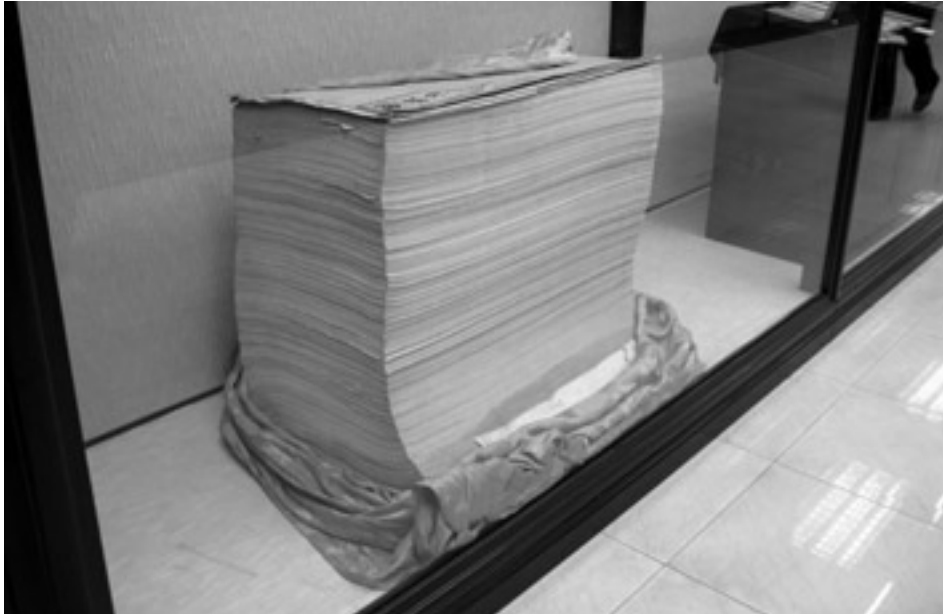
ประวัติความเป็นมาจดหมายเหตุจีนมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีหลักฐานปรากฏและเก็บรักษาไว้ที่
หอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงปักกิ่ง คือ เอกสารสมัยราชวงศ์ถัง ราชวงศ์หยวน เอกสารเกี่ยวกับ
มณฑลซินเจียง และทิเบต ราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ชิง

หอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงปักกิ่ง (FHACX) ได้ชื่อว่าเป็นคลังข้อมูลเอกสารหมายเลข 1 ของจีน
ก่อตั้งเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 1925 ซึ่งถือเป็นนโยบายส่วนหนึ่งของการพัฒนาชาติแบ่งข้อมูล
ออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. วัตถุโบราณ จัดเก็บไว้ที่พระราชวัง
2. ห้องสมุด แบ่งย่อยออกเป็น 2 ส่วน คือ หนังสือ (Books Section) และเอกสารประเภท
ลายลักษณ์ (Documents Section) จัดเก็บไว้ที่คลังข้อมูลแห่งชาติ และถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ
จัดตั้งหอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงปักกิ่ง

การบริหารจัดการหอจดหมายเหตุ

ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1927 การบริหาร Documents Section มีการเปลี่ยนแปลงด้านการ
บริหารและเปลี่ยนชื่อหลายครั้ง จนกระทั่งเดือนเมษายน ค.ศ. 1980 The 1st Historical Archives
of China ได้ก่อตั้งขึ้นภายใต้การควบคุมและบริหารของ The State Archives Bureau จนกระทั่ง
ถึงปัจจุบัน

ตัวอย่างเอกสารเก่าสมัยราชวงศ์ซ่งห่อด้วยผ้าไหมจัดแสดงไว้ในตู้ในหอระดมการ (ภาพโดย กรพินธุ์ ทวีตา)

หอจดหมายเหตุทั้งหมดในจีนรวมทุกระดับมีประมาณ 3,987 แห่งทั่วประเทศ ทุกแห่งมีการบริหารจัดการข้อมูลระดับท้องถิ่นของตนเอง ทั้งข้อมูลจากองค์กรภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชน หอจดหมายเหตุในจีนแบ่งเป็นหลายระดับ เช่น คลังข้อมูลที่นครเซี่ยงไฮ้ฝั่งเมืองใหม่ (Pudong Xinqu) หอจดหมายเหตุระดับมณฑล ระดับเขตเมือง และหอจดหมายเหตุระดับอำเภอ จีนมีนโยบายการบริหารจัดการหอจดหมายเหตุอย่างเป็นระบบ และบรรจุไว้ในแผนการพัฒนาของประเทศด้วย

ประเภทเอกสารสำคัญที่เก็บรักษา

หอจดหมายเหตุแห่งชาติกรุงปักกิ่ง ถือเป็นหอจดหมายเหตุแห่งชาติหมายเลข 1 มีความสำคัญที่สุด เอกสารสำคัญที่จัดเก็บได้แก่

1. เอกสารราชวงศ์หมิง และราชวงศ์ซ่ง
2. เอกสารทั้งหมดก่อนการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน
3. เอกสารเฉพาะกิจ เช่น การทูต การทหาร
4. เอกสารรัฐวิสาหกิจ โรงพยาบาล โรงเรียน และมหาวิทยาลัย
5. เอกสารด้านกิจการพลเรือน

จำนวนเอกสารทั้งหมดมีประมาณ 10 ล้านชิ้น จัดเก็บเป็นเอกสาร Digital แล้วจำนวน 3 ล้านชิ้น เอกสารส่วนใหญ่เป็นของราชวงศ์ซ่ง ประกอบด้วยเอกสารด้านการเมือง เศรษฐศาสตร์ การทหาร การต่างประเทศ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การศึกษา ศาสนา กฎหมาย การพาณิชย์ การสื่อสาร การก่อสร้าง ดาราศาสตร์ ธรณีวิทยา และชนกลุ่มน้อย

เอกสารกลุ่มใหญ่ที่สุด คือ เอกสารยุคต้นราชวงศ์หมิง อายุราวศตวรรษที่ 13 และมีเอกสารยุคปลายราชวงศ์ซ่งด้วย ประเภทของข้อมูลแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. คำสั่งของกษัตริย์
2. คำสั่งของราชการที่ว่าราชการให้กษัตริย์
3. บันทึกความเป็นอยู่ของกษัตริย์ ภาษาที่ใช้บันทึกคือ แมนจูมีร้อยละ 20 ซึ่งจีนได้ก่อตั้งศูนย์วิจัยข้อมูลแมนจูและรวบรวมผู้เชี่ยวชาญภาษาแมนจูเพื่อทำหน้าที่โดยเฉพาะ ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญภาษาแมนจู 20 คน

การจัดเก็บเอกสารในสมัยโบราณของจีน ถ้าเป็นเอกสารสำคัญเกี่ยวกับราชวงศ์จะจัดเก็บในตู้ไม้เนื้อแข็งขนาดใหญ่สลักลวดลายมังกรสีทอง สัตว์มงคลตามความเชื่อของจีน ส่วนเอกสารอื่นๆ จัดเก็บไว้ในห่อผ้าไหมเนื้อดี

ส่วนการจัดทำข้อมูลสำรองใน ค.ศ. 2002 เริ่มจัดทำข้อมูล Digital จนถึงปัจจุบัน โดยจ้างพนักงานจำนวน 100 คนเพื่อทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ ปัจจุบันมีเอกสารดิจิทัลประมาณ 3 ล้านชิ้น จากข้อมูลที่มีอยู่จำนวน 10 ล้านชิ้น

การให้บริการ

เปิดให้สาธารณชนเข้าใช้ทั้งชาวจีนและชาวต่างประเทศ นักวิชาการชาวต่างประเทศสามารถเข้าค้นคว้าข้อมูลได้โดยต้องมีเอกสารรับรองจากทางการเงิน มีจำนวน 10,000 คนต่อปี จากสถิติผู้ใช้บริการพบว่านักวิชาการชาวต่างประเทศปัจจุบันมีมากกว่านักวิชาการจีน

การพัฒนาบุคลากร

จีนให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรในทุกๆ ด้าน บุคลากรทั้งหมดจำนวน 170 คน บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำจะต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาศักยภาพความรู้ และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานให้ดียิ่งขึ้น ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติสำนักงานใหญ่มีแผนกรับผิดชอบการฝึกอบรมให้บุคลากรโดยเฉพาะ รวมทั้งอาสาสมัครด้วย มีสถาบันประมาณ 27 แห่งทั่วประเทศเปิดสอนเกี่ยวกับการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ

นอกจากนี้ยังส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเอกสารที่เก็บอยู่ในคลัง เช่น ศูนย์วิจัยข้อมูลราชวงศ์หมิง ศูนย์วิจัยข้อมูลราชวงศ์ชิง มีการจัดตั้งฝ่ายเทคโนโลยีรับผิดชอบการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ และอื่นๆ รวม 8 แห่ง ขึ้นตรงกับรัฐบาลกลาง 1 แห่ง และอีก 7 แห่ง เป็นศูนย์วิจัยข้อมูลระดับมณฑล เพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุน ความก้าวหน้างานวิจัย จึงมีการประกวดผลงานวิจัย และมอบรางวัลให้แก่นักวิจัยดีเด่นประจำปี

การจัดการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลจดหมายเหตุ

จัดให้มีสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ข้อมูลจดหมายเหตุ โดยตั้งกองบรรณาธิการเฉพาะเรื่อง เช่น นิตยสารทางประวัติศาสตร์ จัดทำปีละ 4 เล่ม จัดทำรายการสารคดีเผยแพร่ในรายการโทรทัศน์ การจัดสัมมนา และอบรมประจำปี นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา และเดินทางไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งเดินทางมาศึกษาดูงานจดหมายเหตุในประเทศไทยด้วย

ความร่วมมือกับต่างประเทศ

สำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ มีการเซ็นสัญญาความร่วมมือกับต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น มี

การจัดตั้งคณะกรรมการระดับจังหวัดเพื่อติดต่อประสานระหว่างกันมานานถึง 18 ปี งานที่มีความร่วมมือกัน คือ การจัดนิทรรศการ และการจัดจำหน่ายสิ่งพิมพ์ต่างๆ มีการจัดตั้งศูนย์วิจัยทางประวัติศาสตร์ระหว่างกรุงโตเกียวกับกรุงปักกิ่ง โดยญี่ปุ่นส่งผู้เชี่ยวชาญมาศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจีน และมีหลักฐานจดหมายเหตุการติดต่อทางการทูตระหว่างจีนกับเยอรมนี นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือกับประเทศคาซัคสถานด้วย

วันพุธที่ 22 เมษายน 2552

หอจดหมายเหตุทางด้านสถาปัตยกรรมกรุงปักกิ่ง (Architectural Archives)

เวลา 13.50 น. คณะผู้แทนเดินทางถึงหอจดหมายเหตุทางด้านสถาปัตยกรรมกรุงปักกิ่ง (Architectural Archives) โดยมี Ms. จางปิน รองผู้อำนวยการ และคณะเจ้าหน้าที่รอต้อนรับ จากนั้นนำคณะผู้แทนเข้าสู่ห้องประชุม และบรรยายสรุปการดำเนินงานของ Architectural Archives

หอจดหมายเหตุทางด้านสถาปัตยกรรมกรุงปักกิ่งก่อตั้งเมื่อ ค.ศ. 1988 เปิดให้บริการเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1990 มีหน้าที่รวบรวม เก็บรักษา เผยแพร่ให้บริการเอกสารประเภท แผนผัง แบบแปลน สิ่งก่อสร้างสำคัญของกรุงปักกิ่ง การวางผัง การออกแบบ การก่อสร้าง และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค เช่น ระบบรถไฟใต้ดิน รวมถึงสิ่งก่อสร้างในเหตุการณ์สำคัญ เช่น สนามกีฬาโอลิมปิก

Architectural Archives เป็นคลังเก็บเอกสารประเภทแผนผัง และแบบแปลนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของประเทศจีน มีพื้นที่กว่า 10,000 ตารางเมตร ตัวอาคารออกแบบให้รองรับกับการเกิดแผ่นดินไหวขนาด 8 ริคเตอร์ และมีไฟฟ้า 2 ระบบ มีบุคลากร 108 คน นอกจากผู้ปฏิบัติงานด้านบริหารเอกสารแล้ว บุคลากรร้อยละ 90 จบการศึกษาทางช่างเทคโนโลยีหลากหลายสาขา มีตำแหน่งเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ ได้แก่ วิศวกรโยธา วิศวกรไฟฟ้า สถาปนิก ฯลฯ โดยช่างเทคโนโลยีเหล่านี้ทำหน้าที่ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ ยืนยันเอกสารที่ได้รับมาว่ามีความถูกต้อง ครบถ้วน หรือไม่

รัฐบาลจีนกำหนดให้เมืองขนาดใหญ่และขนาดกลางของจีนทุกเมืองจะต้องมี Architectural Archives ปัจจุบันทั่วประเทศมีประมาณ 600 แห่ง ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญมาก โดยออกกฎหมายให้ทุกหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องส่งเอกสารแบบแปลนของสิ่งก่อสร้างทุกประเภท ให้หอจดหมายเหตุระดับมณฑล ระดับเมือง หรือระดับเขต เก็บรักษา

ปัจจุบัน Architectural Archives แห่งนี้เก็บรักษา แผนผัง แบบแปลนที่เป็นกระดาษประมาณ 500,000 ชุด และมีเอกสารที่เก็บในรูปของฟิล์มกว่า 9 ล้านชิ้น นอกจากนี้ยังเก็บเอกสารประเภทสื่ออื่นๆ ที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง เช่น ภาพถ่าย วิดีทัศน์ ฯลฯ

นโยบายการรับมอบเอกสาร

รัฐบาลจีนให้อำนาจแก่นายกเทศมนตรีของกรุงปักกิ่ง กำหนดหลักเกณฑ์การส่งมอบเอกสาร โดยแจ้งให้หน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนทราบเป็นลายลักษณ์อักษร หลังจากการก่อสร้างสิ่ง

ปลูกสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้ว หน่วยงานต้องจัดส่งเอกสารให้ Architectural Archives ภายใน 6 เดือน กำหนดบทลงโทษกรณีฝ่าฝืนจะต้องถูกปรับเป็นเงิน หรือกำหนดบทลงโทษอื่น เช่น บริษัทผู้รับเหมาจะเสียเครดิต และอาจไม่ได้รับงานก่อสร้างอีก และมีระเบียบว่าต้องส่งเอกสารที่เป็นกระดาษด้วย จะส่งมาในรูปสื่ออิเล็กทรอนิกส์อย่างเดียวไม่ได้ แต่เดือน Architectural Archives ได้รับมอบเอกสารเข้ามาประมาณ 3,000-4,000 ชุด

การบริการ

ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2008) ผู้ใช้บริการค้นคว้าเอกสารที่ Architectural Archives สถิติผู้ให้บริการค้นคว้ากว่าหมื่นคน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ต้องการบูรณะซ่อมแซมอาคาร หรือเกิดกรณีพิพาทเรื่องลิขสิทธิ์ หรือหน่วยงานต้องการแถลงผลงาน รัฐบาลมีอำนาจตรวจสอบและขอใช้เอกสารได้ทุกชุด สำหรับนโยบายการบริการสำหรับเอกชน สามารถใช้เอกสารเฉพาะเรื่องที่บริษัทนั้นเป็นเจ้าของเอกสาร/ออกแบบสิ่งปลูกสร้างเท่านั้น กรณีขอใช้เอกสารที่เป็นของหน่วยงานอื่นต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของเอกสาร หรือกระทรวงการก่อสร้าง ส่วนบุคคลทั่วไปสามารถขอใช้เอกสารทุกประเภทที่เจ้าของเอกสารได้ทำบันทึกข้อตกลงอนุญาตไว้กับ Architectural Archives

นโยบายรักษาความปลอดภัยของข้อมูล

จีนออกกฎหมายกำหนดให้การเก็บเอกสารสำคัญเกี่ยวกับการออกแบบก่อสร้างทุกประเภทต้องทำสำเนาไว้ที่ Architectural Archives กรุงปักกิ่งด้วย และได้ทำข้อตกลงความร่วมมือการฝากเก็บเอกสารสำเนากับหอจดหมายเหตุแผ่นดินไหวกรุงปักกิ่ง และจัดตั้งแผนกถ่ายทำสารคดีเกี่ยวกับการก่อสร้างและพัฒนากรุงปักกิ่ง เพื่อเผยแพร่ในรายการโทรทัศน์ด้วย

คลังเก็บเอกสาร

เอกสารที่เป็นแบบแปลน เก็บพับบรรจุลงกล่องที่ออกแบบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน วางบนชั้นเก็บทำด้วยเหล็ก มีระบบควบคุมอุณหภูมิ 20 องศาเซลเซียส ตลอด 24 ชั่วโมง และติดตั้งระบบดับเพลิงโดยใช้ก๊าซ

การจัดทำข้อมูลสำรอง

มีแผนกแปลงข้อมูลเป็นเอกสารดิจิทัล โดยนำเอกสารที่จัดกลุ่มแล้วสำเนาเก็บลงแผ่นซีดี เพื่อความสะดวกในการให้บริการ และการอนุรักษ์ป้องกันไม่ให้เกิดการใช้เอกสารต้นฉบับโดยไม่จำเป็น โดยคัดเลือกเอกสารที่มีการใช้บ่อยและชำรุดมากมาดำเนินการก่อน เอกสารที่แปลงข้อมูลแล้วจะจัดเก็บถาวรไม่ให้ผู้ใช้บริการใช้เอกสารต้นฉบับอีก เอกสารที่แปลงข้อมูลเป็นดิจิทัลแล้วมีประมาณร้อยละ 20

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และคุณวราณี โอสสารมย์ ที่ให้โอกาสร่วมเดินทางศึกษาดูงานในครั้งนี้ • นักจดหมายเหตุ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ทีมงานหอจดหมายเหตุ ธนาคารแห่งประเทศไทย ที่ช่วยในการเขียนรายงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น • อาจารย์สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ ที่ช่วยอ่านและให้คำแนะนำในการเขียน

กิจกรรม

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ปี 2552

ดาวเรือง แนวทอง*

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับมอบหมาย
ภาระงานการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ ครอบคลุมงานด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของ
มหาวิทยาลัยด้วย ซึ่งสอดคล้องตามหลักยุทธศาสตร์แผนการพัฒนา สถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย
ภาระงาน 2 ส่วน คือ การบริหารและดำเนินงานจดหมายเหตุและงานจัดแสดงนิทรรศการถาวร
ห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ หอประวัติศาสตร์เกียรติยศแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ
TU Walking Tour

กิจกรรมและผลงานในรอบปี 2552 มีดังนี้

1. งานจัดการจดหมายเหตุและเอกสาร

ลำดับ	ลักษณะงาน	จำนวน
1	ผู้ใช้บริการเอกสารจดหมายเหตุ	116 คน
2	นำชมห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ และหอประวัติศาสตร์ฯ	5,585 คน
3	งานประเมินคุณค่าเอกสาร	554 แฟ้ม
4	สแกนรูปภาพชุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อจัดทำฐานข้อมูล	621 รูป
5	งานรับมอบเอกสาร	15 รายการ
6	หน่วยงานอื่นขอเยี่ยมชมศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุฯ 6.1 พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว 6.2 นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต สาขาการจัดการจดหมายเหตุและ เอกสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร 6.3 เจ้าหน้าที่สำนักงานเศรษฐกิจคลัง	3 หน่วยงาน

* นักเอกสารสนเทศ หอจดหมายเหตุ
และหอประวัติศาสตร์เกียรติยศ
แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดูงานภายในหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์

ดูงานหอประวัติศาสตร์ฯ

2. งานสิ่งพิมพ์

1. จุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ฉบับที่ 13 จำนวน 2,000 เล่ม

เป็นสิ่งพิมพ์เผยแพร่องค์ความรู้ทางจดหมายเหตุ และหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และรายงานกิจกรรมของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ กำหนดเผยแพร่ในวันที่ 11 พฤษภาคม ของทุกปี ส่งให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัย คณะ สำนัก สถาบัน และหน่วยงานอิสระ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ หอจดหมายเหตุและศูนย์เอกสารทั่วประเทศ สื่อมวลชนสายการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และผู้มีอุปการคุณของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ

2. หนังสือธรรมศาสตร์ Guidebook จำนวน 2,000 เล่ม

เป็นหนังสือคู่มือนำชมสถานที่สำคัญในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำพระจันทร์ และเผยแพร่ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ในฐานะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ตั้งอยู่ในบริเวณเกาะรัตนโกสินทร์ จัดพิมพ์ในวาระมหาวิทยาลัยครบรอบ 75 ปี เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติภูมิของมหาวิทยาลัย ในช่วงของปีแห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยชาธรรมศาสตร์และการเมือง และสำหรับใช้ในกิจกรรม TU Walking Tour ของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ ส่งให้ผู้บริหาร คณะ สำนัก สถาบัน และหน่วยงานอิสระ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ หอจดหมายเหตุและศูนย์เอกสารทั่วประเทศ สื่อมวลชนสายการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และผู้มีอุปการคุณของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ

ดูงานห้องอนุสรณ์

กิจกรรม TU Walking Tour

3. งานฝึกอบรม และสวนวิชาการ

เป็นกิจกรรมเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการจัดการเอกสารและจดหมายเหตุ รวมทั้งองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ในรอบปี 2552 หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ จัดฝึกอบรมและสวนวิชาการ ดังนี้

1. จัดฝึกอบรม เรื่อง การบริหารงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ วันที่ 27 - 29 เมษายน 2552 ณ ห้องประชุม อวยชัย ตึกอเนกประสงค์ ชั้น 3 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ เพื่อให้ความรู้เบื้องต้นเรื่องการบริหารงานจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ ผู้เข้าร่วมอบรม ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานหอจดหมายเหตุ ศูนย์เอกสาร และพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากในปัจจุบันหน่วยงานหลายแห่งมีนโยบายจัดตั้งงานจดหมายเหตุพร้อมกับจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ หลักสูตรการอบรมแบ่งเป็นภาคทฤษฎี 2 วัน และศึกษาดูงานหอจดหมายเหตุและพิพิธภัณฑ์ 1 วัน หน่วยงานที่ร่วมจัดฝึกอบรม ได้แก่ มิวเซียมสยาม สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร สมาคมจดหมายเหตุสยาม และสาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีผู้เข้าร่วมอบรมทั้งหมด 55 คน
2. จัดสวน 33 ปี 6 ตุลาคม 2519 วันที่ 6 ตุลาคม 2552 ในวาระ 33 ปี 6 ตุลาคม 2519 คณะกรรมการโครงการกำแพงประวัติศาสตร์ จัดให้มีงานรำลึก 33 ปี 6 ตุลาคม 2519 ณ สวนประติมากรรมประวัติศาสตร์ พร้อมจัดปาฐกถาประจำปี เรื่อง แนวคิดประชาธิปไตยสมบูรณ์ของปรีดี พนมยงค์ กับเจตนารมณ์วีรชน 6 ตุลา 2519 ณ ห้อง แอลที 1 โดยทีมงานหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ รับผิดชอบติดต่อประสานงานวิทยากร งานด้านเอกสารลงทะเบียน และนำนิทรรศการ 30 ปี 6 ตุลาคม 2519 ไปจัดแสดง ณ สวนประติมากรรมประวัติศาสตร์

กิจกรรมรำลึก 33 ปี 6 ตุลาคม 2519 ที่ลานประวัติศาสตร์

งานเปิดตัวหนังสือธรรมศาสตร์ไกด์บุ๊ก

3. จัดเสวนาวิชาการเรื่อง ธรรมศาสตร์กับการศึกษาไทย วันที่ 24 ธันวาคม 2552 และจัดเปิดตัวหนังสือ ธรรมศาสตร์ Guidebook ณ ห้องประชุมสัญญา ธรรมศักดิ์

สืบเนื่องจากการจัดพิมพ์หนังสือธรรมศาสตร์ Guidebook เพื่อให้หนังสือได้รับการเผยแพร่และเป็นที่รู้จักในวงกว้าง จึงจัดให้มีการเสวนาวิชาการ และเปิดตัวหนังสือ ซึ่งเป็นกิจกรรมต่อเนื่องที่อยู่ในแผนการปฏิบัติงานของหอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ ในครั้งนี้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานครชั้นใน และยังเปิดกว้างให้สื่อมวลชน รวมทั้งผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วย ซึ่งนอกจากการจัดเสวนา เปิดตัวหนังสือแล้ว ยังจัดกิจกรรม TU Walking Tour มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 120 คน

4. งานนิทรรศการ

พื้นที่โซน 8 ตึกโดม ชั้น 3 หอประวัติศาสตร์ฯ ออกแบบไว้สำหรับจัดนิทรรศการชั่วคราว โดยจัดตามวาระและโอกาสสำคัญของมหาวิทยาลัย เนื้อหานิทรรศการส่วนใหญ่เป็นงานที่ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารจดหมายเหตุที่เก็บอยู่ในหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์ นิทรรศการชั่วคราวนี้จะหมุนเวียนไปจัดแสดงที่ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ หอสมุดป๋วย อึ๊งภากรณ์ และห้องสมุดกลุ่มแพทย์ธรรมศาสตร์ และยังให้บริการหน่วยงานภายนอกยืมนิทรรศการไปจัดแสดงได้อีกด้วย ปี 2552 จัดนิทรรศการ 2 เรื่อง ดังนี้

1. จดหมายเหตุกับการพัฒนาประชาธิปไตย

ท่ามกลางสถานการณ์บ้านเมืองอันร้อนระอุ ด้วยพลังของสื่อเหลือง-แดง จุดประกายความคิดให้หอจดหมายเหตุฯ จัดนิทรรศการเรื่องนี้ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เรื่องประชาธิปไตยสู่สาธารณชน ถือเป็นการบริการความรู้แก่สังคม พร้อมกับจัดอบรมจดหมายเหตุกับการพัฒนาประชาธิปไตย และกิจกรรม TU Walking Tour ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร ชั้นใน ด้วย มีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 90 คน

2. ปืนใหญ่ วังหน้า และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ชุมชนวังหน้า ท่าพระจันทร์ และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พื้นที่แห่งนี้ในอดีตเป็นเขตพระราชวัง ในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล หรือเรียกกันว่า วังหน้า เป็นที่ตั้งของกองพันทหารราบที่ 4 และคลังสรรพาวุธ ปี 2527 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดงานกึ่งศตวรรษธรรมศาสตร์ และจัดให้สร้างประตูใหญ่ของมหาวิทยาลัยใหม่ (ด้านสนามหลวง) โดยจำลองแบบเดิมของประตูป้อมวังหน้า ในระหว่างการขุดดินเพื่อทำประตูใหม่ พบปืนใหญ่โบราณจำนวน 10 กระบอกฝังอยู่ใต้ดิน ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ว่าพื้นที่บริเวณนี้มีโรงช่าง โรงปืนใหญ่ และกระสุนดินดำ บทนิทรรศการนี้เรียบเรียงโดย คุณศรีรัตน์ วงศ์พำ นักวิชาการอิสระ มีความสนใจศึกษาค้นคว้าเรื่องปืนโบราณ

นิทรรศการเผยแพร่
ความรู้เรื่องประชาธิปไตย

นิทรรศการปืนใหญ่ วังหน้า และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

3. ปรับปรุงห้องอนุสรณสถานปรีดี พนมยงค์ เพิ่มเติมครั้งที่ 2

หลังจากห้องอนุสรณ์ฯ เปิดให้บริการแล้ว คณะกรรมการปรับปรุงเนื้อหาวิชาการเพื่อปรับปรุงห้องอนุสรณ์ฯ เห็นว่าควรเพิ่มเนื้อหาและวัตถุจัดแสดงบางรายการเพื่อให้การนิทรรศการมีความสมบูรณ์และสื่อความหมายได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น เพิ่มคำอธิบายวัตถุจัดแสดง เพิ่มรูปภาพและวัตถุจัดแสดงในโซน 6 และกรณีสวรรคตรัชกาลที่ 8 เป็นต้น

พิธีเปิดนิทรรศการ 75 ปี ธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม

แผ่นพับงานเปิดห้องประชุม ประกอบ หุตะสิงห์

5. งานที่ได้รับมอบหมายเพิ่มเติม

1. ประวัติศาสตราจารย์ ดร. ประกอบ หุตะสิงห์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปรับปรุงชั้น 3 ตึกอเนกประสงค์ 1 เป็นห้องประชุม ชื่อห้องประกอบ หุตะสิงห์ ศาสตราจารย์ ประกอบ หุตะสิงห์ อดีตอาจารย์คณะนิติศาสตร์ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลสำคัญของมหาวิทยาลัย จึงมอบหมายให้หอจดหมายเหตุฯ รวบรวมประวัติศาสตราจารย์ ดร. ประกอบ หุตะสิงห์ จัดแสดงไว้ที่หน้าห้องประชุม และจัดทำแผ่นพับแจกผู้มาร่วมงานเปิดห้องประชุมในวันที่ 27 มิถุนายน 2552

2. นิทรรศการ 75 ปี ธรรมศาสตร์ สร้างชาติ สร้างธรรม

เพื่อเฉลิมฉลองในวาระครบรอบ 75 ปี ของการสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มหาวิทยาลัยจึงจัดทำนิทรรศการ 75 ปี เพื่อเผยแพร่ประวัติความเป็นมา ชื่อเสียงและเกียรติภูมิของมหาวิทยาลัย และกระตุ้นจิตสำนึกในการศึกษา เพื่อรับใช้สังคมตามปรัชญาของมหาวิทยาลัย นิทรรศการเปิดให้ชมเป็นทางการครั้งแรกเมื่อ วันที่ 27 มิถุนายน 2552 ณ ห้องโถง อาคารหอประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ และหมุนเวียนไปจัดแสดงที่ศูนย์รังสิต ศูนย์ลำปางตลอดปี 2552 ปัจจุบันจัดแสดงไว้ถาวร ณ ศูนย์ลำปาง ห้องโถง ชั้น 1 อาคารเรียนรวม 5 ชั้น

แผนงานในอนาคต

1. จัดทำประวัติศาสตร์บอกเล่า ต.มธก.
2. จัดพิมพ์หนังสือธรรมศาสตร์ Guidebook ครั้งที่ 3
3. จัดทำหนังสือมานุกรมศัพท์ที่ควรรู้เกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. จัดนิทรรศการหมุนเวียนในหอประวัติศาสตร์ เรื่อง โปสการ์ด จากคอลเลกชันเอกสารส่วนบุคคล
5. จัดประชุม ฝึกอบรม และ เสวนาวิชาการ
6. จัดทำจุลสารหอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์
7. จัดเอกสาร ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์
8. ซ่อมเอกสารชุดสำนักทะเบียนและประมวลผล (สมุดทะเบียนนักศึกษา)

โปสการ์ด จากเอกสารส่วนบุคคล ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ชุด สบ 1

ช่วงเวลาการรับ-ส่งโปสการ์ด พ.ศ. 2525-2540 ประกอบด้วย บัตรเชิญ
ในพิธีเปิดงานต่างๆ เช่น งานสัมมนาในวาระต่างๆ พิธีพระราชทาน
ปริญญาบัตร งานแต่งงาน และงานคอนเสิร์ต บัตรอวยพร เนื่องใน
วันปีใหม่ วันครู บัตรแสดงความยินดี บัตรแสดงความขอบคุณ บัตรขอ
ความร่วมมือ สอบถาม ให้ข้อมูล และบัตรให้กำลังใจ โปสการ์ดชุดนี้
จะนำมาจัดแสดงนิทรรศการหมุนเวียนในหอประวัติศาสตร์ฯ ตึกโดมชั้น 3
ท่าพระจันทร์ ช่วงเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม 2553

เค้าโครงการเศรษฐกิจ ในสายธารความคิดเศรษฐกิจศาสตร์

เดือน บุญนาค กับเศรษฐกิจศาสตร์

ชีวิตนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในยุคอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์เป็นคนบด

ประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ ฉบับ “โรงอาหาร”

คนราด-รี กับ ชีวิตยามสงคราม

เศรษฐกิจศาสตร์กับประวัติศาสตร์ : การตั้งคำถามกับความสำคัญของอาจารย์ป๋วย อึ้งภากรณ์
ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ความบังเอิญของวิทยานิพนธ์เรื่องข้าวและดีบุกกับสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน

ว่าด้วยเรื่องเล่าต่อเหตุการณ์การควบคุมตัว “ป๋วย อึ้งภากรณ์”
ในบทบาทของ “เขม ยืนยั้ง” ที่บ้านวังน้ำขาว จังหวัดชัยนาท

หอจดหมายเหตุและหอประวัติศาสตร์ฯ อาคารเอนกประสงค์ 3
ชั้น 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : 0-2613-3840-1 โทรสาร : 0-2222-0149

Website : www.arc.tu.ac.th Email : tuarchives@yahoo.com

ISSN 1906-1692

9 771906 169009

